

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A „Bethlen-főtanoda“ anyagi viszonyai és a további teendők. Dr. Kolozsvári Sándor. — Protestantismus a művészetben. V. Böhm Sándor. — Vidéki élet: A küküllői egyházmegyéből. Kinizsi Mihály. A sepsi egyházmegyéből. Csulak Zsigmond. A szilágyszolnoki egyházmegyéből. Fodor Dániel. — Külföld: (Anglia, Olaszország, Németbirodalom.) — Levél a szerkesztőhöz. Biró Miklós. — Tárca: Még egy pár adat Huszti András elítéléséhez. Közli Szász Domokos. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetései.

A „Bethlen-főtanoda“

anyagi viszonyai, és a további teendők.

Motto „Qui amat bellum
peribit in eo.“

I.

Kolozsvár. 1878. jan. 30.

A czim, melyet ezen cikkünk fölébe iránk — úgy hisszük — nem csak az erdélyrészi evang. reformatusokat érdeklí, nem is egyedül a magyarhoni protestansokat, hanem a magyar állam bérczein és rónáin lakó mindazokat a honfiakat, a kik a magyar nyelv, a magyar tudományosság, a szabad vizsgálódás, és az ezeket istápoló intézetek között a „pater patriae“ elnevezéssel egykor országosan méltán megtisztelt fejedelem alapítványán nyugvó, enyedi „Bethlen főtanoda“ főnnállása és felvirágozása iránt érdeklődni tudnak.

Az erdélyi „status et ordines“ igazán fejezték azt ki, az Appr. Const. I. R. X. czim 3 cikkében, hogy a megbecsülhetetlen dolgot képező „jó scholák és Collegiumok“, az ezeknek „ékeségére“ levő tudós emberek és professorok mellett is „külső beneficiumok és jövedelmek“ nélkül fönn nem állhatnak; mert tanintézeteink főnmaradásának föltétele az elégséges vagyon; a tudománynak és előhaladásnak feltétele pedig — a töb-

biek mellett — saját prot. tanintézeteinknek fennállása és fölvirágzása.

Ezen gondolatok vezérlése mellett kockáztattunk egy pár nézetet az enyedi Bethlen főtanoda hanyatlásnak indult vagyoni viszonyai, folyamatban levő rendezése tárgyában.

Tesszük ezt nem csak sine ira, hanem etiam sine recriminatione, úgy a megelőző tanári, mint az azt követett gazda-gondnoki kezelésre vonatkozólag. Nem akarunk sem polemiát provocálni, sem háborút idézni elő. Qui amat bellum, peribit in eo. Habár nem tagadhatjuk, hogy eszünkbe jut, e tárggyal foglalkozva, XV-ik Lajosnak házi orvosa: Quesnay, a ki fiát egy nagy gazdaságba betevén, azt mondá: itt meg gazdagodhatol, de nem a nélkül, hogy a haza is ne gazdagodjék. Vajha az enyedi Bethlen főtanoda vagyonának kezelésére állított sáfárok is vagyonban a tanodával együtt gazdagodtak volna! Azonban a tanoda újabb időben ijesztően hanyatlott anyagilag, s a vagyonkezelők gazdagodásáról sincs egyéni biztos tudomásunk. Eredménynek, — szomorú eredmény!

Egyházkerületi közgyűlésünk végre fölismerve a szomorú, de igaz ténnyt: nem nézhette tétlenül a tanoda anyagi hanyatlását. Fontolóra vette felelősségét és erkölcsi kötelességét, a melyet egyházunk történelme túlterjeszt a most élő nemzedék élethatarán. Átlátta, hogy nincs azon kedvező helyzetben, mint a classicus Hellásnak orvosai, a kik a beteg halála esetére az istenség védpaizsával védhették saját tehetetlenségüket. Elhatározottan nyult bele a hosszason félreértett és helytelenül magyarázott antonomicus hatáskörbe, a melyet ezelőtt, még nem is egy évtizeddel, érinthetetlen pánczélnak tartottak főiskoláink egyfelől, és olyannak hittek főconsistoriális tagjaink másfelől.

Pythagorásról írják, hogy ő bár soha sem látta Herkulest, de azért ennek a fővényben szemlélt lábnymáról mégis ki tudta számítani nagyságát. Ha a túlterjesztve követelt autonomia el nem fedte volna az enyedi Bethlen főtanoda vagyoni hanyatlásának nyomait, a melyek bizonyára nem csak a legujabb keletűek, úgy hisszük, hogy még a régi gyöngének tartott főconsistorium is megtette volna a szükséges intézkedéseket a hanyatlás magvának kiirtására és okai elhárítására s így hamarabb be lett volna zuzva a páncél, a mely a féltett autonomia czége alatt senyvedt tagokat védett.

Igy az újabb szervezettel alakított egyházkermányszati közegeinknek maradt föladataúl, a baj elhárítására akkor tenni meg próbakísérleteit, a midőn az már egész nagyságában kitört, és nagy részben még a nyomokat is elfödte, a melyek az okoknak utólagos földerítésére vezethetnének. Valljuk be, hogy eredményében e kísérlet, a vagyonkezelésnek legujabb berendezése sem szerencsésebb a megelőzőnél. Elismerjük az egymásután következett rossz éveknek és szerencsétlen viszonyoknak kedvezőtlen hatását, de ezt senkinek teljes excusationis causájául el nem fogadhatjuk. Magának a rendszernek és a testületknél soha nem előnyös házi vagyon

kezelésnek is lényeges része volt a baj előidézésében.

A vagyoni hanyatlás azonban még nem bukás. Számítva költés és takarékoság mellett, a fogyasztásoknak helyreépítése az idő, és nem a lehetetlenség kérdése. Ezt mondhatjuk az enyedi Bethlen főtanoda vagyoni jelen állapotára nézve is. Azon buzgóság, melyet a tanodának gondnoki kara, az egyházkerületi igazgató-tanács és az egyházkerületi közgyűlés ez időben tanusítanak: reméllünk engedgedi, hogy az eddigi évenkinti deficit elenyésztetésével, jövőre nem az elfogyasztott, hanem a helyreépítésre megtakarított tőkék fognak szaporodni.

Ezen cél felé vezető utnak tekintjük a legközelebbi egyházkerületi közgyűlésnek azon határozatát, a mely a főtanoda ingatlan vagyoni házi kezelésének megszüntetésével, a haszonbéri rendszert határozta életbe léptetni.

Ezen rendelet, az igazgató-tanács és a főtanodai gondnokság közös közreműködésével ma már legnagyobb részben végrehajtva van, s a legbiztosabb kilátások vannak, hogy legközelebről a függőben maradt két birtokra nézve is végrehajtva lesz.*)

*) L. egyházi s iskolai hireink rovatát.

Szerk.

TÁRCZA.

MÉG EGY PÁR ADAT

Husztí András elítéltetéséhez.

Közli: Szász Domokos.

Egyházkerületünk levéltárában a Husztí András tragédiájára vonatkozó két eredeti okmányra akadván, kötelességemnek tartom azokat is közrebocsátni, Szabó Károly t. munkatársam kiváló érdekességű közleményének kiegészítéséül.

Az I-ső Husztí saját kéziratú felelőzése a főconsistoriumhoz, az 1742-ik dévai zsinat öt sújtó ítélete ellen.

A II-ik a felelőzéshez csatolt confessiója, mely kellő világot vet egyfelől az ellene emelt vádak alaptalanságára, másfelől egyéni hitéhez való buzgó ragaszkodására.

Ez eredeti okmányok így hangzanak:

I.

Méltóságos Fő Curator Urak! és egészsz Inclutissimum
Supremum Reformatum Consistorium!

Kegyelmos és Jó Patronus Uraim!

A Tiszteletes Reformata Generalis Szent Synodus Oratióm és Személyem ellen Concipiált és Ngtok Gratiájából

Exhibeált Deliberatumot, figyelmetes elmével, magamban voltaképpen meg hányván vetvén, Czéllját azon Deliberatumnak jól által értettem. Mellyre nézve Ngtok Méltóságos Uri Gratiájából, engedelmet inploralván magamnak tulajdon Defensiómra, szabad légyen énnékem is Nemes Hazánk Törvénye szerént, azon szent Synodus Severissimum Deliberatuma ellen, ante omnia Sollemniter Protestálnom, és ilyen módon excipiálnom: Tudniillik:

1) Nemes Hazánk Törvénye tartja. Prolog. Trip. Tit. 15. 16. Quod Judex debeat secundum allegata et probata Sententiam pronunciare. Már pedig ezen Deliberatumnak Exhibitiója előtt nem volt semmi legitima allegatio és sufficiens Probatio. Secundum Actionem, Exceptionem, Replicationem, ac Duplicationem. Mely szükséges képpen megkivántatott volna, hoc in casu. Mivel edjStatusnakis meg nem engedtetett az, hogj az Haza legitimus Processusát el rontsa.

2) Nem volt énnékem czélom, hogy azon Oratióban in specie Valakikkel Disputálljak, hanem generalibus Terminis indefinitè irtam azokat a dolgokat, a mellyek ad illustrationem Legum tartoztanak; hanem nem tudom kitsoda incitatiojából esett, hogj újj interpretáltassék Oratióm, hogy a Nemes Reformata Religio, és Tiszteletes Clerus ellen dirigáltatott légyen azon munka: Ha ő Kglmek ellen esettnek lenni magok interpretállják ő Kglmek. Tum Nemo in sua causa Judex esse potuit. Quia Actor et Judex:

Az eredmény a mostani viszonyok között elég kedvező, de még magában koránt sem elégséges a bajgyökeres megszüntetésére. Azon egyéni meggyőződésben élünk, hogy az elhatározások és a teendők sora még a jószágok haszonbérbe adása által nem zárult be. Lényeges intézkedéseknek kell követni az első sikert és eredményt, a melyek közül némelyeket felsorolni a jövő számára tartjuk fenn magunknak.

Dr. Kolozsvári Sándor.

Protestantismus a művészetben.

Kolozsvárt, 1878. jan. 28.

V.

Az ember tehát, mint láttuk, érzéseinél, hajlamainál fogva ellentétben, sőt nem ritkán harcban áll környezetével, a külvilággal. Helyzetének ez élére állított volta azonban, igen természetesen, mind tarthatatlanabbá válik idővel, s annál égetőbben jelentkezik a szükség, kölcsönös egyezmények kicsikarására, eshetőleg végleges kibékülésre. Erre nézve emberi természetünk gyarlósága adja az első lépést meg. A kimerült szellem reményét veszve önként meghódol, de úgy, hogy egyszersmind gyöngesége, erényt esinál a kényszerűségből, s eldobva fegyvereit mosolygva rohan ellentele karjai közé. Lélekfurdalás nélkül tagadja meg vallott elveit, s a harcot, mit folytatott, merő tréfának declarálja. Színlelt belenyugvás, sőt teljes elégyűltés

Judex et Reus: Reus et Actor, in eadem Causa nemo esse potest, sub poena Homagii. Trip. Par 2. Tit. 22.

3) Minthogy a Szent Synodus Deliberatuma, iuxta Citatum Art. II. et III. Appr. Const. Par. 1 Tit. 1. ad Caput, Per Notam infidelitatis tendál; Erre nézve a Condemnatus Auctornak személy szerént jelen kellett volna lenni azon Synodusban és Heterodoxiae úgy kellett volna Convincálatni. Juxta Trip. Par. 2. Tit. 5. De ó Kglmek Nulla legitima Citatione praemissa, me Absentem, non auditum, non defensum, neque ullis Argumentis Convictum illegitime Damnáltanak, Contra Trip. Par. 1. Tit. 9.

4) Constál mind a Deliberatumok Tenorából: mind a Tiszt. Censorok Censurájából: mind Tiszt. Püspök Urnak Ifjúságotól fogva ellenem foveált és engemet mindenkor gyűlölő indulattjából, hogy azon Deliberatum, a Judice animi Passionibus affecto Concipiáltatott.

5. Quod maius. Nintsen a Specifica Ratió a Deliberatumban exprimálva. Mitsoda Articulusokban impingáltam a Nemes Reformata Relligio ellen. És az Helvetica Confessiának melyik Caputtját? Avagy az Heidelbergai Catechisnek melyik Kérdését laedáltam volna, azon említett Oratiomban. Hanem Damnáltanak ó Kglmek engemet, ob indefinitum Peccatum, per Sententiam nulli Libello Conformem.

burka alá rejti a szégyenteljes megaláztatást, de a dissonantia, a kiegyezhetlenség tudalma főnmarad s titkon ég és emészt tovább. Ez a keserű gúny, az ironia álláspontja, a 19-dik század kedélyéletének főjellemvonása. Erkölcsi tartalma csekély ugyan, de legalább a társadalmi haladásnak nem áll utjában, a művészetekben pedig épen korszakot alkotni vala hivatva. Rendkívüli mély tragicum e világnézet alapja, de a mely nem olvad magasabb egyességbe föl, s sivárságánál fogva a megnyugvásra törekvő kedélynek tartósabb támpontjául nem szolgálhat. Épen azért, mint a magasabb humorok félfaja, csak átmenetnek tekinthető ez utóbbira, s leghatározottabb kifejezését egy Byron, s főleg Heine lyrájában látjuk. Némi apologiát véltünk ezzel szolgáltatni különösen Heinenak, kinél sokan hajlandók kétségbe vonni a való emberi alapot. Részünkről épen nem sorozzuk Heinet a reflexio, az önkény emberei közé, ellenkezőleg látszólagos bizzarrérai alatt is a legszigorubb lélektani indokoltságra hiszünk rámutathatni. Byron, igaz, eleinte őszintébben, nyiltabban helyezi magát a társadalommal szembe, s minden utógondolat nélkül bevallja:

„Nem szeretem a világot, a világ sem engem!”

de „Don Juan“-jában már ő is abban hagyja e tulmerek álláspontját, s világgyűlölete ugyszólván világfájdalommalágyul. Ez a dolgoknak kérlelhetlen rendje. Az ifjui dacz tapasztalatok által megtöretik, s aláadja magát a vaskényszerűségnek, s ha tiltakozását elvileg fenntartja is még, de ezentúl annak csak hallgatólagos, passiv szerep jut. Az emberi lélek egyetemleges fejlődésének ezt a stadiu-

Protestálok annakokáért iterum iterumque, és a Mgos Supremum Consistorium favorabilis Atjai Gratiáját, ebben alázatosan magamnak demereálni kívánom, s igen töredelmes szível implorálom, hogy azon Deliberetum tamque ipso Jure Nullum, annihiláltassék és Cassáltassék.

A mi azt illeti, hogy a szent Generalis Synodus, Heterodoxusnak és Helvetica Confessiával és Heidelbergai Catechismussal ellenkező Tudományú személynek nevezett engemet. Hogy ezen Suspicio a Mgos Supremum Consistorium előtt tolláltassék és eltöröltessék; erre a Végre elkészítettem szép egy másból folyó Articulusokban foglalván, az Helvetica Confessio és Heidelbergai Catechismusban befoglaltatott, Reformata Hitünknek és Vallásunknak Rendi szerént való Keresztyéni idvessegemre való Confessiómat. Mely is hogy a Mgos Supremum Consistoriumban Clare ac distincte elolvastassék, figyelmetesen meghallgattassék, és annak utánna kegyes itilettel, Vallyon edjez é az Helvetica Confessióból és Heidelbergai Catechismusból citált Caputokkal és Questiókkal? böltsen megfontoltassék; ebbeli Gratiáját Excellentiának és Ngtoknak a földnek poráiglan való alázatossággal kérem. Hogy ekképpen megtüdván bizonyosan Ngtok, az én Hitem fundamentumát, csendes és nyugott Lélekkel Pronunciálhasson Ngtok felőlem Absolutoria avagy Condemnatoria sententiát.

A mi az Oratiót illeti. Minthogy abban Juridica: Historica: Oratorica Materialak is vannak; tehát ezeket nem

mát képviseli Heine. Frivolsága csak arra való, hogy mélységét annál inkább kiemelje. Mint az égő szenvedély, mikor könyedséget, köznapiságot akar magára erőszakolni, de könyedsége akarata ellenére is zabolátlan léhasággá, köznapisága pedig megfordított drasticummá fajul.

Igy nyilatkozik szükségképen az alany és universum közötti ellentétnek tiszta, vegyítetlen, minden reflexiótól ment tudalma, s annak az említett alapon létesült első megoldási kísérlete. Az ókor ez eszmét még nem hozta, nem hozhatta fölszínre már csak azért sem, mert az egyént sokkal csekélyebb pontnak tekintő, semhogy érvényesülésére ez irányban felhatalmazta volna. Viszont a középkor sokkal nagyobb engedményekben részesítette azt, hogysem képes lett volna korlátoltságának bevallására szorítani. Csak a protestantismus számára voltak e problémák fönntartva, midőn az a bölcelet és észjog elvei szerint szabályozá az említett két végletet s az emberi jogok és kötelmek között összhangzó de egyszersmind méltányos viszonymértéket készült megállapítani. Láttuk, hogy hiúsul meg a terv az ironia álláspontján, mint a hol az állító és tagadó ember sem egyensúlyba jöni, sem pedig egyik vagy másik határozott fölényre emelkedni nem képes, s a feszült helyzet ha aetheticai szempontból méltánylandó is, de erkölcsileg semmisnek, vagy legjobb esetben is átmenetinek bizonyul be.

Menjünk tovább most egy lépéssel e pszichologiai uton. A lélek mindenekelőtt két utat lát maga előtt, e sívár, gyászos örvényből kimenekedni. Vagy egyszerűen kitér a küzdelem elől, megsemmisítve önmagát, vagy pe-

szükség Revocálnom. Azomba, benne Vagyon az Istennek Természet szerént való Törvénye: És az Evangeliumi Hitnek Törvényeis; Melyeket idvességemnek elvesztése alatt nem Revocálok. Praeterea: Más emberek Hypothesisieis vannak benne, mellyeket én csak Occasionaliter hoztam elő, mint másokét, ezeket is nem szükség Revocálnom, úgy mint magaméit; hanem hogy ott ne legyenek az Oratióban Scandalumúl, Én kihagyom a Textusból. Mellyekről való Parancsolattját és Dispositióját Ngtoknak aláztatos engedelmességgel elvárván, életem fogytáig maradok

Excellentiád és a Mgos
Supr. Ref. Consistorium

alázatos szolgája és Cliense

Husztai András. m. p.

II

Confessio Andreae Huszti.

Reformati Helveticae Confessionis, et Catechismi Hejdelbergensi addicti!

Hiszem szivből és szájjammal vallást tészek:

1. Hogy az Úr Istennek öröktől fogván magában feltett Tanátsa és mint egy fővebb Decretuma e volt: Hogy a maga Természet szerént való Jóságának és Tökéletes voltának Ditsőséges Gazdagságát, a Teremtendő dolgokban kijelentse. Confes. Cap. VII. Catech. quaest. VI.

dig bizonyos garantiák fenntartása mellett kitüzi a megadás zászlaját s győzedelmeskedni hagyja maga felett az élet és társadalom kényszerűségeit. Az első eshetőség nem lehet tárgya komoly számbavételnek sem ethikai, sem logikai szempontból. Megsértése ez a harc törvényeinek, melyek értelmében csak végleges diadal vagy végleges leveletés engedhető meg. Fentebb már mondtuk, hogy az élet megoldása egyedül az élet alapján válik lehetővé. Áttérünk tehát a második esetre, mely a világhumornak emberileg legmagasabb bölceletére vezet, s körülbelül egyetlen módja az ellentétek kibékítésének.

Nincs, ki velünk egyetne értene azon állításunkban, hogy a humor úgy, a mint azt a költészet derűs világában nyilatkozni látjuk, az emberi méltóság, szabadság és jogok leghűbb kifejezője, visszatükrözje. Pedig elemzésünk eredményei épen az ellenkezőt, a megaláztatás, szolgaság, letipratás tényeit tüntetik elő. Ki nem látja egy Shakspeare, Jean Paul, vagy Arany humorában a subjectiv lélek legkorlátlanabb nyilatkozásait, a kedélynek az idegességig fokozott érzékenységét? Pedig mi épen az objectiv fordulatot, a reflexiv értelem momentumát emeltük volt ki a lehozott lélektani processusban. Vajjon kizárják-e hát egymást ez ellentmondó resultatumok? Nem. A humornak épen ez a Janus-arca az, mely minden lehető álláspontnak fölébe emeli. Összpontosítja magában az emberi képességek minden eszközeit, ledönt minden létező intézményt, hogy újra és még magasabbra emelje föl mint előbb, s a kosmikai változások legnagyobb különfélesége közt is ki tudja mutatni a mindent összefogó, egy, örök, változhatatlan lényeg-alapot.

2. Erre nézve, Végezte a Jó Isten, hogy az embert Teremténé a maga Tökéletes képének Hasonlatossága szerént Jóvá. Catech. Quaest. VI.

3. Hiszem, Hogy az Embernek Lelkiesmértét, Terészet szerént való Törvénnyel az Isteni és Atjaiui szeretetre, ő Felsege leköttözte. Catech. Quaest. IV.

4. Hiszem, Hogy az Isten az Embernek az Egekben örök életet igirt, Ha az Ember állhatatosan megmarad ezen szeretetben, itt a Földön.

5. Hiszem, Hogy a szent Isten, a Bünt változhatatlan és örökké megmaradandó Törvénnyel, Büntetésnek és örök Halálnak fenyegetésével, Megtiltotta. És arra soha az Embernek sem egyképpen, sem másképpen szabadságot nem engedett? Conf. Helv. Cap. VIII. Catech. Quaest. X.

6. Hiszem, Hogy az Úr Isten olly Véggel áldotta meg Első Szüleinket, hogy annál inkább a magok Ép állapotjokban s boldogságokban megmaradhassanak. Catech. Quaest. IX.

7. Hiszem, Hogy a mindeneket Tudó Isten Eleve látta, hogy a Sátánnak Csalárdsága által, Első szüleink magok tulajdon engedetlenségekből (de nem az Istennek engedelmeiből) Bűnben esvén, Per Notam infidelitatis, Fejeket és lelki életüket: Júságokat és a földi Paraditsomat: Jussokat és Mennyei Paraditsomban való jövődöbéli örök életüket elvesztik és minden maradé-

Nem lesz érdektelen, hisszük, megkísérteni kissé e paradoxok benső egységének kimagyarázását, annál inkább, mert az ismert definitiók többnyire oly homályos, érthetetlen metaphysikai burkoltsággal dicsekednek, hogy egyes formulázásaik mellett magát a fődolgot megvilágítatlanul hagyják, s nem ritkán önkényes sőt téves magyarázatokra adnak alkalmat, orakulumszerű kifejezéseikben. A humorban tehát a lélek győzedelmeskedni engedi ugyan maga felett a külvilágot, de oly módon, hogy egyuttal önmagát emeli föl. Van valami fenséges azon önmehtagadásban, melylyel az ember saját kicsinységét ösmeri be, s azon önzetlenségében, melylyel az igazságnak adózik akkor, mikor győzője előtt önkényt hajt fejet. A humorban jut először tudalomra az, hogy a lefolyt harc tulajdonképpen nem a hajlamok, vágyak, de az elvek harca volt, melyben az ember a tévelygő szerepét vitte, s ezért bukása jogos. Csak azt sajnálja, hogy szive, érzése is ily kótes ügy szolgálatába állott, s azzal együtt kelle vesznie. Innét a köny a humorista szemében, s a sentimentalis elem. Szeret magába vonulni, távol a világ zajától, hol vesztett boldogságát siratja, s ez subjectivitása; álmok világában élve azonban, beismeri és tudja ez álmok valóságának benső lehetetlenségét, s ez teszi nála az objectiv fordulatot, a reflexio árnyalatát.

Böhm Sándor.

kit az Ördögnek Rabságába úgy béejtik, hogy magok erejük által, Soha is onnan ki nem szabadulhattak és nem idvezülhetnek. Catech. Quae st. VII. VIII. Helvet. Confess. Cap. VIII, IX.

8. Hiszem. Hogy az elfogyhatatlan Jóságú Isten, soha ezt a Nagy Romlását az Emberi Nemzetnek nem akarta; mindazonáltal ő Felsége ezt a Véghetetlen iszonyú Bűnét, első Szüléinknek Eltúrte, annyiban, a mennyiben azt a maga Szent Fiának mint kezesnek Vállaira által tévén, ő benne a Keresztfán az időnek tellyességében meg is Büntette. Catech. Quae st. XXXIX.

9. Hiszem. Hogy az elfogyhatatlan Jóságú Isten, ezért az Ádám Bűnéért az egész Emberi Nemzetnek megkegyelmezett; által tévén a Törvénynek Átkát a Christusra. Ugy hogy az Ádám Esetiért, az Isten edj Embert is meg nem Átkozott. Mivelhogy ő Felsége kettős satisfactiót azon egy Bűnért, nem kívánt; hanem az Emberekkel a felett megbékélt, a Krisztusban. És ez az Universalis Gratia! nem egyéb.

10. Hiszem. Hogy az Atja Úr Isten, a maga szent Fiát öröktől fogva felkente és őtet rendelte az Első Ádám helyett, az egész Emberi Nemzet eleiben Fővé, Királynak, Közbenjáróvá és Megtartóvá. Confess. Helvet. Cap. XI. Catech. Quae st. XVIII. Joh. 3. 16. 17.

11. Hiszem. Hogy az Úr Jézus Christus, a keresztfán szenvedett és Megholt, az egész Emberi Nemzet Bűneiért. Catech. Quae st. XXXVII.

VIDÉKI ÉLETT.

A küküllői egyházmegyéből.

D.-Szt.-Márton, jan. 28. 1878.

T. szerkesztő úr! Önnök becses lapja idei 4-ik számában r. l. által a küküllői egyházmegyei rendkívüli közgyűlésről irt közleményének ama tárgyát illetőleg, melyet így vezet be: „És most jön a java. Hogy az ostor vége is elvégezze a maga szerepét, egy pár világi úr amugy veszedelmesen interpellálta az esperestet“ stb. — bátor vagyok az igazság érdekében, szives közlés végett — a következő felvilágosítással, illetőleg helyreigazítással, szolgálni:

Említett gyűlésben, esperes úr által felolvasatott néhány igazgató-tanácsi leiratok letárgyalása után alólírott — és nem egy pár világi úr — azon kérdést intézte elnök-esperes úrhoz, hogy ezen egyházmegyének megsemmisített képviselő választása ügyében nem történt-e az igazgató-tanács részéről valamely intézkedés? Erre azon válasz adatott, hogy igenis történt. Az esperes ugyanis útasított, miszerint az illető presbyteriumoktól kérje be újból a választó czédulákat, és azokat az egyház megyei tanács elébe terjesztvén, ott eszközölje a felbontást és kihirdetést.

Ezen igazgató tanácsi rendelet azonban nem csak egy pár világi úr, hanem ama gyűlésnek öszves egyházi urai által is — nem szólalván fel senki mellette — nem helyeseltetett, és pedig azon okból nem helyeseltetett, mert az ide vonatkozó törvény a szavazatok számbavételé-

12. Hiszem. Hogy az Atja Úr Isten, a Jézus Christussal való Egyesülésnek Eszközül, immediate a szent Lélektől az Evangelium által szívünkben gerjesztendő Hitet rendelte és az Idvességnek elnyerését, az Hithez Törvénnyel szorította. Catech. Quae st. LX. LXI.

13. Hiszem. Hogy nintsen az Idvességnek több Szerző oka és Auctora ez Háromnál. Ugy mint: 1. Az Atjának Kegyelme. 2. A Fiának Érdeme. 8. A szent Lélek által sziveinkben gerjesztetett Hit. Rom. 3. 24. 25.

14. Hiszem és Vallom. Hogy ez az Evangeliumi Törvény: A ki hiszen, idvezül; a ki pedig nem hiszen, elkárhozik! Mark. 16: 15. 16. Az egész Emberi Nemzetet kötelezi a Christusban való Hitre. Mert külvilágban ő Felsége az Hitetleneket nem itilhetné meg ez szerént a Regula szerént, az Itiletnek napján.

15. Hiszem. Hogy az Istennek rendeléséből lőtt, hogy ez az Evangelium Praedicaltassék minden Nemzetek között, az Egész Világon. Catech. Quae st. XIX.

16. Hiszem. Hogy az Mindentudó Isten Öröktől fogva ellátta és tudta, kik fognának megtérni az Evangelium által az Istennek szeretetére; és kik fognának nem engedelmeskedni az Evangeliumnak. 2. Timoth. 2. 19.

19. Hiszem és Vallom. Hogy a kiket öröktől fogva tudott, jövendőben a Christusban Hiedőknek és Istent szeretőknek lenni, azokat Isten magának Vá-

vel határozottan a közgyűlést bizta meg, és a közgyűlés ezen joga, egyszerű igazgató tanács rendelet által — magának a közgyűlésnek kikerülésével — nem korlátozható, s különösen a jelen esetben az nem is lenne czélra vezető.*)

Mire esperes úr kijelenti, hogy az általa bekért, és február 1 jére bejövendő szavazatokat, további törvényszerű ellátás végett, nem a tanács, hanem az e végett egybehívandó közgyűlés eleibe fogja terjeszteni. És ezzel az egész kérdés a legbékésebb uton, mindenki megelégedésére nyert befejezést.

Hogy aztán a r. l. által látott és hallott ostor szereplések, sérelmet szenvedések, és gyógyító balsamérzki kiáltások hol és mimódon mentek végbe, erről semmi tudomásom nincs. Talán a termen kívül.

Kinizsi Mihály.
egyházmegyei algonodnok.

*) A t. gondnok úr figyelmét kikerülte azon körülmény, hogy az alaptörvény II. f. pontját az 1877-ik egyházkerületi közgyűlés 99. j. k. sz. alatt, főleg azon indokból, hogy egyházmegyei közgyűlés, rövid időközökben, nehezen tartható, így módosította: „Az egyházközségi képviselői közgyűlések, vagy a hol ez nincs, a presbyteriumok a szavazattöbbséget nyert egyén nevét a választó gyűlés színén lepecsételve, beküldik az egyházmegyei közgyűléshez, eshetőleg az egyházmegyei tanácshoz, mely ezen szavazatokat, választó kerületenként csoportosítva, számba veszi s az eredményt kihirdeti“ stb. E szerint az áll. igazgató-tanács, midőn a szétlépett (!) jegyzőkönyvi kivonatok újra beküldését s a már megejtett választások eredményének az egyházmegyei tanács által való szám-bavételét rendelte el, az idézett egyházkerületi végzés szem előtt tartásával járt el s így azon vád, hogy a törvényt megsértette volna, alaptalan. Szerk.

lasztotta a szent életre és el is Rendelte a Fiuvá való fogadtatásra; A kiket pedig öröktől fogva látott Hitetleneknek és Istent utálóknak lenni, azokat meg Vetette és Büntetésre rendelte az itiletnek napjára. Helvét. Conf. Cap. X. Johan. Evang. Cap. 3. 18.

20. Hiszem. Hogy az Isten, mind a Természetnek Lelkiesmeretben irt Törvénye által int minden Embereket a megtérésre: mind pedig az Evangelium által Hiv a Christusban való Hitre, és a fellyebb említett Választat-takat, egyben gyűjti az Ecclesiában a Christus Esmeretire és Követésére, mint választatott Juhokat. Catech. Quae st. LIV. Helvet. Conf. Cap. XVII.

Hiszem. Hogy az Isten a Választatott Híveket Megigazittja, az az Büneinek kötelei alól feloldozza, és ő nekik Just ád az örök életnek elnyerésére. Melynek Sákramentuma itt a Földön a Keresztség. Catech. Quae st. LX—LIX. Helv. Conf. Cap. XV. Az Hitetleneket pedig igaz itillete szerint Kárhoztattja.

22. Hiszem. Hogy az Úr Isten az egyszer megigazittatottakat, Meg is szenteli az Isteni és Atjafiuiszeretetre, a Jóságos cselekedetekre; Melynek Sacramentuma itt a Földön, az Úr Vatsorájával való élés. Catech. Quae st. LXXV. A kárhoztatottakat pedig a Sátánnak hatalmában adja, a megkeményedésre.

A sepsi egyházmegyéből.

Árapatak, jan. 26-án. 1878.

Sepsi egyházvidékünk január 24-én tartotta tisztújító, s egyszersmind az új ciclusra megválasztott világi képviselők kimutatásával újra alakult közgyűlését.

Lélek emelő látvány volt a 60—70 számra menő díszes gyülekezet. — A gyűlés magához méltóan a legszebb rendben, s a legkomolyabb higgadsággal folyt le.

N. t. esperes úr egy tartalomdús beszéddel nyitotta meg a gyűlést; mi jegyzőkönyvre vétetni határozottatott. Ezután a világi képviselőkre történt szavazatok beszédére egy bizottság lévén előre kiküldve, ez tette meg az eljárásról jelentését. Miből örömmel értesültünk, hogy a választások mindenütt a legszebb renddel folytak le!

E szerint a gyűlés meg lévén alakulva, tárgysorozat rendin a mltgs. állandó igazgató tanácsnak a 4-es béosztású kerületi képviselők megválasztásáról szóló újbóli leirata olvastatott fel. Hol világos szavakkal ki léven téve az, hogy vita tárgyává többé nem lehet tenni, csak mint reu-deletet végrehajtani: szolgált tudás és ahoz alkalmazásúl. Egyszersmind megrendeltetett, hogy april. 15-keig minden egyház szavazatát küldje bé a tractuale consistoriumhoz. Csakugyan határozatba ment az, hogy mikor az illető testület a választásról szóló jegyzőkönyvet felsőbb helyre felküldendi, csatolja hozzá a tractusnak azon kérelmét: hogy miután az 5-ös beosztású választást maga az állandó igazgató-tanács engedélyezte, még pedig votum többséggel, azt erősítse és hívja meg a kerületi gyűlés jóvá-hagyása reményében, annyival is inkább, mert a két püs-

23. Hiszem. Hogy a Megszenteltettek, az Úr Jésus Christus a magok jó cselekedeteknek mértéke szerint, meg is Dits őíti az egekben; a Sátánnak adattott és Bűnben megkeményedett Hitetleneket pedig örök Bűntetés alá rekeszti, a Gjhennának Tüzében.

A maga Evangeliumának és Itiletinek Regulája szerint:

Márk. 16. 16. A ki hiszen, idvezül; a ki pedig nem hiszen, elkárhozik! És eképpen nintsen több megbocsáthatatlan Vétek a Hitelenségél, mely a szent Lélek ellen esik. És ezért a Christus sem holt meg.

Ez az én Keresztjéni Hitemnek és Vallomásomnak, az Helvetica Confessio és Palatinata Catechesisben való Tudomány szerint, rövid, szép egymásból kifolyó rendes és világos Summája. És ezzel a Hittel kívánok a Christus Ortzája előtt megállani s kegyelemből ő Felsége érdeméért idvezülni. Melytől el sem szakadok!

Amen!

És ez vagyon Confirmaltatva Appr. Const. Par. 1. Tit. 1. Art. 2, et 3-io.

pöki egyházzal (Ilyefalva és Szt.-Györggyel) 25 ezer egy néhány száz lelket számlál a tractus az 1848-ik névkönyv szerint is.

Másik nevezetes tárgy volt, a k.-kalotai tractusnak egy központi gyámintézetre vonatkozó törvényjavaslata. Mely egy bizottságnak előlegesen ki lévén adva, a bizottság előadója a director úr, melegen és a legnagyobb áhatottsággal ajánlotta némi módosítással annak elfogadását; de a gyűlés ezzel szemben azt hozta fel érvül, hogy már egy ehhez hasonforma létezik, s arra a múlt évben már fizetünk is részvényt, a gyűlés nem tartja tehát eljöttnek ily hamar az időt, hogy azt ugyszólva elvetve, más újabb fogjunk. Ennél fogva a k.-kalotai operatum kellő viszhangra most még nem talált.

Harmadik tárggyúl előterjeszti elnök a fia a felsőbbségnek azon leiratát, melyben tudatja, hogy miután a Victoria biztosító társaság megbukott, a mlts állandó igazgató tanács az általános biztosító társaságnál az egyházak nevében már szerződött a biztosításra vonatkozólag, s az egyházak ezen szerződést írják alá s az esperest úr mint ügynök, úgy tekintessék stb. Ezen ügyre vonatkozólag, egyfelől, miután esperestünk úgy nyilatkozott: készebb az esperesség-ről lemondani, mint ezt a nyűgöt magára vállalni, tekintve azt, hogy nem szeretnők esperesünket, ha elfogadnók, ily kedvetlen helyzetbe hozni, másfelől nagyon soknak zokon esvén az, hogy már egy megbukott társaság minket vizre vitt. pedig a felsőség hivatalos rendeletére voltunk kéntelenek ott biztosítani, s most ugyszólván a mi tudtunk nélkül szerződtek, de nobis sine nobis, bizony ez az ügy nálunk ad acta tétetett.

De mindezeknél sokkal nagyobb figyelmet gerjesztő volt a káplánrendszer behozataláról szóló vélemény-nyilvánulás. Ez is, mint más fontos tárgy, egy bizottmánynak volt kiadva előleges kidolgozás és véleményadás végett.

A bizottság tagjai nem gyűlhetvén mind össze, egy fiatal barátunk vette magának azt a fáradságot, hogy e tárgyat behatóan taglalja és egy hosszas értekezést készített róla. Ezen munkát a felolvasáskor a nagy közönség igen élénk érdeklődéssel hallgatta s közbe-közbe helyes, ugyan nyilatkozatokkal kísérte. De miután a felolvasás megtörtént, az esperes úr legelső úgy nyilatkozott: hogy noha a közönség tetszéssel fogadta e munkát, de ő mint elnök meg nem engedhetné, hogy így elfogadjuk, különösen gunyoros irmodora, s a benne előforduló érvelések miatt. Ha tetszik az írónak saját neve alatt jegyzőkönyvre adni s úgy felsőbb helyre felküldeni, ám lássa, de a gyűlés firmája alatt nem. Erre a director úr tette meg a maga nyilatkozatát, hogy a munkásságot becsüli, s ezért köszönetet mond az írónak, de nem szabad felednünk, hogy a diplomatiának bizonyos nyelvezete van, mit szem elől tévesztünk nem szabad.

Ezt követte a nagy vihar, replica, duplica, triplica, mig végre maga az író is úgy nyilatkozott, hogy biz abban lehetnek egyes kifogásolható kifejezések, mit ő is beösmers kijavítani is hajlandó.

Végeredmény: mint nem erdélyi egyházainkba való intézmény, elvettetett.

Voltak még más érdekes tárgyak, mint a Rikán belőli gyámintézet átirata a hátrálékosokra nézve stb. de a miket mellőzve, végül megemlítem, hogy az elrendelt szavazatszedő bizottmány a tisztujítás eredményét, a következőleg hirdette ki:

Főjegyző Kisantal Sámuel, director Nagy Sándor, aljegyző Révai Lajos, mind a régiek; továbbá házassági törvényszék tagjai a fennebbieken kívül:

Gáspár Albert, Demes Péter, Püskösti Ferencz, Kis Lajos, Dénes Antal, Bartha Lajos, Rác Albert és Magyar Károly; szintén a régiek, Kis Lajos és Rác Alberten kívül, — kik az öreg Benedek Áron és Biró Áron helyett választattak. Ohajtom, hogy elődeiknek méltó utódai legyenek. — Legvégül, miután már az idő előhaladott, közfelkiáltással törvényszéki bírákúl megválasztattak: a világiak részéről t. Ujvárosi Ferencz, t. Forró Károly, t. Simon Sámuel, t. Püskösti Károly, Molnár József, t. Boér Miklós és Apor Miklós urak, — az egyháziak részéről — Püskösti Ferencz, Gáspár Albert, Csulak Zsigmond, Kis János, Rác Albert, a director és az aljegyző, kik is hivatalokra ünnepelesen feleskettettek. Ezzel a gyűlés véget ért. — Vajha a közgyűlés iránt, különösen a világi urak, mindig oly érdeklődéssel viseltetnének mint ez alkalommal!

Csulak Zsigmond.

A szilágyszolnoki egyházmegyéből.

Zilah, 1878 jan. 30.

Városunk különböző községi és felekezeti elemi népiskolában tanuló szegényebb sorsú tanköteles gyermekeket, a helybeli „kisedvédő-egylet“ követésre méltó hazafias buzgalma folytán, folyó évi január hónap 6-án, ritka öröm érte.

E napon 120 szegény tanuló azezán tündöklött fel az öröm sugára; e napon 120 szegény tanuló részesült a körülményekhez képest ruházatban; e napon 120 ártatlan és elhagyott növendék szívébe oltatott be a felebaráti szeretet szent érzése. De egyszersmind e napon, a zilahi „kisedvédő-egylet“ is létezésének megörökítésére méltó tetteben adott kifejezést.

Zilah város községi iskolaszéke, múlt évi november hóban tartott rendes közgyűlése alkalmával. J. B. igazgató tanító statisztikai adataiból szomoruan tapasztalta, hogy az iskolai mulasztások száma egyes iskolákban, de főleg a „tyukól-utczai iskolá“-ban roppant nagy. S ezen „szomorú tudomásvétel“ annál nagyobb benyomást gyakorolt a községi iskolaszékre, mert tudomására jutott az is, hogy ezen mulasztások többnyire a szegénység szülte akadályok miatt történnek.

Iskolaszékünk legjobb indulata mellett sem volt azon helyzetben — épen a fennebbi ok miatt — hogy mind a közoktatásügyi törvény, mind pedig az iskolába járó szegény gyermekek elé gördült akadályokat legyőzhesse.

Iskolaszékünk ily körülmények között teljes bizalommal fordult a városunkban pár év óta fennálló „kisedvédő-egylet“-hez, azon kéréssel, hogy „városunk különböző községi és felekezeti elemi népiskoláiban tanuló szegényebb sorsú tanköteles gyermekeknek társadalmi uton való segélyezése ügyét“ karolja föl és tegye magáévá.

Az illető egylet, s főleg ezen egylet fenntöltő lelki vezetői, fényes sikerrel meg is oldották a feladatot.

Mert ugyanis a helybeli „kisedvédő-egylet“ egy pár hónapi követésreméltó dicséretes buzgalmával 120, ruha s más egyéb hiányokban szenvedő szegény tanköteles gyermeknek tette lehetővé az iskolába való járását.

S így a felebaráti szeretet daidalmasan győzedelmeskedett a szegénység szülte akadályokon !!

Fodor Dániel.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(A nőemancipáció kérdése.)

Folyó hó 17-én Angliában nagy fontosságú határozat ozatott. 242 szavazattal 132 ellenében a londoni egyetem ugyanis elfogadta a javaslatot, hogy a nők a férfiakkal egyenlő kitüntetési és rangfokozatokban részesüljenek. Leghevesebb ellenzésre ez indítvány az orvosok részéről talált, mint a kik természetesen legközelebről vannak érdekelve ez ügyben. Mert az orvostan gyakorlása eddig törvényesen tiltva volt a nőknek, s míg a tanítói vagy nevelői pályán a cím és érdemfokozat bizonyára másodrendű dolog fog maradni, addig a gyakorló orvosok közt nagy vetélkedést fog gerjeszteni e fontos körülmény. Az emancipáció ténye e szerint meglehetősen befejezettnek tekinthető Angliában.

Olaszország.

(A pápa vagyona.)

Egy catholicus lap szerint a IX Piusnak pápaságra lépte óta személyenként felajánlott adományok összege közel 300,000,000 frtra rug; csinos összeg, főleg ha meggondoljuk, hogy még a Péter-filérek sincsenek ideértve.

(Kényszereszközök a cath. clerus kezében.)

Nem utolsó historia az itt következő sem. Egy Milánóban lakozó, s az evangelicus egyház kebelébe áttért pap, Cesare Cappelletti, Bolognából, okt. 31-ikén egyszerre nyom nélkül eltűnt. Négy nap mulva barátja, Domiano Borgia, milánói ev. pap, egy nov. 2-ikéről keltezett levelet kap Bolognából, melyben Cappelletti közli vele, hogy őt egy jezuita erőszakkal elrabolta, atyja házában fogva tartja, s lelki exercitiumok által akarja visszatérésre bírni. Bolognába sietve, a milánói pap sem barátját nem láthatta, sem a rendőrség segélyét nem vehette igénybe megszabadítására, de azt a hirt hallotta elterjedve, hogy Cesare Cappelletti lelki beteg, s azért őriztetik. Joggal kérdehetjük ezek után

magunktól, hogy ez a szabad egyház a szabad államban, melynek nevében egyesek háborítatlanul rabolnak el s tesznek fogolylyá egy 31 éves, szabad embert?

Németbirodalom.

(Még egy berlini botrány.)

A hirhedt Hossbach ügy még le sem csendesült, s már ismét új scandalumot vagyunk kénytelenek regisztrálni Berlinben, a porosz cultura fővárosában. Tudjuk, minő hatalmas Németországon a socialista elem. Néhányan, Stöcker udvari pap kezdeményezésére, egy socialista, de egyszersmind határozottan keresztyén munkás-egylet alakításán fáradoztak. E célra, elég tapintatlan módon, jan. 22-dikére a berlini kézműves-egylet nagy termében socialdemokrata népgyűlés hivatott össze, melyen mintegy 4000 ember jelent meg, köztük igen sok nő, kik természetesen a közhangulatot a magok érdekében praeoccupálni igyekeztek. Ily gyülekezet előtt kellett Stöckernek a keresztyénség elveit védeni; csöndesen hallgatták s a végén kissé meg is tapsolták, bár nem minden fütyty nélkül. Erre egy socialista celebritás, Most állott fel, s előtte szólónak felelet gyanánt a berlini népességnek a papsághoz való viszonyát kezdte fejtegetni, felhíva társait a nemzeti egyházból való kilépésre. Durva támadásai vérszemet költöttek a csöcselékben, s különösen a nőkre hatottak, kik is elhatározták, hogy egy általános nőszövetséget alakítsanak, az egyházból való tömeges kilépésök megejtése céljából. Most beszédét frenetikus taps követte, szinpadias felkiáltásokkal fűszerezve: „Számoljatok az éggel, órátok ütött!“ mire az ülést siettek bezárni, hogy ne hallják a lelkész feleletét. Különben, mint értesülünk, a keresztyén socialis szövetség ennek daczára is megalakult, hatvan munkás beiratkozása folytán kik közül negyven régi socialista volt.

Levél a szerkesztőhöz.

T. szerkesztő úr!

Nagy-Enyed, január 27. 1878.

Az enyedi „Egyházi és iskolai Szemle“ 1878. január 17-én megjelent számában „egy enyedi polgár“ interpellatiót intéz az egyházkerületi állandó igazgató-tanács-hoz, a melyben a igazság látszatának köpenyegébe burkolt állításokkal kisérve, az iránt teszen kérdést, hogy van-e tudomása az interpellált testületnek arról, hogy Bogdán Lajos úr, az enyedi Bethlen főtanodának gazda gondnoka, ezen főtanodának, előbb br. Bánffy Dénes, s majd ennek jogutóda Zudor Gyula ellenében fennálló 12,649 frt 83 kr tőke követeléséből, br. Kemény István tanodai főgondnok úr javára 1667 frt 47 krt rendeletileg leiratott, sőt 483 frt 57 s fél krt mint állítólag illetéktelenül fizetett kamatot br. Bánffy Dénes urnak vissza is fizetett, a mi által a főtanoda tőke követelése 10,982 frt 36 kr-ra szállott. A mennyire a zavaros előadásból kivehető, ennyi az interpellatio lényege; vagy is igaz nevén nevez-

ve az, hogy Bogdán Lajos úr és br. Kemény István gondnok urak, a gondozásuk alatt álló tanoda tőke-nyerését 1667 frt 47 krral hűtlenül megrövidítették. Hogy pedig interpelláló enyedi polgár-társunk indokolása szerint ez mennyire igazság nélkül történt legyen, kitűnik abból:

a) hogy a főtanoda tőke követelése 1874. évi oktob. 15-ig, évek során keresztül mindig egészben azaz: 12 ezer 649 frt. 83 krral vezetett a főtanoda tőke könyvében; a mi, ha abból br. Kemény István főgondnokot illette volna 1667 forint 47 kr. nem történhetett volna;

b) kitűnik abból, hogy a midőn br. Bánffy Dénes úr, mint eredeti adós, ezen és egyéb adósságokkal zálogjogilag terhelt m.-szentkirályi birtokát Zudor Gyula urnak 30 ezer frtért eladta, magában az adásvevési szerződésben azon kikötés történt, hogy a vételéből első sorban törlesztessék a nagy-enyedi főtanoda három rendbeli követelése, és azután br. Kemény István urnak 1667 frt. 47 kros követelése; a mely ha nem külön álló, hanem a főtanodai három rendbeli követelésben befoglalt lett volna, külön meg nem neveztetett volna. Ezeknél fogva tehát a br. Kemény István-féle követelésnek a tanoda követeléseiből való leírásának elrendelése nem egyéb, mint a tanoda tőkéjének jogtalan megrövidítése.

Ugy hiszem elég hiven adtam vissza interpelláló polgártársamnak interpellációja eszmemenetét és az olvasó közönség által abból vonhatott következtetést. Hagyjuk most kissé interpelláló polgár-társunkat, a főtanoda vagyoni fölött való örködés nimbusától körülveve, és lássuk a dolgot, a kezeim között levő eredeti és hiteles okmányok alapján, a maga való és igazi tényállásában, a mely a következő:

* *

1) Az 1868-ik évnek júliusában, az enyedi Bethlen-főtanoda, az akkori egyházi főtanácsnak 445. szám a. kelt helybenhagyása mellett, br. Bánffy Dénes úrral egy cserre, illetőleg adásvevési szerződésre lépett, a melynek értelmében a főtanoda megszerzett br. Bánffy D. ur m.-szentkirályi jószágából összesen 185 hold 1086 □ öl területet, a melyből 73 h. 791 □ öl csere, 112 h. 295 □ öl pedig vásár útján jött a tanoda birtokába.

2) Br. Bánffy Dénes urnak egész m.-szentkirályi birtoka, a melyből a főtanoda az előbbi pontban megjelölt területet megszerezte, dologi zálog-joggal volt terhelve:

a) a gyulafehérvári káptalannak több rendbeli követelése fejében összesen 6350 c. frt azaz: 6667 frt. 50 kr. o. é.

b) Nuridzsánnak 4000 c. frt. azaz: 4200 frt. o. e. (urb. pap.)

c) Br. Kemény Istvánnak, az interpelláció tárgyává vált 1667 frt. 47 kr. követelésével, a mint azoknak valóságáról, az illető közhitelességű birtokivok, illetőleg telekjkvkekből bárki magának meggyőződést szerezhet.

3) E szerint br. Bánffy Dénes urnak egész m.-szentkirályi jószágát és így azt a részt is, a melyet a főtanoda csere, illetőleg vásár útján megszerzett, terhelt

mindössze a három hitelezőnek összesen 12,537 frt. 97 krt. tevő követelése.

4. Hogy a tanoda, egy br. Bánffy Dénes ellen vezethető végrehajtás esetére magát a megszerzett jószágrésze nézve biztosíthassa, úgy a káptalannak 6667 frt. 50 kr. mint Nuridzsánnak

4209 frt — kr.

követelését, összesen tehát 10,867 frt 50 krt. ezeknek kielégítése mellett cessio útján magához váltotta; de nem tette ugyan ezt, — habár a jog erre nézve is ki volt kötve — a br. Kemény István követelésére nézve.

5. Ennél fogva a főtanoda, mint a káptalannak és Nuridzsánnak cessionáriusa, hitelezőjévé vált br. Bánffy Dénesnek 10,867 frt. 50 kr. erejéig. A br. Kemény István követelése fennmaradt továbbra is br. Bánffy Dénessel szemben, terhelve természetesen annak egész m.-szentkirályi jószágát, és így a főtanoda által abból megszerzett jószágrészt is. Ily körülmények között, ha br. Kemény István ur br. Bánffy Dénes ellen végrehajtást lett volna kénytelen vezetni: a főtanoda vagy ki kellett volna hogy fizesse a br. Kemény István követelését is, a mint ez eshetőségre számítva magának a jogot fenn is tartotta volt — vagy pedig eltérni, hogy az általa megszerzett jószágrészt is a kielégítési végrehajtás alá vonassék.

6. A míg ezen veszély fennforgott természetesnek tekinthető, hogy a főtanoda br. Bánffy Dénessel szemben fennálló követelését, a br. Kemény István-féle követelésre is tekintettel, a maga biztosítása céljából tőkái között nem 10,867 frt. 50 krral, hanem nagyobb összeggel szerepeltette; daczára annak, hogy factis csak is ezen 10,867 frt. 50 kr. követelést cedáltatta magára.

7. E szerint a főtanoda br. Bánffy Dénes helyett, br. Kemény István urnak 1667 frt. 47 kr. követelését soha ki nem fizett, a mit bizonyít:

a) az, hogy a br. Bánffy Dénes adóssági köteleve mai napon is a hitelező br. Kemény István kezében van.

b) az, hogy a br. Bánffy Dénes m.-szentkirályi birtokát később megvásárló Zudor Gyula ur az ezen a jószágon fekvő adósságot átvállalta, s azután a kamatokat ez idő szerint is br. Kemény Istvánnak fizeti.

c) az, hogy br. Kemény Istvánnak ezen követelése a fentebbiek alapján a br. Bánffy Dénes-féle egész m.-szentkirályi 86 sz. a. telekjkvbe vezetett jószágra, már a régi rendszer szerint betáblázva volt, és 1876 nov. 3-ról 2604 sz. a. az új telekkönyvbe átkebelezve lett.

8. Br. Kemény István urat tehát mind e mai napig sem br. Bánffy Dénes, sem ennek jogutóda Zudor Gyula, sem a főtanoda ki nem elégítette s igaz követelése fennáll. Kérdés, hogy miként történt tehát a tanodai tőkék között interpelláló szerint 12,649 frt 83 krral vezetett összegnek 1667 frt 47 krral, tehát épen a br. Kemény István követelésének összegével való leszállítása, sőt br. Bánffy Dénes részére még kamatoknak is visszafizetése?

9. 1874-ben br. Bánffy Dénes és Zudor Gyula között az 1873-ban kötött vásárszerződésből hátralevő vásárá

**

elszámolásra kerülvén, kitünt: hogy Zudor Gyula úgy a br. Kemény István-féle 1667 frt 47 krt, mint a főiskolának 12649 frt 83 krtőkéjét és így az 1667 frt kétszer kamatoalta.

Ennek következtében ezen jogalap nélkül terhelő helyzet megszüntetése céljából, kérvénnyel fordult a nagyenyedi főtanoda ügyei vezetésére kiküldött egyházkerületi bizottsághoz, melyben felfejtette, hogy az 1868-ban kelt cserevásár szerződésben ugyan megszerezte a főtanoda a jogot, hogy a br. Kemény István-féle követelést magához váltsa, de ezt soha nem tette; továbbá, hogy a collegium követelései közé ezen 1667 frt 47 kr csak azért lett kérvényezővel szemben felvéve, hogy addig, míg ezen teher a főiskola birtokába jutott területről levétetik, a főiskola a cserélő és illetőleg eladóval szemben biztosítva legyen; kimutatta azt, hogy br. Kemény István késznek nyilatkozott a főtanoda tulajdonába levő földrészeket a zálogkötelezettség alól feloldani.

10. Ezen kérvény következtében a fennemlített egyházkerületi bizottság meghallgatván a főiskolai követelésre vonatkozólag különösen akkori pénztárnok Kiss Károlyt is, miután meggyőződött, hogy a kérdéses 1667 frt 47 krral br. Bánffy Dénes a főiskolának nem tartozott és nem tartozik s hogy ezen összeg br. Bánffy Dénes ellen csak azon esetre lett a főiskola részére biztosítva, ha netalán br. Bánffy Dénes br. Kemény Istvánt ki nem fizetné, s ezen adósság a főtanoda tulajdonát képező birtokokra nehezednék, azonban ha br. Kemény István a főtanodát ezen felelősség alól felmentendi, a bizottság 1874 oct. 12-én tartott gyűléséből kérelmező kívánatának eleget tenni határozta, beleegyezvén, hogy ezen 1667 frt 47 kr teher a br. Bánffy Dénes, most Zudor Gyula birtokáról töröltessék, és ennek valamint a kamat megtérítésének elintézésével megbizta a gazda-gondnokot.

És így Bogdán Lajosnak nem önkényes eljárása volt az, hogy ő az egyházkerületi bizottság 1874 október 12-én kelt határozata következtében 1875 október 15-én a pénztárnokhoz a tőkéről kimutatásban a 12649 frt 83 krral 10,867 frt 50 krral leszállításáról, valamint az illetékeknél fizetett kamatok megtérítéséről intézkedett.

Hogy pedig br. Kemény István által a főiskola birtokába átjött fekvőségek az 1664 frt 47 kr terű alól fel lettek mentve, az általa kiállított nyilatkozaton kívül tanusítja az is, hogy az 1667 frt 47 kr s járulékaik biztosítására szerzett zálognak átkebelezése csak is a Zudor Gyulának m.-szentkirályi 86 sz. tjkönyvébe felvett fekvőségeire eszközöltetett.

A mi azon további kérdést illeti, biztosítva van-e a Zudor Gyula kezére jutott birtokon a 10,867 frt 50 kr. követelés? egyszerűen csak azt felelhetem, hogy a br. Bánffy Dénes birtokára betáplázva volt terhek biztosítására szolgáló zálogjognak a Zudor Gyula birtokában levő fekvőségekre leendő átkebelezése a hirdetményes határidőn belül kéretett.

Biró Miklós.

főiskolai ügyész.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, febr. 1.

— Az enyedi „Bethlen főtanoda“ birtokainak haszonbérbe adásával, mint olvasóink tudják, az egyházkerületi közgyűlés által az igazgató-tanács és a főtanodai gondnokság volt megbizva. A haszonbérbe adás feltételeit és módzatait a nevezett testületek közgyűléstéssel megállapítván: folyó év január hó 28-án N.-Enyeden az offert adással vegyes nyilvános árverezés megtartatott. A gondnokság részéről jelen volt mlgs Zeyk Károly, báró Kemény István fő- és gr. Bethlen Géza algondnok, Bogdán Lajos gazda-gondnok, Garda József, igazgató tanár és végül Lőte József tanár, mint jegyző. Az igazgató-tanács részéről megjelent dr. Kolozsvári Sándor igazgató tanácsos, mint kiküldött biztos. A szükséges óvatosság szempontjából mindenek előtt felolvasattak a különben már előre is közölt árverési általános föltételek, azon felszólítással, hogy bárkinek, bármely pontra nézve, ha aggályai vagy kételyei forognak fenn a kellő felvilágosítás és magyarázat készséggel megadatik. Figyelmeztetve lettek továbbá az árverezni szándékozók arra is, hogy saját nevök aláírásával kell elismerniök az arról fölveendő jknyvben, hogy a feltételeket hallották és minden pontjában megértették; nehogy valaki később a nem-tudás és meg nem értés miatt zavart, vagy esetleg pert okozzon a főtanodának. Megtörténvén az e tárgyban fölvetett jknyvnek aláírása, az árverezni szándékozók, a szerint, a mint az egyenként megjelölt jószágok és tartozékai rendre árverésre kitűzettek, felhivattak azok kikiáltási ára 10%-ának bánatpénzképpen való letételére; a mit az árverezni szándékozók jkvre iktatás mellett nyilvánosan letevén: mindenik jószág felett az árverés azon előleges kijelentés mellett hajtatott végre, hogy a kérdésben forgó jószág csak akkor fog legtöbbet ígérőnek adatni haszonbérbe, ha az ugyanazon jószágra beadott offertek legmagasabbika som éri fel az árverés útján megígért haszonbéri összegnek mennyiségét; önként értetvén, hogy azon offertekkel, a melyek conjunctive egyszerre több jószágra tétettek, az ezen jószágokért árverés útján külön-külön ígért haszonbéri somák összesége helyeztetett szembe, mindenütt tekintettel lévén azon előnyökre is, a melyeket az ígérőkkel szemben biztosság tekintetében a főtanoda remélhet és elvárhat. A haszonbéri árverésnek, illetőleg az offerteknek eredményét tekintve, kiadatott:

- a) a henningsfalvi jószág, Jónás Adolfnak évi 2,610 frtért.
- b) a décsei jószág, Jónás Dávidnak 2,500
- c) az enyed-tinodi jószág, Bürger Mártonnak 1,940
- d) a szentimrei jószág, Nekifor Tanászinak 1,850
- e) a szentkirályi jószág, ifj. Veress Miklósnak 1,455 „
- f) a miriszlói jószág, Grünfeld Ignácznak 615 frt 60 kr,

Összesen 10,970 frt 60 kr.

még pedig az utoisót kivéve, melynek offertje volt kedvezőbb az árverési összegnél, mindenik a nyilvános árverésen ígért, s a beadott offerteknél kedvezőbb haszónbéri összegekért. Kiadatlan maradt ez alkalommal a) a vingárdi jószág, a melynek kikiáltási ára 4,500 frtra volt határozva, de senki sem árverezvén reá, a beadott két offert bontatott fel. Ezekben az egyik offeráló csak 3,500 frtról szólt; tehát még mérsékelt kikiáltási árt sem ígervén meg, az tekintetbe vehető nem volt. A másodikban 5,000 frt lett ugyan ígérve, de olyan kikötések mellett, a melyek nem csak az igazgató-tanács és a gondnokság által közösen megállapított általános felételekkel homlokegyenest ellenkeztek hanem, elfogadásuk esetén, a haszónbéri összeget még a 3,500 frtos offertnél is kedvezőtlenebbre szállították volna le, a miért tekintetbe vehető ez sem volt. b) A toroczkó-szent-györgyi jószág, a melyre nézve az árverés sikertelenségének oka annak tulajdonítható, hogy egy egyének, — a kinek is cautionátlansága később kitűnt — 3,500 frtot tevő, de később (megbánással vissza vont, korábbi ígérete folytán a kikiáltási ár igen magasra volt téve; a miért arra sem offert nem érkezett, sem az árverésen senki hozzá nem szólt. Jelenkeztek ugyan teljesen megbízható és méltányos ígértevé egyének a kivételre; de a gondnokság, az igazgató-tanács megkérdezése nélkül, ez alkalommal a kihirdetett kikiáltási árt leszállítani nem érezte magát jogosítva. Biztosan lehet azonban remélni, hogy legközelebről már ezen két jószágnak előnyös haszónbérbe adásáról is értesíthetjük olvasóinkat.

— Imre Sándor, helybeli egyetemi tanár, kitűnő nyelvtudásunk, lapunk igen tisztelt munkatársa, mint értelmünk, f. hó 30-án a Kisfaludi társaság rendes tagjává választatott. A magyar nyelv és irodalom terén szerzett kiváló érdemeinek — a szó való értelmében — méltó jutalma.

— A kolozsvári tudomány-egyetemi kör IV-ik (mult 1877-dik évi) évkönyvét vettük. Ha a jelentéseknek hitelt adhatunk, úgy azon sajnos tapasztalatra kell jönnünk, hogy ez oly szép hivatású egyesület valóban nem felel meg ez idők szerint azon kívánalmaknak és igényeknek, melyeket joggal támaszthatunk, tette serkentős a közszellemet elősegíteni czélzó komoly irányával szemben. Mikor azt halljuk, hogy egész éven 7 (mondó hét) önképzőköri ülés tartatott, s ez is csak 10 tag munkásságának köszönhető, akkor valóban fölmentve érezzük magunkat a további részletezéstől, annál is inkább, mert pár lappal hátrább azt vagyunk kénytelenek olvasni s tudomásul venni, hogy az egyesület 150 tagja közül játéki- és tagsági díjjal több mint négy-ötöd rész hátralékos; neveik felsorolása nagy részét foglalja el a kis füzetnek. Alig lehetne örvedetesebb mozzanatokot kiemelni a könyvtárnoki és pénz-

tári jelentésekből is; ez utóbbiban különösen a gazdálkodási elvek ellen volnának lényegesebb kifogásaink. A füzetke különben, ahhoz képest, némi alaki hibák leszámításával, eléggé csinosan van kiállítva. Jövőre ajánljuk az ifjuságnak az egyesület hathatósabb pártfogását, főleg szellemi uton. Hisszük, szavunk nem fog pusztában elhangzani.

— A helybeli ev. ref. egyház 1878-ik évi január 27-én tartott közgyűlésén a választások megejtetvén, következő eredmények hirdettetnek ki jogi gondnoknak megválasztatott dr. Jenei Victor egyetemi tanár; templomépítető pénztárnoknak Losonczy János, városi árvaszéki ülnök; számvevőnek Sipós Sámuel, mindhármán közfelkiáltással; consistoroknak pedig: Inczédi Sámuel, nyug. honvéd ezredes, dr. Nagy József, Veres Ákos, törvényszéki bíró, Békésy Károly szerkesztő Csulak Dániel közgyám, Bíró Mihály, Kezkes Márton, Bónis István, kolozsmegyei főjegyző, Kilin Károly és Nagy György.

— Br. Baldácsi volt birtokait, melyeket a báró a protestansoknak ajándékozott, a „Budapesti Napilap“ hire szerint, Schweiger Márton úr vette bérbe, évi 40,000 forintért.

— Személyi hírek — Rácz Albert, komolói lelkész, az erődségi egyház megválasztotta lelkészéül. — Mátyás Mihály, feldobolyi elaggott énekes, saját kérelmére, nyugalomba helyeztetett. — Imre Mihály, illyefalvi nyugalmazott tanító, meghalt.

A szerkesztő postája.

Az „Erdélyi Prédikatori Tár“ teljes példánya könyvtárusi úton kapható nem lévén, fölkérjük t. olvasóink közül azokat, kik ilyennek birtokában vannak s netalán hajlandók volnának azt, illő árban átbecsátani, sziveskedjenek erről szerkesztőségünket értesíteni.

A „Haladás“ t. szerkesztőségének, Tordán. A cse-repéldányt megindítottuk, de az ön lapja sehogy se akar felénk haladni. Intézkedést kérünk.

Csulak Zsigmondnak, Árapatak. Szolgál tudásul Haragunni nem jó. Él boldogul!

Puskás Lajosnak, Háromszék. Szives tudósítását köszönöm, de a mai számban közölt megelőzte. A személyi híreket fölhasználtuk.

Bodrogi Sámuelnek, Nagy-Szeben. Ivek küldésére az egyházkerület titkárát kértük föl.

Nagy Lászlának, Sz.-Somlyó. Miért nem válaszolsz? A nagy Szilágyból csak elvélve jön egy-egy hang.

Hirdetések.

Éppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.

Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.

Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.

Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.

Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.

Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymn. tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelenkorig.

Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tankönyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. **STEIN JÁNOS.**

(15—*)

Éppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

GYÁSZ- ÉS SIRBESZÉDEK,

prédikációk, imák, sirversek.

Írta: **BORZSÁK ENDRE**, szegszárdi ref. lelkész.

I füzet. Tartalom I. Sirbeszédek, összesen 16 beszéd. II. Gyászbeszédek, összesen 10 beszéd. III. Prédikációk, összesen 10 beszéd.

Toldalékul 20 különféle alkalomra irt sirversek ima alakban.

Ára 1 frt 50 kr.

Protestáns egyházirodalmi műveket tartalmazó jegyzékkel kívánatra ingyen és bérmentve szolgálok.

PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE.

VI. kötet. Tartalom „Édes Albert egyházi beszédei“ jutányos kiadása.

Ára 80 kr.

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
taltalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: A „Bethlen-főtanoda“ anyagi viszonyai és a további teendők. II. Dr. Kolozsvári Sándor. — Protestantismus a művészetben. VI. Böhm Sándor. — Az áll. ig. tanács gyűléseiből. I. II. — Vidéki élet: A szilágyszolnoki egyházmegyéből. Fábíán Dániel. — K ülföld: (Anglia, Németország, Franciaország, Svájc, Ázsia, Afrika, Amerika.) —Tárcza: Stanley Henrik és az afrikai expeditio. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetései.

A „Bethlen-főtanoda“

anyagi viszonyai, és a további teendők.

Motto „Qui amat bellum
peribit in eo.“

II.

Kolozsvár. 1878. febr. 7.

Első cikkünkben jeleztük azokat az intézkedéseket, a melyek az enyedi Bethlen-főtanoda anyagi viszonyainak rendezése céljából eddig történtek. Ez alkalommal a további teendőkre mondjuk el nézeteinket, a következőkben:

1) Legelső megjegyzésünk a Bethlen-főtanodának szőlő gazdaságát illeti. Az egyházkerületi közgyűlés tudva levőleg a „faj-szöllőket“ kivette a haszonbérlet tárgyai közül, s így azokra nézve a házi kezelést továbbra is föntartotta. Indokai könnyen eltalálhatók. A faj-szöllők talajának elkészítése és szőlőtőkkel való jól beállítása sok összeget emésztett fel, a minél fogva ezen szöllők nagy tökélet képviselnek. Feltette ezeknek a haszonbérlet alatt való tönkre menését, és méltán tartott attól, hogy a szőlőkre nézve általában fönnálló rizikónak nagysága miatt, a remélhető haszonbér összege éppen nem felelne meg a tőke nagyságának. Midőn az egyházkerületi közgyűlés ilyen indokból előbb

említett határozatát hozta, nézetünk szerint nem fontolta meg eléggé:

a) hogy a termésnek bizonytalansága és így a rizikó a bizonyos jövedelemre úttal tanodára nézve is éppen úgy fönnáll.

b) hogy csak a közelebbi négy év alatt a szőlőknek megmiveltetése évenként 3—4 ezer, — összesen 12—16 ezer forintot emésztett föl a tanoda vagyonából a nélkül, hogy bármi csekély és tekintetbe vehető hasznot hozott volna.

Tudomásunk szerint ezen összegnek, nagyobb része esik a faj-szöllők megmiveltésére és így az egyházkerületi közgyűlés határozata — meggyőződésünk szerint — a tolytonos veszteségnek lehetőségét tartotta fönn. Folytonosnak hisszük a veszteséget pedig azért, mert tapasztalás szerint, a rossz szaknál ritkábban előforduló jobb évek tiszta jövedelme, soha sem lesz képes, úgy a saját, mint a rossz éveknél, költségeit is fedezni, illetőleg visszatéríteni. Annál kevésbbé, mert a jó termő évek borjövödelmének nagysága a jó pinczektől és a lelkiismeretes szakszerű kezeléstől is függ. Az enyedi főtanoda pincze helyiségei pedig köztudomásulag a bor jó kezelésére nem alkalmasak; kezelő pedig csak fizetett ember lehet. Ennél nem szükség többet mondanunk.

Igy állván a dolog, a haszonbérbe, nézetünk szerint sem adható, fajszöllőket legcélszerűbb volna eladni és vételárukat, miní elkölthetlen tőkét szabály szerint kezelni. Addig pedig, a mig előnyös vásárló akadna, kellő ellenőrzés mellett, harmadába, sőt ha úgy nem lehetne, még negyedébe is kiadva, miveltetni. Inkább legyen a kevés haszon, mint egy csomó várakozás, reménykedés, legtöbbször csalódással és nagy veszteséggel.

2) Hogy a tanoda budgetje teljesen biztos számitásra alapítható legyen, célszerűnek tartanók a némely években több, másokban kevesebb jövedelmet

hozó tégla- és cserép-gyárnak, valamint a fűrész-malomnak bérbe adását is aképpen, hogy bérlő az előbbieket üzeméhez szükséges tüzfát a tanoda erdejéből legyen köteles szerződésileg megállapítandó árréért venni. A faszállításra szükséges fuvarnak, cseléd-személyzet és a gyárhoz alkalmazott egyének fizetésének megkiméltése eléggé indokolják ezen véleményünknek helyességét.

3) Feltétlenül szükségesnek tartjuk a tanoda kiadásának leszállítását, mert a mennyire értesülve vagyunk, a jelenlegi terheket a tanodai vagyon ki nem bírja, ha csak a gymnasiumot még inkább gyengültni nem engedik, mint a mennyire már is a tanerőknek onnan nagyrésztben a theologiai tanfolyam érdekében történt elvonásával gyöngítve lett. Véleményünk szerint:

a) Kevés megtakarítást lehet eszközölni a tanoda vagyon-kezelésében történt változások mellett nélkülözhető gazda-gondnoki állomás megszüntetésével, ha az ezen állomást rendszeresítő egyházkerületi közgyűlés a megszüntetést — a mint azt valószínűnek tartjuk — kimondja. Azért mondjuk, hogy keveset, mert egy egyénre, a ki a haszonbérlők szerződésileg elvállalt kötelességei pontos teljesítésének ellenőre, a tanoda vagyoni jogainak védője, az

ügyvéd kezére adott pereknek evidentiában tartója stb. legyen, azutánra is feltétlenül szükség lesz.

b) Ha a tanoda függő nagy pererei véget érnek, jóval lennebb szállítandónak tartjuk az ügyvédi fizetést. A haszonbérleti viszonyból eredhető rövid sommás és a liquidum debitumok felhajtására ezután indítandó perek sokkal egyszerűebbek és kevesebb munkát adók lesznek, mintsem arányban állanának a mostani magas és a százalék illetményekkel bizonyára egy pár ezer frtnál többre rugó fizetéssel. Az egyházkerületi központi ügyvédnek az utazási készpénz kiadások, valamint a bélyeg és egyéb illetékek és a bíróság megítélt perköltiségek és munka-díjak mellett, összes fáradsága csak 200 frttal honoráltatik; pedig alig hisszük, hogy kevesebb per venné igénybe idejét és fáradságát, mint az enyedi tanodai ügyvédnek. Ezenkívül pontosan el kell járnia az igazgató-tanácsi ülésekbe, dolgoznia, most egy, majd más bizottságban, év folytán számos ügyben jelentés és jogi véleményt adnia, a kerületi közgyűlés elébe terjesztendő törvényjavaslatok szerkesztésében részt vennie stb. stb.

c) Leszállítandó a tanodai orvosnak fizetése is, a mely, ha emlékezetem nem csal, 800 frtra megy. Rendes körülmények között a tanoda népességét tekintve, a betegségi esetek számával ezen fizetés nem állhat arányban. Rendkívüli járványok idején pedig

TÁRCZA.

STANLEY HENRIK

és az áfrikai expeditio.

Stanley Henrik, a vakmerő utazó, kinek Livingstone Dávid után legtöbbet köszönhet a tudomány, Afrika föld és néprajzi viszonyai kikutatása és földerítése ügyében s ki a Zaire folyó vitás kérdését is végleg megoldotta, hosszú, veszélyes barangolás után a napokban tért meg újra Európába. Meglátogatta Londont, Párizst, Marseillet, hol kitüntetésekkel halmozták el. London a City díszpolgárává választotta, Párizsban pedig a földrajzi társaság által a Louvre hotelben banquet rendeztetett tiszteletére, melyen 320 személy, mindannia celebritás, vett részt. Ez alkalomból francia lapok következőleg írják le külsejét. Körülbelül 37 éves ifjú ember, de haja már őszbe játszik. Szemei világosak, kifejezők, az ábrándosság minden nyoma nélkül; ellenkezőleg kutató, gyakorlati elmére, szilárd akaratra mutatnak. Néha tűz csillámlik fel bennök, de a mely újra kialuszik. Termete kised, sovány, mindamellert valódi telivér yankee. Társalgása könyved, finom és csipős, mozdulatai elegansok.

Mintegy tizenkét év előtt reporter volt M. Gordon Bennett világlapja, a „Newyork Herald“ mellett. Főnöke őt majd Abyssiniába (az angol hadsereggel), majd meg Madridba küldé, a spanyol ügyek tanulmányozása végett. Többek közt azzal is megbizta, hogy Livingstone vállalatáról időnként jelentést tegyen. A kérdezősködés, tudakozódás azonban nem elégithette ki e nyugtalan elmét, s nemsokára maga indult az elveszettnek tartott Livingstone fölkeresésére. Maroknyi kíséretével bejárva Áfrikát keletől nyugatig, sikerült is föltalálnia Livingstone csontjait, melyek most a Westminsterben nyugszanak, fölfedezéseit pedig pontrólpontra megerősítvén, hitelesítette. Jellemző szerénységére nézve, hogy a Közép-Áfrikát átszelő nagy folyót maga nevezte Livingstone nevére el.

Zanzibarból kiindulva a nagy tavak vidéke felé vette útját. Bejárta Victor-Nyanzat s a szomszéd helyeket; érinté Albert-Nyanza déli oldalát, Tangarnyika partjait, s egy, a nagy tavakat Loulabával összekötő folyót követve, mintegy 500 lieure hatolt be teljesen ismeretlen tartományokba, s a Loulaba-Congot emberfölötti bátorsággal egész torkolatáig követé. Nyangueba érkeve azonban, a már Livingstone és Cameron által ismert vidékeken arabjai megállottak s nem akarták tovább követni, a kannibáloktól való féltőkben. Ő azonban rendíthetlen maradt, noha a következmények igazolták emberei tartózkodását, mert nemsokára antropopha-

a tanuló növendékek haza szoktak bocsátatni, s a mennyiben a távolság vagy más okok miatt a tanodában maradottnak nagyobb mérvű orvosi segílyre volna szükségük, mint a mennyit az orvostól a rendes honorariumért kívánni lehetne: rendkívüli intézkedésekkel mindig lehet segíteni.

d) Rendkívüli körülmények, rendkívüli intézkedések megtételét követelvén, ha a deficit másképpen el nem enyészthető, — ideiglenesen, a míg a tanoda anyagi viszonyai kedvezőbbre fordulnak, redukálhatóknak tartjuk a tanári fizetéseket is.*) Ugy is összes tanintézeteink tanárai között, bár egyenlő köteleességek mellett, az enyedi Bethlen-főtanoda tanárai húznak legmagasabb fizetést. Ohajtanók, hogy ne csak ezek, hanem a többi tanintézetek tanárai is még nagyobb fizetést élveznének, mert ők a nemzetnek valódi napszámosai, ők az App. Const. szavaival élve a „scholák és collegiumok ékeségei“, az ők nemes működésük eredménye tükröződik vissza a nemzet generatióinak miveltségében és tudományában, de ha egy intézet fennmaradásának vagy bukásának kérdése forog a koczán, ők is kell hogy legyenek készségben az első az áldozatra.

*) Szerzett jogokat merővidíteni, nem tartanók helyesnek; a fizetések reductioját esetről-esetre, az új tanárválasztásoknál kell életbe léptetni. Szerk.

gokkal találkozáva, azok nem akarták őket tovább bocsátani. Rövid küzdelem után azonban, azon hiedelmet táplálván magokban, hogy felhőből származott földöntúli lényekkel van dolguk, megadták magukat. Még ki sem heverheték a fáradalmat s új veszély várakozott rájuk. Egy végzetes hírv király állta ismét útjokat. Rájuk tüzeltek, de azok lándsákkal, botokkal árasztották el. Nehezen vásárolt győzelem után végre tovább mehettek, de másnap a küzdelem megújult, s kénytelenek voltak egy elhagyott szigetre visszavonulni. Így folyt ez az egyenlítőig, hol sorban egymásután hat óriási katarakta vetett gátot haladásuk elé, míg több oldalról vérszomjas emberevők közepette találták magukat. Csak egyes hadicsel menthette meg a bátor utásokat a végveszélytől. A többek közt egy vad-főnököt, ki hivatalnokai, miniszterei környezetében fogadta őket, s tőlük szünetlenül pálinkát kért, egy pohár következtében birhatták csak arra, hogy tartományain hántatlanul hagyja átvonulni. Ilyes cselekedéknél komolyabb próbát kelle kiállaniok a bekövetkező éhség folytán, melyet napokig kelle túrniök, míg a segílyért Bomába küldött három ember visszatért. Mindössze 37 ütközetet állott ki Stanley a vadakkal, 57 kataraktán hatolt át életveszélylyel. Oda érkeve pedig, hol Tuckey kapitány 1816-ban megállott, 3 fehér társának, s 250 feketének hiányát kelle sajnosan tapasztalnia.

Érdekes az a levél, melyet a nagy utazó az angol

Végül a theologiai tanfolyam fönntartásának terhét egyelőre, bár részben, leveendőnek tartjuk az enyedi tanoda vállairól. Egyaránt követeli ezt, úgy a vagyoni állapotnak lassanként való in integrum restitutioja, mint a középtanodai tanfolyam erősítése. Távol van tőlünk még gondolatban is, hogy ezuttal a theologiai tanfolyam helye iránt akár a sajtó terén akár gyűléstermeinkben, akár pedig a magán körökben lefolyt keserű vitákat föléleszteni akarnók, mert e tekintetben hisszük, hogy meggyőződésből elfoglalt s annak idején nyíltan bevallott álláspontunknak diadalra jutása tisztán csak idő kérdése; de azt határozottan állítjuk, hogy a theologia fönntartásának költsége a z egész erdélyi ev. ref. statutus és nem csak egyedül az enyedi Bethlen főtanodát illeti. Addig, a míg a főtanoda vagyona a terheket látszólag birta; addig, a míg a nem számító még egy gymnasialis tanár-képezde fönntartására is vagyoniilag elég erősnek hitték a főtanodát: egész más színben állott a kérdés, de a midőn egy saját terhe alatt roskadozásnak indult intézet áll előttünk, a mely közös büszkeségünk tárgyát képezte, és a melynek vagyoni hanyatlása okai elhárításáról kell szólnunk, lehetetlen, hogy mindenki át ne lássa ezen pont elején kifejezett nézetünk igazságát.

„Daily Telegraph“ és az amerikai „New-York Herald“ című lapok szerkesztősegeihez intézett, s melyben az áfrikai rabszolgaság ügyét tárgyalja behatóan. Szerinte Livingstonnak a rabszolgakereskedők iránt táplált mély ellenszenvét csak az foghatja fel, ki szerencsés volt Afrika bensejébe hatolhatni. A partokon az embervásár még meglehetősen kis mérvben folyik az arabok közt, de már Ugandában a nagyban kereskedés jellegét ölti magára. Mindamellettt csalódik, ki azt hiszi, hogy külsőleg valami tragicus látványt nyújt e gyalázatos mesterség, mert a rabszolgák csaknem nyugodtságnak nevezhető közönnyel hagyják magokat eladatni. A királyok és főnökök, kik oly nagy kiterjedést adtak ez üzérkedésnek, már rég elűzték ajkukról a panaszt, szemekből a könnyet, még mielőtt az araboknak kezeikbe kerülne.

Ujjiban, Déláfrika egy nagy tavának környékén, már nincs központi piacz a rabszolgák részére, mint például Zanzibarban, de külön szakaszokba vannak beosztva az éhség következtében vázzá soványodott szerencsétlenek, főnökeik, vagy alárendelt muláttok felügyelete alatt. Elcsigázottságukban nem tudják egyenesen tartani nagy, szögletes fejüket: hangjukból minden emberi szín elenyészett, s csak süket, beteges panaszt hallatnak. Hátuk ivként van meggömbülve, csontjaik kiállóak, s az éhség pusztítása ül arcukon.

Vajha a Bethlen-főtanoda vagyoni viszonyainak folyamatban levő rendezése körül tett eddigi intézkedéseket nemsokára az itt felhozott irányban teendő további intézkedésekkel láthatnók kiegészítve!

Dr. Kolozsvári Sándor.

Protestantismus a művészetben.

Kolozsvárt, 1878. febr. 5.

VI.

Ujabb időben a classicismus kedvelői egész hajtóvadászatot rendeznek némely ó-görög író, de különösen a tragicusok műveire, azon nózetük bebizonyítása érdekében, hogy a humor nem egészen modern vivmány, hanem már az antik világnézet talajában gyökerező kedélyvonása az emberiségnek, a világfájdalommal együtt. Történik hivatkozás, nem csekély számmal, Sapphora s Virgilre is, mely utóbbiban csakugyan a küszöbön álló keresztyénség elősugarai látszanak helyenként föl-föltünedezni. Ha időnk volna a részletesebb bonczolgatásra, könnyen bebizonyíthatnók az ellenkezőt. A történelemnek lehetnek anachronismusai, de azokra elveket építeni felette veszélyes; másfelől pedig látszólagos hasonlatosságok is gyakran kirívó különbségeket takarnak magok alatt, melyek által rászédetni hagyni magunkat nem tanácsos. A hellenismus világfájdalma s humora, ha voltak is, sokkal inkább a felszínen mozogtak, semhogy magokévé teheték volna azt a mély, való erkölcsi alapot, mely a nélkülözhetetlen lényeg maga, s mely

„Said-Bid-Salim — írja Stanley — Unyaniyembe kormányzója, ki Burtonnak és Speckenek kalauzál szolgált 1858—59-diki utjokban, s kívül én Ugubhában találkoztam, 250 ily eléhült váznak volt tulajdonosa, s egyszersmind tiszt Burghash Zanzibári fejedelem szolgálatában. Burghashnak azonban szerződése van az angol kormánnyal az embervásár meggátolására. Nem különös-e, hogy Said-Bin-Salim, Seyed-Burghash alattvalója, kormányhivatalnok, egyike a tiltott embervásár legbuzgóbb hiveinek?”

Manywemában, a mig rabszolgákra nincs ezütség, engedik őket falucskáikban élni, földet művelni és társalogni egymással; de mihelyt a munka szaporodtával a rabszolga-kereslet növekedik, Moeni-Dugambi, Nyangweból, Mohamed-bin-Nassur, Kassessából, s Mohamed-bin-Said, Mana Mambából, vadászatot inditnak ellenök, melyre meghívják barátait, alattvalóikat. E harcban oly ember, kit fegyveresen találnak, ellenségnek tekintetik s célba véteik; gyermekek, nők, öregek pedig zsákmányul szolgálnak. Némelykor a szegény rabszolgák boszút kísérlenek meg, de ez csak sulyosbitja sorsukat. Egyébiránt efféle hajtás hat, sőt tíz is történik egy hó alatt. A Mana Mamba és Nyangwe közötti lapály 8 év előtt virágzó, népes térség volt, hol minden negyedórán egy falura bukkan az utazó, telve marhákkal, legelő nyájakkal, s hol egy caurier-ért (kagy-

mellett még az aestheticai érdek is másodlagos jelentőségre szorul. Nincs benne az antik humorban az a mindent, kicsinyt és nagyot általölelő szeretet, mely a keresztyén humornak egyik főalkatrészét teszi, tehát a kibékülés nem teljes benne s egyoldalú. Ez egyoldaluságból még századok után sem bir kivetközni, a román népek tragicomediájában sem, mely pedig szintén egy fontos kísérleti mozzanat a humor terén. Csak a protestantismus erélyes közbelépte, mely ahoz a valódi erkölcsi elemet adta, fejleszthető oly tökélyre ez életnézetet, hol az jelenleg áll.

Koránt sincs ezzel kimerítve még a protestantismus diadala az emberben, mint egyénben. Sőt ha ezt mi csak megközelítőleg is akarnók kifejezni, részleges irodalom- s műtörténelmi vázlatokba kellene ereszkednünk. Itt épen csak oly tényeket emeltünk ki, melyek, mély jelentőségük-nél fogva, merőben egyéni viszonyaikból kiemelkedve, az alább tárgyalandó más két, u. m. nemi és társadalmi szempontokkal is szorosabb összefüggésbe jönek. Lássuk most már pár vonásban a protestantismus által a nemi viszony megvilágítása céljából adoptált eszközöket, s azoknak eredményeit a psychikai fejlődés legfőbb phásisában, a szerelemben, mint a művészeti kedélyélet elsőrangú tényezőjében, s mindent maga körül összpontosító góczában.

Tudjuk, hogy a protestantismus visszautasította a szentek és angyalok közbenjárásáról szóló tant. Ismerjük már az egyéni autonomia tárgyában érvényre juttatott, nagybecsü elméletét. Az erkölcsi ember e szerint a férfiben, mint erősebb, komolyabb erkölcsiségű, tárgyilagossabb gondolkodású félben testesült meg. A mint a középkornak volt női ideálja, úgy van most az emberiségnek

lópénz) egész csomó banánt lehetett venni; s most pusztulás dul mindenben, s csak hat órai ut után akad az ember egy nyomorult helységre, örök rettegésben élő pár lakójával.

Több mint nyolcz év óta lakják az arabok Manywemát, s Livingstone már maga is tapasztalta a káros befolyást, mit jelenlétök ott okozott. E tartomány legkedvezőben segíti elő üzérkedéseiket, mert népessége legkevésbé képes nekik ellentállani. Mert a nyugati harcziás, vad törzsek például, képesek voltak visszanyomni caravanjaikat nagy veszteséggel, jobbnak látták tehát a kisebb, gyöngébb népségek ellen fordulni.

Záradékul Stanley e levelében felhívja az angol kormány figyelmét a kis Zanzibar szigetre, s kéri azt, hogy e minden humanismust megbecstelenítő intézményt lehetőleg gátolja. Nem hibáztatja Burghash fejedelmet, mert ő ez áramlattal szemben tehetetlennek bizonyult be, de vádolja a bennszülötteteket, mint a kik alkalmat adnak e szörnyű visszaélésre, önző vágyaik, gazdagságra áhitozásuk által.

egy férfi ideálja. Amott Mária, itt Krisztus vagy bárki más. Említettük már, hogy Dürer férfialakjai szebbek, mint a nőkéi; oka ennek, hogy nála a nemi viszony már teljesen fölismerve és megvilágítva van: a férfi mint teremtmény, létrehozó erő, az élet ezeroldalú küzdelmeiben, a nő mint ápoló, fenntartó momentum, a szűkebb családi élet másodrendű cselekvéskörére rendeltetve, s későbbi s nem egyszer merő eszközzé süllyedve alá.

A viszony, melyet e némileg különvált két elem egymással szemben elfoglal, kétségenkívül ellenséges már természetileg; a mennyiben már az inger jelenségének élettani értelmezése is a hatás és ellenhatás tényein alapul. E physical feszültség a nemi processus után sem lel sehol teljes, végleges megoldást, annál kevésbbé erkölcsi téren. Hajlandók volnánk azt hinni, hogy e két nem öröktől fogva egymás megbuktatására törekedett. Már a görög philosophusokban él e kiegyezhetlenség tudalma, s eléggé naiv módon úgy nyilatkozik, hogy a nő tulajdonképen a férfinak egy elhibázott példánya. Tény az, hogy a szerelem mindenekelőtt a két fél subjectivitását lehető erélyes módon emeli ki, s így fővonásává az önzést teszi, melynek az önfeláldozás, odaadás is csak egyik taktikája, kerülő utja.

E nemi harcban a középkor (ismételjük, nem annyira a keresztyén tan, mint inkább a germán szellem) határozottan a nő felé hajlított a mérleget, még pedig egyenesen közvetlen, physiologiai felfogásában rejlő okoknál fogva. Ha a tenyésztés nagy munkájában a nő képezi az instinctív, a passív lehetőségi elemet, ebből következik, hogy a küzdő fegyverekre is nő kívánjon áldást, nő tegye a babért a hős fejére, nőszemekből merítsen lelkesedést a harczfi, a lantos stb. A középkor nem ismer hetaerákat, csak szent szüzeket; nem nőket, csak egy női eszményt. Érdekes volna statistice nyomozni e tényeknek a középkor népesedési viszonyaira gyakorolt, kétségenkívül nagy horderejű befolyását. Mert világos az, hogy ily szempontokból az anyaság is, nimbusát veszve, csak megalázónak tűnhetett föl. A protestantismusnak kelle minde formalis tüneteket egy magasabb, erkölcsi útra terelni.

Képzeljük el kissé csak, minő lehetett a nő társadalmi helyzete a reformatio első századaiban. Az az imádatig fokozott, fellengző nőtisztelet, mi a középkor kalandos lovagjait jellemző, most csaknem misogyniává törpült. A mindenható donnák helyét köznapi lények, sürgő-forgó családanyák váltották fel. A biblia közvetlen tanulmányozása annak hagyományos, kissé sarcasticus fogalmait az „asszonyi állat“-ról átszarmasztatta az alakulóban levő protestáns társadalomra is. Maga Shakspeare, kin a protestáns művészet oly félreismerhetlen nyomokat hagyott hátra, nőalakjaiban aránytalanul idealizál, szemben férfi-hőseivel, sőt készakarva nem meríti azokat saját korából, környezetéből, hanem inkább fordul a multhoz kisegítettés végett; míg a német és holland realisták e részben épen semmit sem birnak felmutatni. Általában az egész periodusnak, sőt az azutáninak is, szakadatlanul, egész napjainkig, véleménye a nőnemről kissé scepticusan, kicsinylőleg üt ki, s

ha szigoruan következetes marad, általános coelibatusra vezet. Ez azonban nem következett be, s míg a protestantismus a nőnek magas rendeltetését nagyon is kétségessé tette, egyszersmind a leghatározottabban elismerte eszközi mély jelentőségét. Ismét egy problema, még pedig complicáltabb természetű az eddigieknél. A modern szerelem nem ismeri már azon idylli tisztaságot, azon eszményi zavartalanságot, melyen sem időnek, sem körülménynek nincs hatalma, a mint azt például a helleneknek Philemon és Baucisra vonatkozó mythosában látjuk. Ellenkezőleg, a reflexio is hatalmasan kezd működni, s lassanként napvilágra hozza az értelmi, erkölcsi s testi egyenetlenségek tudalmát. A protestáns lélek a nemi viszony megállapításában, a szerelemben, első sorban erkölcsi igényeit akarja kielégítve látni, a mi, azoknak szövevényes volta mellett nehéz, sőt majdnem lehetetlen, s így a keserű csalódást ki nem kerülheté.

Böhm Sándor.

Az áll. igazgató-tanács gyűléseiből.

I.

Kolozsvár, febr. 3.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök; Lészai Ferencz, Incze Mihály, Gyarmathy Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, ig. tanácsosok; Szabó Ádám szv., Deák József pt., Bodor Antal titk. Balogh György ügyv.

Ülés elején elnök jelentvén, hogy a titkár rögtönösen honvédtiszti szolgálatra szólítatott be, előadól dr. Kolozsvári Sándort kéri föl; ülés folyamán azonban megjelenvén a titkár, az előadói tisztet ez folytatja.

Az időközben ellátott ügyek bejelentetvén, tudomásul vétetnek.

Dr. Kolozsvári Sándor jelentést tesz enyedi kiküldetéséről (a részleteket lásd lapunk utóbbi számának hirrovatában). Az enyedi gondnokság ugyane tárgyú jelentése még be nem érkezvén, a haszonbérlet ügyének érdemleges tárgyalása e jelentés beérkezéte halasztatik, az elnök ígéretet tevén, hogy mihelyt a jelentés kezei közt leend, a tagokat a tárgyalás megejtése végett, hétköznapon is, gyűlésre fogja hívni. Dr. Kolozsvári Sándor hivatalos jelentéséből azonban megértvén az ig. tanács, hogy a vingárdi és a s.-sztgörggyi jószág haszonbérbe adása nem sikerült, az ügy sürgős volta okán, már most elhatározta, hogy a gondnokság e két jószág haszonbéri hirdetésének azonnal leendő közzé tételére még ez ülésből felhivatik, a rövidre szabandó határidő kitzése és a két jószág új kikiáltási árának megállapítása a gondnokságra bizatván.

Elnök köszönetet szavaz dr. Kolozsvári Sándornak kiküldetésében való eljárásáért s utalványozandónak véli a kiküldött napi díjainak és úti költségeinek összegét. Dr. Kolozsvári Sándor csak is úti költségére tett készpénz kiadásainak megtérítését kéri, a napi díjakra igényt nem tartván.

A szancsali egyhk. adó-hátralékért, már 1873-ban végrehajtással levén fenyegetve, az ig. tanács akkor mindjárt utasítá az esperest a hátralékok törlesztésére, az egyhk. kárpótlási kamataiból 244 frt 92 $\frac{1}{2}$ kr utalványoztatván e célra az esperes kezébe. Azóta ismételt fölszólítások érkeztén az illető pénzügyi hivataltól e tárgyban, az ig. tanács ugyanannyszor sürgető záros határidőt szabó rendeletet küldött az espereshez, azonban az eiszébetvárosi adófelügyelő jan. 28-iki átiratának tanúsága] szerint is eredménytelenül, nevezett egyhk. ujjalag végrehajtással fenyegetvén. Az esperes felhivatik e rendelet vételétől számítandó 3 nap alatt jelentés tételre.

A nagy-enyedi egyházmegye egyházkerületi képviselőinek igazolási ügyei ezuttal sem intézhetők el véglegesen. A csáni választásra nézve ugyanis ismételve utasított az esperes az összes iratok fölküldésére; legutóbbi fölterjesztésében azonban a választás határnapját kitűző esperesi körözüvénynek Csánnal történt közöltetését egy oly korábban fölküldött körözüvényre való hivatkozással akarja igazolni, a mely egy más választó-kerület községei számára adatott vala annak idején ki; az esperes tehát utasítatik, hogy azt a körözüvényt küldje föl, a mely által Csánnal közöltetett a választás határideje. A gombási választás eredményének szabályszerű beszámítására korábban utasítva volt az egyházmegye, mely azonban jelenleg sem „érzé magát indítatva“ az ig. tanács e rendeletének foganatosítására. Az egyházmegyének ujjalag és az esperest terhelő felelősség mellett, köteleességévé tételik a rendelet foganatosítása, az ig. tanács rendeletének végrehajtása szavazás alá nem levén bocsátható, fennmaradván azonban az egyházmegyének netaláni sérelmével az egyhk. közgyűlés fellebbezési foruma elé való járulás. A lörcz-révői választás ügye függőben tartatik addig, míg az egyh. megyei közgyűlés b. Kemény István főgondnok nyilatkozat tételre kikért e tárgyú beadványára választát be nem küldi.

A szebeni egyházmegye most már szabályszerűen összeszámítván egyházkerületi képviselő-választási szavazatait, kitünt, hogy megválasztott Szilvester Domokos, a tanítók részéről G á s p á r J á n o s. Igazoltatnak.

A múlt évi egyhker. közgyűlés elhatározván, hogy minden tanoda vagyoni ügyeinek a helyszinén leendő felülvizsgálására 3 évi tartamra, 3—3 biztost nevezzen ki az ig. tanács: a kinevezendő személyek ajánlása iránt javaslat-tételre kiküldetnek: Incze Mihály, a titkár és a számvevő,

Gyárfás Albert, bukaresti pap, jelentést tesz pitești kiküldetéséről, mely az egyház békéjének helyreállításában és vagyoni ügyeinek rendezésében, az ottani zavarokra és egyénekre való tekintettel, nem sok eredménynyel örvendeztet. Az egyház fölkéretik volt papja iránti tartozásainak törlesztésére. A volt pap és missionarins lelkész missionarinsi fizetésére beküldött nyugtatványa nem honorálható, miután többé nem missionarius. Szegény állapotára való tekintetből uti-költségül azonban 100 frt utalványoztatik, a missió alapból számára Gyárfás Albert kezéhez, arra az esetre, ha az egyhk. nála levő iratait az ottani consularatus-

nál deponálja; egyszersmind fölirat is intéztetvén a cs. és k. közös külügy-miniszteriumhoz az iratok átvétele és az egyhk. pénzeinek behajtása iránt.

Ügyvéd jelentést tevén a Váradiféle árverésnél való eljárásáról, mely szerint az egyhk. tőke és 3 évi kamatkövetelése biztosítva van, jelenti egyszersmind, hogy a telek új tulajdonosa a telken fekvő terhet még egy évig szeretné 8% kamat mellett megtartani. Miután a 3 éven túli kamatkövetelésben 50, s ügyvédi díjakban 21 frt fedezetlenül maradt, az ig. tanács jobbnak tartja ilyes esetek elkerülése végett a tőke rögtöni fölmondását.

Az enyedi tanoda kicserélés alatti A. betűs papirjai B. betűsre átfordítva leérkeztén, a fedezetük mellett történt előlegek az illető számlákra visszahelyeztetnek, a fennmaradó 1022 frt 97 kr és a tanoda két rendbeli adóslevole pedig a tanodának leküldetik.

Az enyedi tanoda angol-tőkéjére vonatkozó okmányok fölérkeztén, a korábbi megállapított szükséges lépések, a tőke és kamatok kézhez vétele iránt, megtéitnek.

A zsbófi felekezeti iskola községivé változtatása iránti szerződvény (bár az ig. tanács elvárta volna e népes egyháztól, hogy felekezeti oskoláját áldozattal is föntartja) helybenhagyatik.

A periratok a v. ügyvédtől elvégre átvétetvén, az ügyvédi jelentés átvizsgálására korábban kiküldött bizottság fölhevitatik, hogy combinativ jelentését, az akadály ez átadás által elhárítatván, immár tegye meg, ugyane bizottsághoz útasított jelentés-tétel végett volt ügyvéd Csulak D. ügyvédi díjak iránt támasztott igény-kérése is.

II.

Kolozsvár, febr. 6.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök; Incze Mihály, Gyarmathy Miklós, Dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, ig. tanácsosok; Parádi Kálmán, t. e. Szabó Ádám, szv. Bodor Antal, titkár.

Elnök jelenti, hogy az enyedi tanoda fekvőinek hasznbérletére vonatkozó múlt gyűlési határozatok expeditiora elkészítették ugyan, de közben beérkeztén a gondnokság fölterjesztése is, az expeditiot e rendkívüli gyűlés megtartásáig fölfüggesztette.

A gondnokság fölterjesztései tárgyalás alá véve:

a) az árverésen hasznbérbe adott jószágok bérleti árai — a dr. Kolozsvári S. múlt ülési jelentésével egybehangzólag, tudomásul vétetnek, a részletes szerződések megerősítés végett leendő felküldése elváratván.

b) A vingárdi jószágra nézve az árverezés után ajánlat tétellett a gondnokságnál egy 4000 frtos (kikiáltási ár volt 4400 frt), az ig. tanácsnál pedig távirati uton, Jónás Mihály részéről, 4500 frtban, a gondnokság a maga részéről jelentvén, hogy ez utóbbi deponálta is nála a 450 frtyi bánatpénzt. Jónás Mihály ajánlata elfogadtatik, a gondnokság a távirat leküldésével fölhevítván a szerződvénynek ajánlattevővel 8 nap alatti megkötésére, az árverési és hasznbéri feltételek szem előtt tartása mellett.

c) A s.-szent-györgyi jószágra nézve új árverelés hirdetése s mielőbbi megtartása rendeltetik el. A gondnokság felhivatik, hogy a majdan jelentkező árverelők közül azoktól, a kikre nézve szükségesnek látandja, csak is készpénzben vagy értékpapirban fogadjon el egy évi haszonbérnek megfelelő biztosítékot; a kikiáltási ár megállapítása a gondnokságra bízatik, igazgató-tanácsi biztos pedig — a tanoda pénztárára való tekintetből — az árverelésre nem küldetik.

d) A felenyedi legelő faszállító fuvarokért adatván haszonbérbe: az ig. tanács elvileg helyben hagyja a bérbeadás e módját, föl hívja azonban a gondnokságot e módozat előnyösebb voltának adatok által leendő kimutatására.

e) A gondnokság a bérbe nem adott gazdasági felszerelvények eladását tartván czélszerűnek, ez eladást az ig. tanács is helyesli, föl hívja azonban a gondnokságot, hogy az eladott és eladandó felszerelvényekből befolyt, s az ig. tanács által tőkének tekintett összegek mikénti hasznosításáról tegyen jelentést.

f) A téglacserép-csűr és a fűrész-malom nyílt árverelés útján leendő haszonbérbe adása engedélyeztetik, s az árverelés keresztülvitelével a gondnokság bízatik meg.

g) A szőlők házi kezelése fölöttébb költséges levén: az enyedi szőlők haszonbérbe adása engedélyeztetik; a fajszőlők haszonbérbe adását az egyhk. közgyűlés megtiltván, azoknak csak részben való miveltetése engedtetik meg, a közgyűlés jóváhagyásának reményében; a szőlők eladása iránt indítványt fog az ig. tanács az egyhker. közgyűlés elé terjeszteni.

Minde határozatokhoz képest helyesli az ig. tanács, hogy a mult ülés idevágó határozatának expeditioja felfüggesztetett, azt ezennel meg is semmisítvén.

Kiss Károlyné, hivatkozván arra, hogy férje, az enyedi főtanoda volt pénztárnoka, a kisajátítás 10,000 frt körül elkövetett hibába szeme gyengesége, s nem gonosz szándéka okán esett: a tanoda gondnokságának határozata ellenében felfolyamodik az iránt, hogy férje betiltott nyugdíja számára folyósíttassék, miután jó igyekezetű fiát neveltetni nem bírja. Az ig. tanácsnak kegyelmi tény gyakorlása hatáskörébe nem tartozván, kérése elutasítatik; az enyedi tanoda előjárósága azonban föl kéretik, hogy a gyermeket, érdeméhez mérve, lehetőleg stipendiumban részesítse.

A dicső-szent-mártoni egyhk. leányiskolát és levitai lakot akarván építeni, hitsorsosaink között könyör-adományok gyűjtésére engedély adatik neki.

A tordosi megválasztott pap állomását elfoglalta ugyan, de korábbi egyházából (Déva), hol egyszersmind a realiskolai vallástanítást is folytatja, püspöki engedéllyel, mindaddig nem költözik el, míg a dévai papválasztás meg nem történik, nehogy a vallástanítás megszakítást szenvedjen. Ezuttal kéri, hogy a beköszöntés óta öt illető tordosi fizetés kezéhez utalványoztassék, nem ugyan a maga számára, mert a dévai fizetést is húzza, hanem a végett, hogy a tordosi papi lakon tett több rendbeli ujtások költségeit,

valamint a tordosi templom engedélyezett, de részben feledeztelen levő kijavítási kiadásait törleszthesse. A tordosi papi állomás kárpótlási jövedelmének időközi része — az özvegy-árvai tartozásoknak már elég tétetvén — az egyház tartozásainak törlesztésére s utólagos számadás tétel terhe mellett, az esperes kezéhez utalványoztatik.

r. l.

VIDÉKI ÉLET.

A szilágyszolnoki egyházmegyéből.

Szilágycseh, 1878 febr. 3.

Azon humanus intézvények közt, melyek egy küzdelemteljes élet ezernyi nélkülözéseit átszenvedett protestans pap utolsó órájának kinjait némileg enyhítik, kettő van figyelmet és elismerést érdemlő, t. i. az özvegy-árvai kegy-év és pénztár. Mindkettő hévvel karoltatott fel évtizedek előtt az egyes egyházmegyéktől, sőt maga az egyházi fő kormányzat is hálás elismerést érdemlő buzgósággal ölelte fel és szentesítette ezeket.

Míg azonban a tervbe vett „központi özvegy-árvai gyámintézet“ létesülne, a jelenleg fennálló szabályok, igénytelen nézetem szerint, nem zárnanak ki némi módosításokat, úgy a kegy-évet, mint a pénztári befizetéseket illetőleg.

Lássuk az elsőt.

Az 1876-ik e. k. közgyűlés papválasztási szabályok V-ik fejezete 20. 21. és 22. §-ában a papi-özvegyek és árvák kegy-évet úgy határozza meg: hogy a pap halálát követő első félévben lakás is, jövedelem is; a 2-ik félévben már csak lakás nélküli féljövövedelem illeti az elmaradottakat.

Elismerem, hogy csak 3 évtizeddel ezelőtt be másként volt ez! Akkor az egyházak szabad tetszésök szerint rendelkeztek úgyszólván betöltésök idejéről; s alig hantolták be a talán negyed századig szolgált papjuk holttestét: azonnal új papról gondoskodtak, s tudok esetet, mikor egy pár hóig alig túrték meg az özvegyet a paplakban, mennie kellett szegőnynek egy árva fillér nélkül vagy bérelt szállásra, vagy ha erre módja nem volt, egy-egy jó lelkű rokonhoz, vagy néhai férje valamely könyörülő szívű hallgatójához.

Az ily — minden egyházmegyében gyakran előforduló — szomorú jelenségek ébresztették fel egyház-férfiaink lelkében azon üdvös gondolatot, gondoskodni arról, hogy a legszentebb ügy szolgálatában egy egész életet feláldozott, de szükön mért jövedelméből az övéi számára még egy egyszerű hajlékot sem szerezhetett egyén utódjai, ne legyenek a rögtönös földönfutásnak kitéve, s engedtessek nekik legalább annyi idő, hogy eltűnt boldogságuk feletti fájdalom-könyeiket azon falak közt sirhassák ki, melyek tanui valának bár gyér, de mégis kedves emlékü öröm-óráknak is. Így született meg alig pár évtizeddel ezelőtt az egyházi kormányzó testület által is szentesített özvegy-árvai kegy-év

Nagy, a megbecsülhetetlenségig nagy jótétemény ez az idéztem fogalmazás szerint is; de nem olyan, melyet

még nagyobbá tenni ne lehetne. És ez, igénytelen véleményem szerint, úgy történhetnék, ha az e. k. közgyűlés határozatilag kimondaná, hogy:

Az özvegy-árvai kegy-év a szó valódi értelmében „kegy év lesz“; azaz: mind a lakás, mind a jövedelem élvezete egy egész évig őket illetendi.

Egy ily határozat, valamint felszámíthatatlan kellemtelen surlódásoktól mentené meg az özvegyeket vagy árvákat és új papot, úgy az utóbbi számára lehetővé tenné az első évben a bár szükséges megélhetést, midőn a mostani gyakorlat szerint ez a csodáva! határos.

Részletezzünk egy kissé.

Meghal a pap, vetelik a kegy-év első fele; és a szegény özvegynek vagy árvának ki kell hurcolkodniok a papi lakból, mert más jön azt elfoglalni. Hova? azt senki sem kérdi. Ha oly szerencsések, hogy a keservesen érzett nélkülözések árán szerezhetnek egy hajlékot, hova bús fejeket lehajthassák — nagy Isten áldása! És ha ez nincs, eunt, quo fata ferunt; vagy azon egyházközség kebelében, vagy más távolabbi, sokszor az egyházmegye területén kívül eső helyen vonják meg magokat. És a kegy-év második felére eső jövedelemből meg kell osztoznoki az új pappal.

Ha készpénzből állana a papi fizetés: könnyű lenne az osztozás; félévi illetőségét az özvegynek a rendes időben kiszolgáltatná a gondnok, s szent lenne a béke. De a mint tudjuk, általánosan termény fizetésből áll a papi jövedelem, vegyesen szalmás és vékás gabonából, borból, szénából, fából stb. És a gyakorlat szerint ezeket a papi házhoz viszik az egyes befizetők, és vagy a gondnok ellenőrzésével vagy a nélkül átveszi az új pap, bejegyezvén természetesen a hitelesített bér-listába a beszolgáltatott mennyiséget. Igen, de a szalmás gabona közt sok léha s félig kicséptelt, a vékásban tiszta buza, kétszeres, rozs, rostaal is van, a bor egy része megkeresztelt, a másik keresztetlen; a széna egy része jó, másik sásos vagy iszapos; és a fa vagy csak ág, vagy csak oly szekér, melyet egy izmos ember hátán is elbirhatna. S miután az osztozásnál az emberi önzésnek nem csekély szerepe van, képzelhető-e, hogy ez amalgamált quodlibet úgy szétválasztassék chemicali processus nélkül, hogy valamelyik fél megcsalottnak ne tartsa magát? Kikerülhető-e a szóváltás, surlódás, egyenetlenség s talán a per? Aztán még hátralékok is szoktak maradni, ezeket is szedje fel az új pap, s felével számoljon be, és ezt is szolgáltatassa ki.

Mindezek a javasolt határozat értelmében teljesen elenyészve lennének.

Igaz ugyan, hogy minden papi jövedelem pénzértékre is át van téve s ennek felével ki is lehetne az özvegyet vagy árvákat elégitni, de az egyetemről üres zsebbel visszatért, vagy a papi szigorlatot csak az imént letett fillértelen ifjú miként tehesse ezt?

De ezenkívül még egy más teher is nyomja az új pap nyakát, az t. i. hogy első évi papi jövedelmének felét, (más egyházmegyékben talán kevesebbet) az özvegy-árvai

pénztár magának követeli. Tessék már most kiszámítani, hogy ha féljövédelmét az özvegynek vagy árvának, felét pedig a gyámintézeti pénztárnak be kell szolgáltatni hivataloskodása első évében, mi marad az élet-fenntartás, ruházat, könyvszerzés czimjeire? Nemde csodáva! határos megélhetése?

Ha már az özv.-árvai kegy-év a kifejtettem értelemben valódi kegy-év lesz, akkor a cikkem elején idézett fejezet 22-ik §. végsorai értelmében: „ha nincs (mert akkor nem lesz) ki a kegy-évet igénybe vegye, a fél fizetés az özv.-árvai egyház megyei alap javára esik!!

És ez elvet általánosan kiterjesztem minden egyházmegyére, azon módosítással, hogy ne az első, hanem három egymást követő évben egyenlő részletekben befizetni tartozzék. Így nagyot könnyítenék az új papok sorsán, s nem lennének kénytelenek tanulni annak, hogy az első évi befizetéssel sokan annyira ruinálják magokat, hogy évek sorain alig tudják kiépülni.

És e határozat életbeléptetésének nem áll utjában sem az egyes papok többszöri beszolgálása, sem az administralionalis intézvény.

Nem az első. Mert nem képzelek papi testületünkben oly szűkkeblű egyént, ki ez üdvös célra éven át egy vagy két vasárnapot áldozni vonakodnék. Hiszen „hodie mihi, cras tibi“, s egyikünk homlokára sincs írva, hogy ha az idén egy hivatalársam özvegye boldogítására befolytam, vajjon a közelebbi évben nem az enyéim ek részesülnek-e hasonló előnyben?

Nem a második. Mert az esperesnek vagy egyházmegyei gyűlésnek joga van a második félévre (ha az addigi felmondana) a szomszéd papok közül más administralort kinevezni, s hol a teendő talán igen sok volna, három havonként is lehetne megújítani, ki levén mondva a III-ik fejezet 11-ik §. ában, hogy e kinevezést — elfogadható okok nélkül — senki vissza nem utasíthatja.

Sokáig időztem e tárgynál; s az engem ismerők már tán reám is olvasták, hogy: „pro domo“ beszélek. Igazuk lehet; mert éltem alkonyán állva jogosultságom sincs sok sok évekre számítani. Azonban még is szeretném megérni az időt, mikor azon tudattal zárhatom be szemeimet a végálmra, hogy hajlék nélkül maradó családom egy rövid évig megtüretik azon lakban, hol én közel negyed százados hivataloskodásom alatt oly sokat szenvedtem!!!

De a mily terjedelmes voltam eddig, oly rövid s elfogulatlan leszek a gyámintézeti pénztárt illetőleg.

Melyik évben, mely előzmények után született e jótékony intézvény? arról hazámtól való húzamos kényszerült távollétem miatt, bizonyost mondani nem tudok. Hogy a negyvenes években még nem létezett, arra emlékszem, hogy az ötvenes évek vége felé már folyamatban volt, mikor mostani hivatalosomat elkezdtem: azt tudom, mert fizető részvényese lettem.*)

*) De csak az évi 3 firttal; a féljövédlem befizetésétől „ex capite misericordiae“ felmentettem. F.

Ez intézvény fennállása s gyarapulása egyházmegyénkben két uton történik: az 1. 2. és 3 forint évi befizetés utáni osztályzat, és a hivatal elfoglalása első évi jövedelme fele részének a célra beszolgáltatása által.

Az első ágra semmi észrevételem nem lévén, csak az utolsóra szoritkozom.

Nem tudom a más egyházmegyék gyakorlatát, de nálunk úgy van, hogy a kebelbeli papok bár hányszor változtatják állomásaikat, mindannyiszor új hivataloskodásuk első évi jövedelmének felét a pénztárba befizetni kötelesek. És ha csak azon cél akar elérődni, hogy a pénztár annál nagyobb gyarapodást vegyen, ez eljárás teljesen indokolt. De ha azon nyomasztó terhet vizsgáljuk, mely ezáltal az újabb állomásra lépőkre nehezkedik, ha meggondoljuk, hogy ez újabb befizetésekkel semmi arányban nincs a lehető özvegyek vagy árvák nyug- vagy kegy-dijja e fizetéseknek ha nem is teljes megszüntetését, legalább mérséklését nagyon igazságosnak látnám.

Számítsunk egy kissé, a szám nem csal. Belép az egyházmegyében egy pap, alól kezdem, egy 400 forint jövedelmű egyházba; akkor a pénztárba fizet 200 forintot. Három vagy több év múlva sikerül egy 600 forintos jövedelmű egyházat elnyernie, ekkor ismét fizet 300 forintot. Szerencséje ismét mosolyog, s ekkor egy 800 vagy 1000 frtos egyházat nyer, ekkor a 4 avagy 500 frt ismét befizetendő, és így csak háromszori változással 900 vagy éppen 1000 frttal nevelte ugyanazon egyházmegye gyámintézeti pénztárát.

Eltételezve attól, hogy a fizetéseket az új állomások későbbi jövedelmei évek folytával kárpótolják, nem nyomasztó teher-e egy egyénen ily roppant fizetés? s nem úgy tesz-e, mintha a képesség, az érdem lenne büntetve? miután feltehető, hogy a jövedelmezőbb állomások többnyire csak ilyenekkel töltenek be. De ezenkívül is, ennyi készpénz előszerzése mennyi aggodalommal, a hiány kárpótlása mennyi nélkülözéssel jár! Ugy hogy a befizetések üregei évek sorain át alig tölthetők be; s az azok fedezésére felvett kölcsönök terhe — egy nem remélt halál esetén — kétszeres sulyként nehezedik a szegény özvegyre vagy árvákra.

Aztán ha az özvegyek vagy árvák egykori javadalmozása még a befizetés arányában történék, talán még tűrhetőbb lenne; de a javadalmozási kulcs nem ez, hanem az évenként befizetett 1, 2 vagy 3 frt. És megtörténik, hogy egy papnak, ki a pénztár gyarapítására csak az egyházmegyébe beléptekor fizette be 200, vagy csak 60—80 frtját, egyháza categoriája szerint, de 3 frtos osztály részét 20 évi 60 frtban lefizette, özvegye s árvái éppen annyi javadalomban részesülnek, mint azokéi, kik a szerencsés előléptetés utján 5—900 vagy éppen ezer forintot fizettek be, a mulhatatlanul befizetni kellett 60 frton felül.

Én azt hiszem, hogy a nyomasztó terhen is lehetne könnyíteni, ez igazságtalanságot is némileg egyensúlyozni a nélkül, hogy a pénztár jövedelme érezhetőleg csokkulna, azon vel kimondása által, hogy:

Az egyházmegye kebelében levő papok, ha ugyanazon egyházmegyében jövedelmezőbb állomásra lépnek, új állomásuk jövedelmének az addigit meghaladó többlete „felét“ a pénztárba az első évben befizetni kötelesek.

Végtelenül szelidebb, megbízhatóbb teher volna az eddiginél, és a pénztár még sem károsodnék.

Itt is számmal akarok bizonyítani.

Jön egyházmegyénkbe egy új pap, ismét teszem 400 frtos jövedelemre, és befizette a 200 frtot. Meghivatik egy 6 vagy 800 frtos egyházba, melybe ha nem egyházmegye-beli választatnék, fizetne 3 vagy 400 frtot, az egyházmegye-beli pedig csak 100 vagy 200 frtot. Igen, de a 400 frtos állomásra új pap jövén, az is befizeti a 200 frtot és így egyik esetben sincs csokulás.

Miért nem kívánom a többletet egészen befizettetni? annak egyszerű oka az, mert így lehetne eset, hogy a jelenleginél terhelőbbé válnék, p. o. ha egy 400 frtos jövedelmű pap, egy 1000 vagy 1200 frtos jövedelmű egyházba választatnék el, ott 6 — itt éppen 800 frt többletetet kellene fizetni.

Igaz, hogy ily esetben a pénztár is szenvedne némi hiányt indítványom elfogadása esetében, de ezek egyikétől sem igen tarthatni, mert 20 éves itteni hivataloskodásom alatt egy pár esetenél alig tudok többet, hogy kebelbeli lelkészek egyszer megnyert állomásukról jövedelmezőbbre léptek volna az egyházmegyében. Azok helyeit is vagy egészen fiatal emberek, vagy más egyházmegyéből jöttek foglalták el, kiknek befizetésük jövendőre is egyensúlyozná azon tet-sző veszteséget, mely a felállítandó elv alapján netalán mutatkoznék.

Meglehet lesznek, kik cikkeknek vagy egész tartalmát, vagy annak valamelyik ágát visszatetszéssel fogadják, s talán egy öreg ember eszmeficbamodásának keresztelk; de meg vagyok győződve, hogy irásában rossz akaratot senki sem fog bennem feltételezni. Rostáljuk, tisztázzuk hát a pár indítványt, és ha többségre jutva győzünk, ezerek elé-gültsége követi a diadalt, de ha bukunk, nem csak én, de sokan fogjuk megsiratni.

Fábián Dániel.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(Kiütött a szeg a zsákból.)

Egy angol lap jelenti, hogy több anglicán ritualista ajánlatot tett a szent széknek, melynek értelmében készeknek nyilatkoznak katholicizálni, ha felhatalmaztatnak nejeik megtartására, és az angol liturgia használatára, a misékánon kivételével, melyet latinul mondanak el.

Franciaország.

(Pápai beavatkozások.)

IX. Pius, írják, egy bullában fölhatalmazta az Angersi püspököt és maradékait diplomák osztogatására catholicus egyetemeken. Waddington, francia közokt. miniszter, egy Simeoni bibornokhoz intézett levelében keserűen kifakad a szentszék ez illetéktelen beavatkozása ellen egy oly dologba, mely csak az állam jogköréhez tartozik.

Svájc.

(Egy házassági bizottság működése.)

Svájc valóban mindig elől jár ott, hol humanitárius vállalatokról van szó; bizonyítja ezt egy kis füzet, mely a napokban tétetett közzé Gonfben, s az említett bizottság tizenegy évi (1867—1877.) munkásságáról tesz részletes jelentést. Kiterjed figyelme a törvénytelen házasságok meggátolásán, illetőleg utólagos legitimálásán kívül az anyagi nehézségek következtében létre nem jöhető szövetségek elősegítésére is. Fennállása óta 182 házasságot törvényesített, s 209 gyermeket adott vissza a becületnek és társadalomnak. Most, miután az új federalis alkotmány intézkedései következtében a házasságkötés eddigi nehézségei elhárítottaknak tekinthetők, feleslegesnek véelve további közbenjárását feleslik, a lelkészekre s különböző jótékonyági intézetekre bízva az oly szép kezdet folytatását.

Ázsia.

(Statisticai adatok népességi viszonyaihoz.)

Ázsia népességi és vallásügyi viszonyait illetőleg a következő legújabb statisticai szám adatok közöltetnek: Sziberiának 3,400,000 lakói közül 1,800,000 görög-keleti, 800,000 mahomedan és 600,000 pogány. A középpázsiai orosz tartományok, Boukharía, Dzoungaria és Turkesztánban összesen 8,941,000 muzulmán van. Orosz-Kaukaszus 4 millió 890,000 lakója közt a görög-keleti, monophysita örmény, és mahomedán elem egyensúlyban van. Ázsiai Törökország 3,000,000 különböző felekezetű keresztyént és 10 millió muzulmánt számlál. Arabia népessége 4,000,000 muzulmán. Perzsiának 5,000,000-nyi lakója csaknem kivétel nélkül muzulmán. Ugyancsak így áll a dolog Afghanistan, Kafaristan és Beludsisztán 5,300,000-nyi lakosságával. A China népességét tevő 425,000,000 lélek nagy részben Konfucius vallását és a Buddhizmust vallja; zsidók és mahomedánok szétszórtan élnek az egész birodalomban. A catholicusok 1,000,000 lelket hódítottak meg maguknak, s a protestáns missziók is öröndetes eredményeket vívnak ki. A Chinto-vallás és a buddhizmus oszlik meg Japán 33 millió lakója közt. Hindostan és Ceylon 238,000,000-nyi népével a brahmanizmusnak hódol, kivéve 25,000,000 buddhistát, 50,000,000 muzulmánt és 3 vagy 4,000,000 keresztyént. Osztatlanul uralkodik azonban a buddhizmus Indiai-Chinában, melynek 25,000,000 lakója van.

Látnivaló tehát, hogy Ázsiában mintegy 85 millió muzulmán esik csupán 11—12 millió keresztyéure.

Amerika.

(Memnonita kivándorlások.)

Buenos-Ayresbe nagy számú memnonitát (Déli-Oroszország német sectái) vírnak, kik tömegesen vándorolnak ki, hogy kivonják magokat az általános hadkötelezettség alól. Az argentin congressus 200,000 piasztert szavazott meg az átszállítási és elhelyezkedési költségek fedezésére.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, febr. 8.

— A catholicus világnak nevezetes halottja van. IX Pius pápa e hó 7-én lezárta szeméit az örök álmra. Nem volna illő a halotti csöndet részünkről dissonans hanggal zavarni meg, sőt készséggel ösmerjük el, hogy ama végzetes úton, melyet számára a VII-ik Gergelyek, III-ik Inczék példája kijelölt, leszámítva pápai uralkodásának első éveit, törhetlen kitartással, s a szenvedett vereségek közepette nem mindennapi resignatioval haladott végig. Keserű leczkék árán kelle meggyőződnie arról, hogy egy gyöngé ember, álljon bár oly hatalmas rendszer élén, mint minő a catholicismus, s legyen bár milliók hitének csalhatatlan ura, nem daczolhat büntetlenül azon örök törvényekkel, melyek az egész emberiségnek — Istentől adott — köztörvényei; a fölvilágosodás és haladás ama hatalmas szellemével, mely a setét századok alkotásait lassanként mind elsöpri, s mellyel szemben mindazok, kiknek jeliszavok a „non possumus“, kikerülhetetlen bukásukat önmaguk készítik elő. Most már ő is „csöndes emberré“ leve, mint alig egy hóval ezelőtt hatalmas ellenfele, ki romokba dönté a pápa-király büszke trónusát, s ott hol nincs többé harcz és átok, a két csöndes halott köszönti egymást. Mi pedig addig is, míg tanulságos életére tüzetesebb visszapillantást vetnénk, az örök város e nevezetes halottja fölött szóljunk így halkán, csöndesen: Requiescat in pace!

— Tisza László, egyházkerületünk érdemes főgondnoka, a gazdasági egylet közgyűlésére, mint annak elnöke, Budapestről körünkbe rándult, s a ma déli vonattal vissza is utazott.

— A múlt év végén Budapesten megalakult „Pædagogiai társaság“ a napokban küldte szét belügyminiszteri jóváhagyás által megerősített alapszabályait, A társulat el-

nőke P. Szathmári Károly, titkára Kiss Áron, jegyzője Gyulay Béla. Valóban rég érzett hiányt fog pótolni e nemes irányú egyesület, s ennél fogva nem kételkedünk abban, hogy buzgó pártfogókra is találandó, annál inkább, mert a tagsági díj (3 frt) valóban a lehető legcsekélyebb mértékig van reducálva, míg azzal szemben a tagoknak fontos jogokat és befolyást biztosít az egyesület keblébe. Célja elérésére következő eszközöket használ: 1) Havi felolvasásokat tart. 2) Évkönyvet ad ki, melyekben a becsesebb felolvasások, valamint a külföldi tudományos pedagógiai irodalom főbb mozzanatai fognak közöltetni. Kedvező viszonyok esetén könyvkiadó társulatot is szervez.

— A m.-gyerő-monostori papi állomás elnyeréséért pályázók közül a következők kandidáltak: Albert Imre, harói pap; Bányai Géza, egyik helybeli hitsorsosunk, t. Bányai L. Károlynak szép reményű fia, kinek alapos szónoki készségét is több ízben volt már alkalmunk tapasztalni; Kovács Kálmán, püspöki titkár, s Lőrinczi Lajos, kolozsvári főtanodánk egyik köztanítója.

— Kuriosus korteskedés A szászvárosi papválasztásról a „Magyar Polgár“ mai száma hírvonatában szóról-szóra ezt olvassuk: Szászvárosról a következő tudósítást kaptuk: „1878. január 8-án a Prot. Közlönyből azt olvastam vala, hogy segédtanár Keresztes József úrnak szászvárosi másodpappá választatása bizonyos; én szívemből ohajtottam volna, de sajnos nem így áll a dolog. Keresztes József úr a jelenlegi hat próbáns közt, mert a nyolcz candidáltból csak hat próbált, tehát a hat közt, habár harmadik próbáló vala, mégis mint közbeesett a legelső helyen említendő. De újból is sajnos, miután Szászvároson meghallották, hogy már jegyese van, tehát jelenleg már nem számíthat pártra, annál kevésbé a papságra. Mennyivel szerencsésebb volna Keresztes tanár úr, ha most az Elekes tanár úr bőrében volna. Elekes Victor nem választott magának Évafajtájú jegyest; ő elsőben a szászvárosi másodpapságot szemelte jegyese nék, azután néz szerte nálunk, nem más helyen, valódi Évafajta jegyes után. Úgyes magyar ember Elekes úr, legalább a mi korcsosulandó népünk-ből szabadít meg valakit. Hanem szerencséje Elekes Victor urnak, hogy tiszteletes Fülöp Géza úr nem nőtelen ember, mert bizony ha az lesz, akkor Elekes urról szó sem volna. Annál is inkább, mert tagadhatatlan, hogy tiszteletes Fülöp Géza úr szebb ember mint Elekes úr — tehát t. Fülöp urnak bizonyos lett volna a győzelme, miért épen bizonyos? Azért, mert az Elekes úr pártvezére egy ügyes nő; busulhat t. Fülöp úr hogy nem nőtelen, hanem vi-gasztalódjék, hátha isten igazabbat ad Ádámnak, mint Évának. Az igaz, hogy az Elekes úr érdekében egy valódi Ádám, épen Pap Ádám használ fel minden rágalmat a többiek ellen, hogy az Elekes úr részére jobban hódíthasson, de mondom, hogy aljas rágalmat használ a hódítások, illetőleg bódításoknál. Szegényszászvárosi ref. egyház, Ádám és Éva vezetőkre jutottál; ha így tart, végtére tiltott gyümölcsbe harapsz. Istentől kérek áldást szegény egyhá-

zámra. Zavaros.“ Találébb álnevet nem is választhatott volna magának ez az úr, kinek korteskedéséért Keresztes József úr aligha szavaz köszönetet.

— A mult vasárnap tartotta meg kibucszó beszédét a dévai ev. ref. lelkes, t. Bartha L. esperes úr, ki hét éven keresztül szolgálta híven ekkleziáját. Híveimeghatottan hallgatták szép beszédét, s az ünnepély emelésére a dalárda két chorált adott elő. Az utána tartott egyh. községyi gyűlésben a papválasztás kérdése is szőnyegre került, s miután a nyolcz jelölt közül, szokásos próbára csak 3 jelentkezett, egy pedig visszalépett a jelöltek közül, elhatározták, hogy a pályázók közül még egyet nevezzenek ki, s csak azután történjék meg a választás.

— A tanári értekezlet ez évben Szászvároson fog megtartatni. A Kún-tanoda igazgatósága e napokban küldötte szét a meghívót, mely ápril 14-ére szól.

— Az egyházkerületi népiskolai bizottság, Gáspár János úr elnöke alatt, legközelebről összeül, hogy a küldöttségnek bevégzett javaslatát tárgyalás alá vegye. Alkalmunk volt e javaslat egyes részleteibe bepillantani s állítani merjük, hogy felekezeti népoktatásunk, ha e javaslat törvénynyé válik, jelentékeny lendületet fog nyerni. Egész terjedelmében közölni fogjuk.

— Némcsak a szászok, de a szerbek is circumspectuosus egy nép. Belgrádban, mint értesülünk, az ottani gymnasium egy új tanszéket állított fel az orosz nyelv tanítása céljából, melynek betöltésére egy orosz tanár már meg is hivatott. Ha ugyan nincs igen korán még!

A szerkesztő postája.

Csulak Zsigmondnak, Árapatak. Azért hogy ellenvélemény, hogy ne közölném? Pro et contra meg kell a dolgot vitatni, hadd győzzön a mi jobb.

T. Dániel Lőrincz urnak, Gogán-Váralja. A beküldött adósokra felhasználva, az esperes urtól felvilágosításokat fogok kérni. Más forrásból is úgy értesültem, hogy a küküllői egyházmegyében sok visszaélés van ma napirenden.

Horváth Istvánnak, Bürkös. A kérdéses cikket várom. Az ön tolla elég biztosíték arra, hogy megüti a mértéket.

Dr. Bartók György szerkesztő urnak, Nagy-Enyed. A Jablonczai-féle telek eladására vonatkozó adatokat a vizsgáló bírónak a keleti vasut igazgatóságához intézett átiratából közöltük szóról-szóra. Keresse hát ön a vastag rágalmozót a fehérvári törvényszék bünyenyítőosztályában. A többi piszkolódásaira megjegyezzük, hogy öntől gyaláztatni dicsőségünknek tartjuk s nem érezzük magunkat indítatva, hogy önnel vitatkozásba bocsátkozzunk. Ha önnök tetszik a Szabó Ferencz dicséretét zöngeni, egészen privat gustus dolga, melyben önt háborgatni nem szándékunk.

Hirdetések.

Épen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

GYÁSZ- ÉS SIRBESZÉDEK, prédikációk, imák, sirversek.

Irta: **BORZSÁK ENDRE**, szegszárdi ref. lelkész.

I. füzet. Tartalom: I. Sirbeszéd, összesen 16 beszéd. II. Gyászbeszéd, összesen 10 beszéd. III. Prédikációk, összesen 10 beszéd.

Toldalékkul 20 különféle alkalomra irt sirversek ima alakban.

Ára 1 frt 50 kr.

Protestáns egyházirodalmi műveket tartalmazó jegyzékkel kívánatra ingyen és bérmentve szolgálók.

PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE.

VI. kötet. Tartalom „Édes Albert egyházi beszédei“ jutányos kiadása.

Ára 80 kr.

Ugyanott kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.	Dr. Heiszler József. Halotti egyházi beszédek. 1 frt
60 kr.
Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatául készitette Bozsodi József. Második kiadás. Ddiszkötésben
2 frt.	Gyöngyösi Sámuel. Magyar protestáns egyházi szónoklatok. Ünnepi alkalmi, közönséges és gyászesetekre. Első kötet 1 frt 80 kr. Második kötet
1 frt 80 kr.
Halotti emlékbeszéd (orációk) néhány utófohászszal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.	Dr. Kovács Ödön. A vallás bölcsészeti kézikönyve. Első kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. 3 frt.
Egyház szertartási beszék. Készitette Révész Bálint, kötve
2 frt 40 kr.	Kozma Mihály. Temetési alapigék az ó és új testamentomból összeszedve. 1 frt.
Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.	Mitrovics Gyula. Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elmulkedés. 50 kr.
Kálvin élete és a kalvinizmus. Emlékkül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulata irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszeti arcképevel.
2 frt.	Szilágyi János. Egyházi beszédek. Első kötet 1 frt 60 kr. Második kötet 2 frt.
Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve
2 frt.	Ó testamentomi apokrifus könyvek. Az eredetiből, görögből fordította Kámory Sámuel. 1 frt.
Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.	Könyves Toth Kálmán. A koporsónál. Közönséges és alkalmi halotti imák. Kötve 2 frt 40 kr.
Lukács Ödön. Közönséges egyházi beszédek. 1 frt.
— — Egyházi beszédek templomi és temetési használatra. 1 frt 80 kr	Herczeg Sándor. A földrajz elemei és a magyar királyság s az osztrák császári tartományok földrajza. Bővebb tekintettel az erdélyi részre. Az I. II. és III. osztályu népiskolák számára. Hatodik és az új beosztási közigazgatáshoz alkalmazott kiadás. Kötve 20 kr.
Dr. Kolozsvári Sándor. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyház-joga. 3 frt.	Egyházi beszédek. Irta Fejes István. 2 füzet. Ára
4 frt.
Kovács József. Husz ünnepi és alkalmi prédikáció.
1 frt.	Az öskeresztyénség történelme. Irta dr. Baur Ferdinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Pesko Lajos
3 frt.
Ferencz József. Unitárius isteni tisztelet, melyet október 21-én 1876. Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében tartott. 30 kr.	Köznapi imák négy hétre templomi használatul. Irta Filep Mihály. Csinos bőrkötésben
2 frt.
Fábián Mihály. Az Isten országa az evangéliumi példázatok szerint egyházi beszédekben. 1 frt 80 kr.	

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legcélszerűbben pos-
tamtalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Elekes Károly. Szász Béla. Vest-gia terrent. I. Nagy László. — — Protestantismus a művészetben. VII. Böhm Sándor. — Viszhang a „centralisatio rém"-é-e. Csulák Zsigmond. — Vidéki élet: A szilágyszolnoki egyházmegyéből. Fodor Dániel. — Külföld: (Anglia, Németország, Afrika, Chna.) — Tárca: IX. Pius. (V. U.) — Egyházi és iskolai hírek. — Kö öv-nyek. — A szerkesztő postája. — A kiadó hirdetései.

* Id. ELEKES KÁROLY *

meghalt!

Lapunk bezártakor vesszük a lesujtó hirt, mely — bizonynyal — fájdalmas viszhangot kelt egyházkerületünk minden hű gyermekének szívében!

Nekünk, kik annyira hozzá szoktunk e tisztos, erőteljes alak látásához, ott a közügyek munka-mezején; kik annyiszor látók a fáradhatatlanságig törhetetlen buzgalmat, melyben nem tudók, mit tiszteljük, szeressünk jobban: a következetes szilárdságot-e, vagy a szelid, békés módot, melylyel meggyőződése mellett fogytig megállott; nekünk, kik édes örömmel szemlélők anyaszentegyházunk e diszes polczán, s a felekezeti viszonyok ama nagy fontosságú pontján e valódi bölcses, ki mindig el tudá — éles észszel, s a helyzet kellő mérlegelésével — találni nemcsak a becsület, de a siker útját is: nekünk fáj elgondolnunk, hogy ez igaz férfival többé nem adatik találkozunk.

Nálunk, hol nemcsak a betakarítani való gabona, de a parlagon heverő ugar is oly sok, kétszeres aggodalom foghatja el szívünket, a midőn a derekak sora egy-egy erőteljes törzs kidöltével ritkul. S a férfi, ki hatvanöt éves küzdelemteljes élet-pályának végszakához érve, most vesz bucsut negyven évig hiven szolgált egyházközségétől, harminczegy évig odaadással vezetett egyházmegyéjétől, tizenkét évig jelesül betöltött egyházkerületi kitüntető tisztétől: oly űrt hagy közéletünk mezején maga után, melynek láttára tanácstalanul sohajtunk föl súlyos veszteségünk érzetében, szomoruan gondolva a jövőre, mely a mindig sokasodó munka mellett a munka-birók fogytát aggasztólag mutatja.

De ő megy, megszakitva a sokoldalú munkálkodást, melyet mint pap, közhivatalnok, hazafi, író, családapa és ember oly hiven, s oly sokoldalulag folytatott. Egyháza, melyet oly virágzásra emelt; egyházmegyéje, melyet a szabadságharc pusztításai után új életre ébresztett; egyházkerülete, melynek diszére szolgált; családja, melyet oly odaadással szeretett és gondozott, s hazája, melynek hivebb fia nála nem találtatott, mind elvesztik őt, az vevén kizárólagos birtokába, kinek egész élete munkásságával áldozá magát: Isten országá. De a szívek, a szeretet e hajlokai, azért továbbra is megtartják őt az élő emlékezetben, s midőn az utolsó istenhózzádot röpitik az elköltözött után, az édes viszontlátás reményével mondanak áldást elomló poraira.

Béke e porokon, áldás ez igaz emlékezetén!!

Vestigia terrent.*)

I.

Sz.-Fomlyó, 1878. febr. 12.

Az állandó igazgató-tanácsnak folyó évi január 13-án hozott ama határozatát, mely szerint: „takarék magtári vagy más kepe megváltási alapjövdelemből a kepe csökkentése vagy megváltása csak úgy engedtetik, illetőleg terjesztetik ajánlattal az egyházkerületi közgyűlés elé, ha a csökkenés vagy megváltás alapjául szolgáló ióke, központi kezelés (értékpapirokba fektetés) végett az igazgató-tanács felküldetik: Szász Béla barátom sietett védelme alá venni, mintha érezte volna, hogy ezen centralistico-episcopalis határozat nagy port fog felverni, s az ellenkező vélemények hullámaint maga ellen zuditja, s épen azért szükségét érezte erős érveinek védfalával eleve övedzeni e javaslatot. Az előzetes gyors védelem s ama körülmény, hogy ezen javaslat védelmére a központ-

*) Közreadjuk e cikksorozatot, valamint alább e tárgyban még egy más cikket is, mert e kérdés minden oldalu megvitatása elől nem akarjuk elzárni a tért. Képzeltetn azonban, hogy az adott viszonyok közt a főtiszt. püspök úr indítványát, illetőleg az ig. tanácsnak ez indítvány alapján kelt határozatát, indokoltnak tartjuk.

TÁRCZA.

IX. PIUS.

Giovanni Mária Mastai-Feretti gróf, előkelő olasz családból, 1792. május 13-án, Sinigagliában született, s a voltterrai papi kollegiumban növekedett. De áthatva hazája rajongó szeretetétől, a katonai pályán óhajta szolgálni annak ügyét. 1815-ben meg is kísérté beállani a seregbe, de súlyos kórsági rohamai miatt be nem vették.

Igy szentelte aztán magát a theológiára, melyben a tudós Graziosi apát volt vezetője. E mellett azonban elvállalta a gyermekek oktatását is az árvaházban, melynek felügyeletét a pápa az ő gondjaira bízta volt.

Ekkor történt vele, hogy a szentek hírében álló Stambli Loretto lelkész, állítólag kézzártevéssel, kigyógyítja borzasztó betegségéből. Ekkor elhatározza a lelkészi pályán maradni. Fölvétetett az egyházi rendbe, s 1823-ban elkíséré Muzi érseket Chilibe, hová az legatusként küldetett volt. 1825-ben Rómába visszatérvén, a Szent Mihályról nevezett intézet elnöke lett, mely akkor Rómának egyttal legnagyobb ipariskolója volt. Már 1827 május 21-én spoletói érsekké neveztetett ki, s mint ilyen számos tanubizonyosságát adá tapintatának, mérsékletének, emberszeretetének.

nek épen egyik legerősebb gladiatora lépik első ki a küzdőterre, jelzi e javaslat nagy fontosságát, s habár a javaslat olvasásakor azonnal elhatározottam azal szemben határozottan felemelni igénytelen szavamat, egyházi életem tapasztalatai alapján körvonalozni álláspontomat s indokolni adandó szavazatomat — Szász Béla barátom erős érvelései után néhány napra nyugodni tettem a calamust s vártam, hogy erősebb kezek vegyék fel a keztyűt. Ámde az idő int, mert már csak hónapok választanak el kerületi közgyűléstől. Azért engedtessek meg nekem, hogy vegyem ki pásztor-tarisnyámból indokaim szerény sima kövecskéjét, si licet parva componere magnis, s kísértsem meg homlokön sujtani e javaslat-óriást.

Mielőtt tárgyam érdemére térnék, legyen szabad a kerületi képviselők figyelmét egy fontos jelességre irányozni.

Néhány év előtt a főpásztori jelentés ama javaslattal lépett a kerületi közgyűlés elébe, hogy a tized-kárpótlási papirok kisorsolási többlete ne a donatariust, hanem az illető egyházat illesse. Ezen javaslat a kerületi képviselőknek az alapítók iránti kegyeletén csendesen elszenderült.

Midőn a francia júniusi forradalom befolyása alatt az egyházállam is fellázadt, az ő egyházmegyéje volt az egyetlen, mely nyugodtan maradt; a Spoletóba beszármazott lázongók ellenetés nélkül rakták le a főpap lábaihoz fegyveröket. Midőn később Rómából meghozták számára a lázadásához szítás gyanujában állók névsorát: Mastai, a nélkül hogy bepillantott volna, a tűzbe dobá az iratot.

1832-ben imolai érsek lett s mint ilyen valódi áldás lön jótékonyasága által: születtlen gyermekeket vett gondviselés alá, nagy gondot fordított a szegény-ügyre, kitarta palotája ajtait a legkülönbözőbb politikai irányú férfiak előtt, a haza iránti szeretetben igyekezve őket egyesíteni. 1836-ban mint pápai nuntius Nápolyban volt, a hol akkor javában dühöngött a cholera, s ekkor ő a többi közt eladta ezüstneműit s árokat kiosztá a szegények és betegek között, s mindennapi látogatója volt a kórházaknak.

Gergely pápának az egyházban és egyházállamban alkalmazott tulszigorú kormányzati rendszabályait, mint már bibornoknak, bátorsága volt nem helyeselni, a miből sokan azt hitték, hogy a szabadelvű irányhoz hajlik, s midőn XVI. Gergely halálával 1846. június 16-án a konklave Mastait emelte a Szent Péter székére IX. Pius névvel: Olaszország szabadelvű pártjai a legmerészebb várakozással tekintettek az új pápára.

IX. Pius a szent székre léptekor a legszomorubb helyzetben találta a exarchátust. Földmivelés, ipar pangott;

Azután neursokára a főpásztor kimondatni akarta, hogy a mely egyház tagjai nem folynak be a papi fizetés hordozásába, azoknak pap-választási votuma confiscáltassék. Alig lön e javaslat a napi-rendről levéve, s ime:

Előttünk fekszik a kérdés alatti főpásztori javaslat, mely szerint már az egyházaknak saját buzgóságuk által teremtett alaptökéjük feletti közvetlen felügyelete szándékolatik confiscáltatni.

Meg kell vallani, hogy e javaslatok egymásutánjában van emelkedés, s nem csodálkoznám, ha e javaslat sorsának eldölése után amaz ugyancsak főpásztori javaslattal lenne meglepetve a kerületi gyűlés, hogy az egyházak papválasztási joga confiscáltatván, a papi állomások kinevezés útján töltsenek be.

Sed ad rem!

A kepe-rendszer túlélte magát. Ez tény, és e ténynyel előbb utóbb számolni kell. A baj csak az, hogy az igazgató tanács „a már ingadozóvá válni kezdő alap“ megváltoztatásánál egyszerre a legteljesebb biztosság eszményi magaslataig akar felemelkedni. És ez igen természetes, hisz a superintendentia ügyeinek ott a központban működő veze-

a kereskedésnek csak egy neme virágzott javában, a csempeészet; a földművelő hallatlan egyenes adók terhe alatt görnyedt; a deficit évről-évre nőtt; az adósság szaporodott; a közoktatás csak névleg létezett már; a világiak teljesen ki voltak rekesztve a magasabb állanhivatalokból, miket mind főpapok foglaltak el; a rendőrség inkább a szabadelvéket, mint bűnösöket üldözte,

IX. Pius azzal kezdte pápai kormányát, hogy mind e bajon segíteni erőlyes rendszabályokhoz nyult. A lelkesedés, melyet ez intézkedései keltettek, leirhatatlan volt. De a liberalisok reményeit semmi sem látszott annyira igazolni, mint IX. Piusnak 1847. ápril 19-én kiadott ama rendelete, melylyel a tanácsadói szavazattal bíró képviselőtestületnek egy nemét, az államtanácsot (consulta di stato) felállítá, s behozá a polgári őrséget, sőt néhány hét múlva már nem csupán papi, hanem polgári és vegyes miniszteriumok álltak az állam élén.

Midőn a kevés bizalmat keltő Antonelli állt az államügyek élére, a nép oly hangosan kezdé követelni ugyanazokat az alkotmányos jogokat, milyenekkel a nápolyi, toskánai, szárdinai államok bírtak, hogy maga az új miniszter is jónak látta a közohajtást a pápa előtt támogatni, legalább színleg. A párizsi forradalom nem engedett időt a habozásra.

1848 márczius 14 én tehát kihirdeté a pápai kormány az alkotmányos alaptörvényt. A milanói, bé-

tői, a capitale ad membros, általam egyről-egyig nagy-rabecsült tehetségek, de az egyházi életet, annak fenntartási eszközeit csak a zöld asztal mellől, néma okmányokból ismerik, pedig az eszményileg elvont képeket a kérlelhetlen mindennapi élet a maga rideg valóságára szokta leszállítani. A másik ok, melyért a kérdés alatti javaslatot megemésztetni képes nem vagyok az, hogy az igazg. tanács a kepe váltási ügyek elintézésénél nem bizonyos irányelvek, hanem személyes tekintetek, vagy — a mi szerintem sokkal rosszabb lenne — az ig. tanácsai gyűlések esetleges alakulásától függene. Nagy szavak ezek. Ám beszé'jenek a tények:

Szász Béla barátom egy szilágysági egyházközség kepe-megváltási ügyét hozta fel argumentumúl. Én is a Szilágyságból hozom fel adataimat, s a fentebbi példát illusztrálni fogom.

A mocsolyai egyház ingatag kepe-rendszerét megváltoztatni akarván, a papi fizetést 600 frtban állapította meg, mely összeg, vagy on-aránylag, évenként az egyes egyház-tagokra kirovandó, a maga idejében az előljáróság által felszedendő, a papnak pedig évnegyedes részletekben a pénztárnok által kifizetendő. Az igazg. tanács ezen díjlevelet, nézetem

csi, pesti zavargások azonban az alkotmányról csakhamar az olasz függetlenségre irányozták a közfigyelmet, Számátlan önkényes csatlakozott a függetlenségi zászló alá, s a római csapatokkal egyesülve, Curandó és Ferrari vezérlete alatt átlépték a határt, Károly Albertet támogatandók az osztrákok ellen. És ezzel beállt a forduló pont a pápa eddigi magatartásában.

A rómaiak megverettek Vicenzánál, a nép háborgott s ekkor adta ki a pápa tiltakozását, melyben kár hozta tja Itália harcát Ausztria ellen, s bűnös testvérháborúnak bélyegezi azt.

Erre az utczákon vésztojósló mozgalom támadt, mely csakhamar lázadásban tört ki. A gyűlölt miniszter Rossi orgyilkos keze által találva a kamara házának lépcsőjén rogyott össze. Ez volt a jel az általános fölkelésre. Az utczákat elárasztó néptömeg fenyegetőleg követelte a demokrata miniszteriumot, a pápa belépését az általános olasz constituantéba és részvételét a függetlenségi harcban. A Quirinál néhány perc alatt körül volt véve a lázongóktól, kik megtudván a pápa határozott vonakodását, betörték az udvarba, hol véres küzdelem fejlődött ki. Ekkor végre elhatározá a pápa, hogy a demokrata kormányt elfogadja s a nemzeti kérdés eldöntését a parlamentre bizza. Az új miniszterium másnap feloszlatta a svájci testőrséget. A pápa valóságos fogoly volt a Quirinálban, míg végre Spaur gróf, a bajor követ segítségével, nov. 25-én női ruhában Gaetába menekült.

szerint igen is helyesen, megerősítette, s e díjlevél alapján a papi fizetés igen pontosan kiszolgáltatik, a nélkül pedig, hogy a pap és egyháztagok közötti jó egyetértést felbontaná a legtöbb surlódás alapját képező bér miatti közvetlen érintkezés.

Usakhamar ezután a bagosi egyház is — melyre Szász Béla barátom hivatkozik — a fentebb jelzett módon ohajtotta papi díjlevelét átalakítani. A papi fizetés 700 frtban lón megállapítva, s a szabályszerűen kiállított díjlevél, az egyházmegyei közgyűlésnek megerősítésre melegen ajánló véleményével, az igazgató-tanács elébe terjesztve.

És hogy a dolog annál praegnansabb legyen, ezen díjlevél mellé volt csatolva br. Bánffy Elek bagosi birtokosnak egy 100 frt évi járulékról szóló alapítvány-levele, az esetben, ha a díjlevél változtatás megerősítve lesz. Ámde az ig. tanács „csak abban az esetben volt hajlandó elfogadni azt, ha az illető tartozások telekkönyvileg biztosítatnak, vagy akkor, a midőn a megváltási tőkék, (az évi fizetés 20-szorosa), tehát ez esetben 14,000 frt o. é., szabályszerű értékpapirokba leendő befektetés végett központi kezelés alá helyeztetnek.“

Lássuk az igazgató-tanácsi határozat gyakor-

Itt első teendője volt egy rendelettel megsemmisíteni a demokrata kormány minden intézkedéseit, rendeleteit, s egy új kormánybizottságot nevezni ki. De a pápa által megjelölt új kormánytagok egyike nem fogadta el a megbízást, a miniszterium és a követkamra pedig félretette az egész rendeletet, mint alakilag alkotmányellenest, s a miniszterium ideiglenes kormányfővé alakult át.

Decz. 29-én elhatározta a kormány, hogy alkotmányozó gyűlést hív össze. A pápa megátkozta a választókat, de az alkotmányozó gyűlés mégis összeült 1849. febr. 5-én és az ülésen a kormány tagjai is megjelentek, s következő nap, viharos vita után, éjjeli 1 órakor 120 szavazattal 23 ellen kimondatott a római köztársaság.

Róma ekkor az olasz függetlenség és egység eszméinek gyűpontja lett, Toskana, Szicília és Velenczével szövetségre lépett s 1849 márczius havában az olasz államok tárgyalni is kezdték az uniót, míg a bekövetkezett nagy események e kérdést háttérbe nem szoríták.

A tulzó köztársasági párt római győzelme s Anconában és Sinigagliában elkövetett terrorisztikus erőszakoskodásai összeestek Károly Albert szárd király második leveretésével s az osztrák restauráló politika sikereivel Felső- és Közép-Olaszországban. Ahhoz járult, hogy a katolicus hatalmak is beavatkozást határoztak el a pápai hatalom visszaállítására végett, s míg az osztrákok bevonultak a legatiókba, s a nápolyi és spanyol csapatok utban voltak Ró-

lati kivitelét. Bagoson van 180 bérfizető gazda. Fel kellett volna tehát 14,000 frtot 180 felé vagy aránylag osztani, s minden egyes bérfizetőnek birtokára betáblázni. Ki hordotta volna a betáblázás költségét? Pedig ez még a legkisebb baj. Az ilyen falusi kis birtok állandósága olyan, mint a tiszavirág élete. Melyik ilyen falusi kisbirtok-tulajdonos verné bilincsbe adás-vevési könnyűségét, vagy neheztelné meg örökösének az osztályt, hogy mindkét esetben az aránylagos áttáblázás kötelezettségét teljesítse? És az egyházat minden eladás, minden osztály alkalmával ki képviselné? Nem-e örökös viszály kuforrása lenne e betáblázott tartozás? A mi pedig a megváltási alap készpénzben befizetését illeti, erre csak azt mondom a nagy római költővel, hogy „difficile est satyram non scribere.“

A bagosi egyház is megijedt e nagy szabású feltételektől, s visszatért „a mind ingadozóbbá váló kepe-rendszerre“; br. Bánffy Elek pedig széttepte adomány-levelét. És az eredmény? A régi kepe-rendszer alapján megválasztott papról az igazsággal teljesen megegyezőleg, egész határozottsággal kimondhatom, hogy ez idő szerint nincs meg a mindennapi kenyere.

ma felé, egy francia sereg is kikötött Civita-Vecchiában 1849 ápril havában.

Róma vitézül tartotta magát sok ideig, de végre megtörtött. Julius 2-án megadta magát. A pápai uralom újra kikiáltatott s a politikai reformok félretették. A pápa maga csak 1850. ápril havában tért vissza Rómába, s végrehajtatott a restauráció a francziák jelenlétében és elkezdődött a gyanusok és vétkesek üldözése. Minden visszaesett a régi kerékvágásba.

Állandóvá lón az ostromállapot, s csak az országot megszállva tartó idegen csapatok birták visszafojtani a forradalom kitörését. Az 1856-iki párizsi kongresszuson Cavour mint egy elrettentő példára mutatott rá a római viszonyokra s Ausztriát tette értök felelőssé.

És nem ok nélkül. Mert a mint 1859-ben a magentai csata után Ausztria Közép-Olaszországból kivonulni kényszerült, Bologna, a szomszédos legatiók, Romagna, azonnal lerázták a pápai igát, s a szent szék elveszté birtokainak két harmadát.

Az idegen népekből összetoborzott pápai sereg, melynek lefegyverzését hiába követelte Victor Emanuel, 1860. szept. 18-án Castelfidardónál tönkre veretett. S most már Emilia tartományai (Parma, Modena, Romagna) után Victor Emanuel Umbriát és a melléktartományokat is előzetes népszavazás után az olasz királyságba kebelezték s 1861 már

„Ugyanis, az egymásután következett több évi rossz termések, elemi csapások által elszegényedett föld népe, a nagy adó és a nyakán levő csaknem folytonos adóvégrehajtás mellett, azon tartozását tagadja meg, vagy legjobb esetben halogatja, a melyért nem huzzák ki feje alól vánkosát, nem árverezik el igavonó marhaját és ez, főt. egyhk. közgyűlés, a kepe, az oltár és az iskola körül szolgálattelvő egyének fizetése“. (Lásd az 1877 évi közgyűlés jegyzőkönyvének 14 lapján a püspökijelentést.). A szegény pap minden egyes hallgatójával külön egyezik a termény tartozás megváltása felett, és az alkú megkötése után pótegyezmény jön létre a fizetés teljesítésének ideje iránt. Midőn végre a fizetés kikötött ideje elérkezik, ekkor megkezdődik a prolongatio etc. Ha a pap engedékeny, akkor sirva nézheti siró gyermekeit, ha pedig a nélkülözés megkeményíti szívét és a szigor terére lépve át kellemetlenségek következnek, ekkor a hatalom polczáról fejéhez lesz sujtva az imprudens stb. drágalátos czim, és meg lesz bénítva, ha egészen meg nem semmisítve, az egyház életére való jótékony befolyása. Ez az élet a maga meztelen valóságában. És én fájdalom, igen jól tudom, hogy az én bagosi paptársam mily ke-

czius havában az olasz parlament kijelenté, hogy az egyseges Olaszország természetes fővárosa Róma.

A pápa birtokában most már nem maradt egyéb, mint az u. n. patrimonium Petri, melynek birtokában a francia megszálló csapatok tarták meg.

Az olasz cselekvési párt, miután minden békés megoldási kísérlet hajótörést szenvedett a pápa „non possumus“-án, élén Garibáldival, fegyvert ragadt, „Roma o morte!“ lett a jelszó, s egy csapat önkéntes megindult dél felől, hogy Rómát elfoglalja s Olaszországnak megszerezze fővárosát, felszabadítva a francziáktól is. Az olasz kormány ekkor még nem látta elérkezettnek a cselekvés idejét, s csapatot küldött az önkéntesek ellen. Ekkor történt az összeütközés a két olasz sereg között Aspremonte mellett, aug. 29-én, midőn Garibaldit — olasz golyó sebesíté meg.

Igy a római kérdés továbbra is megoldatlan maradt, egész 1864-ig, midőn Napoleon szükségét érezvén a közlelésnek Olaszországhoz, új alkudozásba ereszkedett az olasz kormánnyal s megköté a szept 15-iki conventiót.

Róma megígért kiürítése a francia csapatoktól azonban csak abban maradt egész 1866-ig, midőn Olaszország újra háboruba keveredett Ausztriával. Ekkor vonultak ki a francziák. De a garibáldisták 1867 szeptember havában történt betörése ismét visszahozta őket. Nov. 3-án Garibaldi esapatai Mentanáál szétszórattak, s a pápai tekintély Pé-

serveresen áldja az ig. tanács ama bölcs férfiat, a ki nek indítványára a kiterjesztett díjlevél megerősítést nem nyert.

Még jellemzőbb az igazg. tanácsnak a ballai díjlevél megerősítése körüli eljárása. Ez egyház is a régi kepe-rendszer mellőzésével 600 frtban kívánta a papi fizetést megállapítani. Az egyhm. közgyűlés e díjlevelet is pártolólág terjesztette fel, s az igazg. tanács itt is ad normam Bagos járt el. Az egyház e leiratot nem fogadta el, de határozottan kijelentette, hogy a régi díjlevél alapján semmi szín alatt papot nem választ. Készített tehát egy más díjlevelet, mely szerint a papi fizetést 250 véka buza, 250 veder bor és 70 frt készpénzben állapította meg. Azonban e termények és pénz ugyanazon elvek és kulcs szerint rovatnak ki évenként, mint a pénzfizetésnél megállapítva volt, ezt is gondnok, s a pap közvetítése nélkül szedi be, és meghatározott időkbén tömegesen számolja át a papnak. És — risum teneatis amici! — az igazg. tanács ezen díjlevelet megerősítette, a püspök a pályázatot kihirdette, s e díj-

ter patrimoniumában újra visszaállított. Ekkor (okt. 17-én) intézte a pápa panaszos encyklikáját a püspökökhez.

A nyugalom visszaállítása után a francia megszálló sereg Civita-Vecchiába vonult, s ott maradt egész a német-francia háború kitöréséig.

A francia szuronyok oltalma alatt tartá meg Pius 1868 ápril 11-én ötven éves jubileumát rendkívüli fénynyel, s 1869. decz. 18-án ünnepélyesen megnyitá az összehívott vatikáni zsinatot. 1870. július 18-án kihirdették a pápai tévmentességről szóló dogmát.

Ugyanezen a napon izente meg Napoleon Németországnak a háborut, s jul. 30-án kivonta a francia sereget Civita-Vecchiából. S midőn bekövetkezett a sedani nap, „a nemzeti védelem-kormány“ fölmenté Victor Emanuelt Francziország iránti kötelezettségei alól; s az olasz csapatok szept. 11-én bevonultak a pápai területre, s szept. 20-án rövid ostrom után megszállották Rómát. Két hónappal a pápai csalhatatlanság kihirdetése után vége lón a pápa világi uralmának, október 9-én végrehajtá Victor Emanuel a decretumot, mely az addigi pápai államot az olasz királysággal egyesíté, s decz. 30-án áttevé székhelyét a Quirinálba.

A pápa erre átokkal és tiltakozással felelt s minden alkudozást a „rablók“-kal visszautasított.

1871. május 13-án az olasz kormány megszavaztatá a „garantia-törvény“-t, mely Olaszország uralmát Róma felett kiegyeztetni törekedett.

levélre megválasztott pap már megkezdte működését.

És már most én kérdelem az én Szász Béla barátomtól: az ig. tanácsnak vajjon melyik elhatározása volt indokolva, az e, melylyel a mocsolyai és ballai 2-ik díjlevél megerősített, avagy az, melylyel a bagosi és ballai 1-ső díjlevél megerősítése megtagadtatott? Vajjon bizonyos elv vezeti e az ig. tanácsot elhatározásaiban, avagy a határozatok keletkezése az ig. tanács esetleges alakulásától függ? Vajjon melyik uton használunk inkább a protestantismusnak, s a papi és tanítói fizetések okszerű rendezésének? azon-e, ha az eszményi biztonság távolába tekintve engedjük az „ingadozni kezdő kepe-rendszer alapján“ küzdeni a papot, tanítót az egyház tagjaival; vagy ha a valódi étellel számot vetve, elfogadjuk minden egyháznak a díjlevél olytén változtatását, a minét Mocsolyánál és Ballánál elfogadott az ig. tanács? Mert nem kell hinni, hogy az ily díjlevél változtatás valami könnyen menne. Én igen jól tudom, mert elmondhatom, hogy a fennebbi esetekben „pars magna fui.“ Azonban e változtathatóság elfogadásának indokolását később tüzetesen kisérttem meg előadni.

Pius azonban mindezek daczára határozottan megmaradt vonakodása mellett, s egy brevében visszautasítja a garantia-törvényt. A vatikáni fogoly aggkora daczára igen tevékeny tudott lenni újabb és újabb nyilatkozatok, encyklikák, brevék, bullák kibocsátásában, a bibornoki kollegiumhoz intézett allokucziókban, a tömérdék küldöttségek előtt mondott beszédekben, melyekben mindannyiszor élesen kikelt az „isten-tagadó bitor“ kormány „szentségtelen“ intézkedései ellen.

És a folytonos izgalom közepette nem tört meg ereje. 1871. június 16-án megezáfolá azt a római hagyományt, mely szerint egy pápa sem éri meg pápasága 25 évét (non videbis dies Petri). Ő megérte s rendkívüli pompával ülte meg pontificatusának e jubilaris évét, mely alkalommal képviselve volt a világ minden része, messzeföldről ide zarándokolván a hívők, ajándékokkal gazdagon, melyeknek összege 25 millióra gyűlt. A világi fejedelmek, királyok, császárok felküldék ez ünnepre követeket szerencsekívánatokkal. Maga Victor Emánuel is küldött követet, de Pius nem bocsátá színe elé. Engesztelhetetlensége csak az olasz király haldokló ágya mellett látszott enyhülni némileg.

A római forradalom után kétségtelen volt a jezsuita befolyás. Már a szűz Mária szeplőtlen fogantatásáról 1854. december 8-án kihirdetett dogma, az encyklika és az 1864. decz. 8-iki syllabus is e befolyás nyomát viseli magán. De legisleginkább vatikáni zsinat elé terjesztett beadványai

Addig is lássuk amaz előzetes példát, melyet a „korábbi illetékes testületek“ az urbéri papiroknak központi kezelés alá vonása által szolgáltatottak

Nagy László.

Protestantismus a művészetben.

Kolozsvárt, 1878. febr. 13.

VII.

Nemi és aestheticai érzék az ó korban még csaknem congruens két tényező. Paederastia és lesbismus egyaránt kimagyarázhatók ez alapon. Más oldalról azonban e kor végtelenül kevésbé érzékies volt mint a mai. Őszinte, leplezetlen felfogása teljességgel nem nyújtott tápot a titkos gyönyörök ingerének, a homályban tapogatózó, kétes képzeteknek; de csirájában előlte már a vágyat, mint a harmonicus eszmetelj bevégzett kereteibe nem illő dissonantiát. Nem elégithette ki azonban e hideg eszménység a protestantismus látkörének szabadabb, feunszárnyalóbb igényeit. Életelemének a küzdést vallva, ha a mint láttuk is már, sikerült is elvégre complanálnia az ellentétek pillanatnyi harcát. de azáltal épen nem volt szándéka elenyésztetni magát a harez tudalmát is; ellenkezőleg, belátván erkölcsi fontosságát, határozottan igényelte, hogy a kibékülésben a küzdés mozzanata is, általában a következményekben az előzmények is, világos érthetőséggel ki-

a „hitről“, az „egyházról“, a „pápáról“ és a káté, Ezek egyenesen jezsuita művek, s maga a tévmentességi dogma nem más, mint az egyház viláгурalmáról táplált régi jezsuita áspiracziók formulázása.

Ez a theoria az állam és egyház közt azelőtt is lapangó háborút oly elkeseredetté tévé, minőnek azt napjainkban látjuk, s már eddig is oly sok keserű gyümölcsöt termett, és pedig senkinek annyit, mint szerzőjének, magának a pápának.

Valóban oly nagy megpróbáltatásoknak, mint IX. Pius, kevés világtörténeti személy volt kitéve valaha. De épen ez volt az, mi élete utolsó szakában széles körökben, és pedig nem csak a catholicus világban, megnyerte számára a sympáthiákat, s most, hogy életének 86-ik, papságának 31-ik évében elköltözik, minden elfogulatlan ember nem közöny, még kevésbé az ellenséges indulat érzetével illeti meg őt, hanem a sajnálat ama nemével kíséri sirjába, melylyel a tragoedia hőseit szemléljük elbukásukban, kik két ellenkező hatalom közé jutva, nem kerülhették el szomorú sorsukat. IX. Piusnál a régi hagyomány és a haladó kor volt e két ellenkező hatalom, s tragikumában állt, hogy ez utóbbit meg nem érté s föl nem érzé, hogy az olyan mint a sorskerék: mindent elsöpör, a mi ellenszegülni akar.

(V. U.)

fejezve, benfoglaltassanak. Az oki összefüggésnek e folytonos nyilvántartása morális téren kiszámíthatlan eredményeket von maga után, mint azt már a kedélyélet főbb phasisaiban szemmel tartottuk volt. Ez alapon most már gyökeres változás alá esik az összes emberi művészeteknek minden ága, igazabb, emberibb irányba tér az izlés, s a drámai stýlban testesül meg a kor aetheticai felfogása, hajlama és jellege. Példárá a modern lyra elmélete, mely már akármely dráma keretébe beillő szigorú motíválást kíván meg; sőt ez elv látszik érvényesülni, bár nem épen ide tartozik, újabban az önálló szépirodalmi munkák összegyűjtésénél, rendezésénél is, hol az író egyéniségének lehető hű, teljes és összefüggő képét adni a legfőbb, legnyomatékosabb szempont.

Visszatérünk a nemi viszony további elemzésére. A protestáns művészet, ha ez új problémát megoldani akar, előbb azon nehézségeken kellett hogy áthatoljon, melyeket annak teljes kiismerése, részletes tanulmányozása alkalmával ki nem kerülhetett. A megoldás tehát itt is oly formán létesül mint a humornál, optimisticus látszattal, de valójában pessimisticus alapon. A bonyolultabb nemi viszony-formák gyakoribb, sőt egészen ismeretlen colliosiokra nyitottak utat az élesen körvonalozott egyvediségek végtelen különféleségében. Legelső lépés gyanánt jelezük azonban a körülményt, hogy épen a protestantismus tendentiosus erkölcsisége, a míg a férfit csáknem emberfölötti magaslatra emeli, a női gyöngeségeket a legszigoruabban sújtja le.

Ez okozta, hogy a modern szerelem lényege az érzéki emelkedettség és erkölcsi megaláztatás közt folyó szakadatlan tusa, melyben egy benső meghasonlás a végeredmény, hogy t. i. a férfiu fenkölt moralitása érzékileg lekötve érzi magát egy sokkal csekélyebb, alantibb subjectumhoz, melytől menekülni nincs hatalmában. Rajongás és megvetés a két végét, mely között a nemi érzet a férfiu részéről szünetlenül vibrál, s midőn mindkettőbe a sértés, kicsinylés hangja vegyül, természetesen csak a két nem közt fennálló örvényt ásta nagyobbra. Új élvek vonják el figyelmét a női bálvány iránti hódolatától, melylyel szemben már büszkesége fitogtatására sem érzi magát indittatva. Így válik a modern szerelem örületes, gyilkoló játékká, melyben a legizőbb szenvedélyek gyökereshetnek, de a komolyság mindezek daczára is merőben hiányzik. Vészes betegségeket rejt magában, de a melyek a reflexio első pillanatára is, annál könnyebben gyógyíthatók.

Másfelől azonban nem a formáinak idealis tökélye, de pikáns egyéni combinatiók irányozzák már az ingert egy végtelenül változatos, gazdag létkör felé, hol a férfi erkölcsi igényei, s a nő érzéki képességei különbözőképen csoportosulnak egymás mellé. Itt már csaknem bukása szélén áll a protestantismus bölcselete socialis téren, de az aetheticai elemek, miket ez örvényből magával felszínre hozott, kárpótolják az emberiséget szenvedett csalódásaiért. A vágy, mely az egyeztetési processust kielé-

gitetlenül hagyja el, fenntartja jogát, s mint független ethikai realitás teremt magának egy ultra-idealis világot, hol a tartalom messze kiemelkedik a létező viszonylatokból, míg a forma a valóság talaján marad. Ez az ugynevezett új-romantika iskolája.

Böhm Sándor.

Visszhang

a „centralisatio rém“-ére.

Arapatak, 1878. febr. 10.

Félve szólok e tárgyhoz, mert mint a cikkiró e lap f. évi 4-ik számában magát kifejezi, rém ez. A rém pedig, ha mindjárt csak agyrém is, ijesztő szokott lenni. Félve szólok azért is, mert úgy az indítványozó, mint a mellette érvelő, igen tisztelt személyek, s miután a mlgs állandó igazgató-tanács is már jogerőre emelte a ker. közgyűlés jóváhagyása reményében, mindezekkel szemben hatalmas érvelésekkel kell annak birnia, ki ez ügyet más irányba akarná terelni.

De biztat az, hogy ott kezdjem, hol a cikkiró végezte: „hogy az egyházkerület józan belátása nem a susárok gyanusításai, hanem az érdek mérlegelése nyomán fog e kérdésben dönteni“ Hiszem, hogy azért, mert ellennézeteim vannak, sem susárló, sem boszorkány nem vagyok. Tehát a dologra.

A nevezett cikk azt tartalmazza, s a mellett érvel: „hogy a mlgs püspök úr indítványára a január 13-iki gyűlésben a mlgs állandó igazgató-tanács elhatározta, hogy a takarékos magtári vagy más kepe megváltási alapjövendelméből a kepe csökkenése vagy megváltása csak úgy engedélyeztetik, illetőleg terjesztetik ajánlattal az egyhker. közgyűlés elé, ha a csökkenés vagy megváltás alapjául szolgáló tőke központi kezelés végett ig. tanácsunkhoz felküldetik“ stb. Vagy más szókkal: arra, hogy az egyes egyházak a kepeváltás alapját részben vagy egészben, saját erejökön létrehozassak, mindaddig felső helyről engedély nem adatik, míg előre reversalist nem állítanak ki arról, hogy azon alapot kizárólag csak Kolozsvárt, központilag fogják kezelteni.

Akarom mondani, a vegyes házasságra lépendők mindaddig a papi áldásból kizáratnak, míg reversalist nem állítanak ki arról előre, hogy születendő magzataikat a pápista vallásban neveltetendik.

Már kérem szépen, ha ez így van, akkor én minden daczára bátorságot veszek magamnak, s azt mondom, hogy:

- a) ez méltánytalan, hogy ne mondjam igaztalan;
- b) kivihetetlen, a mennyiben a polgári törvényekbe ütközik, s
- c) veszélyes eshetőségeknek teszi ki az egyházak vagyonyát, sokkal inkább, mintha az egyes egyházak maguk kezelnék külön-külön keblileg.

Furcsa eredete van annak az egyes egyházak tőkái központi kezelésének, s még furcsábbak lehetnek következ-

ményei. A hatvanas évek előtt nem igen bibelődünk vele s mégis minden gyarló gazdálkodás mellett csak megéltünk valahogy. 1864-ben az akkori magas kormányok kedve kerelkedett, hogy már 17 évi éheztetés után adjon valamit az erdélyi dézmavesztett ref. egyháznak is. A mondott évben kárpótoltattunk. Ekkor n. t. Elekes Károly úr, mint főconsistorialis megbizott, el ment Szebenbe és az egész összeget in massa felvitte Kolozsvárra, ott a Wertheim-cassába betették, s attól fogva ott van ma is. Így született a központi kezelés. Akkor a helyett, hogy az illető egyházközségeket a főegyháztanács felhívta volna, mert hiszen tán a jobbágyok dézmáját váltották meg, nem az egyháztanács tagjait, akkor mondom a helyett, hogy felhívtak volna: te a, b, c stb. egyház, a pénzetek itt van nálam, jertek ide, vegyétek által vagy nyilatkozatok mit akartok; fekvőségeket vesztek, keblileg vagy központilag akarjátok kezelteni? e helyett poltronoknak, gyáváknak, vesztegetőknek nyilatkoztattak ki, s mert feltették, nem tudom quo jure, hogy addig haza sem megyünk, míg az uton egy leültünkben a részünket mind meg nem esszük, isszuk, mint gyámság alatti kiskorúakat úgy 112-en belezártak a Wertheimba. Halljuk hogy ír erről a „rém“ cikkirója: „Előzetes példát szolgáltatott ez eljárásra a korábbi illetékes testületek, a midőn az urbéri váltság aláján fönnálló papi és mesteri állomások, s az illető egyházak urbéri papirjait központi kezelés alá **vonták**. Vonni = huzni; jól írja tehát cikkiró, bizony minket szépszerivel behuzának. És ezt annyival inkább, mert mi is, a tulajdonos egyházak, örömben, hogy már valahára kárpótlást kaptunk, nem törődünk vele, hogy hogy kezelik, csak hogy kaptunk. S im mi az eredmény? A jog eljárás a. Mert kérem alássan ez oly dicséretes és pontos kezelésnek bizonyult be, hogy már reversalis utján terelnek oda. S ha ezzel szemben valamilyik tulajdonos egyház azt a bátorságot venné magának, hogy onnan másforma kezelésre ki akarná venni, bizony úgy rá koppintának a körmire, hogy beszoppintaná. E sorok írója megpróbálta egyszer, a mennyiben személyesen jelentést tett volt a mlgs püspök urnál, hogy ott levő alapítóikkal egy igen szép birtokot lehetne megvenni, ott helyt, a Tamási birtokot, de miután tudattam, hogy a birtok nem tagosított birtok, azt a választ nyertem, alig ha fogunk engedélyt nyerni rá. S a birtok azalatt elárvereztetett.

Hallom a felszólalást: háládatlanok! nem köszönitek meg, hogy eddig pénzeteket megtartottuk, gondoztuk? Minden félelmem dacára egész bátorsággal felelem rá: igenis nem. Mert hát ki kérte rá? Sőt egyenesen állítom, hogy ha azt a 21 ezer forintunkat, a mi ott van, azalatt a 11 év alatt, a mióta ott van, nem öt rongyos procent, hanem 15—20 százalékkal kezelhettük volna, a mire nagyon kedvező idő volt ez a közbe eső idő, el lévén az uzsora-törvény törölve, ma legalább is 10—15 ezer forinttal többünk lenne (az adósságot nem eszi meg a farkas). Kérem, ki a felelős ezen mulasztásból származott tetemes összegért? Tessék utánpótolni. Mert a mily joggal

bátorkodik minket vesztegetőknek nyilvánítani, s ennek alapján tutorság alá vonni, ép oly joggal szabad, sőt kötelességünk nekünk önállóságunkkal, életrevalóságunkkal büszkélkedni. Kérem, ezen vitás ügyben ki áll elő? A főegyháztanács már nem, mert az nincs. A mostani igazgatótanács sem, mert a fiu az atyai eljárásért kérdőre nem vonható. Aztán ezek is csak hivatalos állásokkal, de nem egyszersmind vagyonokkal is felelősek. Hivatkoznak a tapasztalatra, egyes példákra, mint a „rém“ írója teszi. De ezek mellettem éppen úgy tanuskodnak, mint ellenem. Én is tudok oly megyebirót felhozni, ki ha az uton egy fillért kap, azt nem a zsebibe, hanem az egyház perselyébe teszi. Jaj lenne, ha ez nem úgy lenne vagy volna. Való, hogy a pénz nem minden ember kezébe való, de azért nem következik, hogy senki kezébe se való, csak a Wertheim-cassába. Való, hogy nem minden egyházban kezeltetnek jól a pénzek, de ebből megint nem az következik, tehát el is költöttük volna. Mert a posse ad esse non valet consequentia. Aztán a mi előre nem megy, hátra megy. A mi nem gyarapodik, apad az. Mi pedig tényleg 14 év mulva éppen ott állunk, hol a mádi zsidó, alaptőkénkre nézve. Azt mondom tehát, hogy mert a felvevés, hogy mindnyájan pusztító vagyunk, téves, ennélfogva a következtetés is méltánytalan, hogy ne mondjam igaztalan. Lépjünk tovább. Dézma-kárpótlási alaptőkéink úgyszólván hallgatásunk által jutottak jogérvényes központi kezelés alá. Most már tovább léptek, reversalist kérnek, hogy onnan többé soha ki se lehessen venni a tulajdonosoknak. Már egy autonom erkölcsi testülettől azt kívánni, adjon irást arról, miszerint ő pusztító, vesztegető, ennél a világon nagyobb szegénységi bizonyítványt kiállítani nem lehet. S aztán ki kívánja kitől? A nemtulajdonos a tulajdonostól. Ha ez sem arcul-csapása a tulajdonjognak, akkor én nem tudom mi.

Csulak Zsigmond.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

A sz.-szolnoki egyházmegyéből.

Szilágy megye közoktatásügyi állapota az 1877-ik évben.

Zilah, 1878. febr. 12.

Szilágy megyében az 1877-ik év végével a közoktatásügyi statistikája a következő adatokat tünteti föl:

a) Szilágy megyében a tanköteles gyermekek összes létszáma: 31,260, mely szám a megye 190,000 főnyi népességének 17%-át adja.

A tanköteles gyermekek közül tényleg iskolába járt: 9080 fiu, 7,351 leány; tehát összesen 16,431 gyermek. A tényleges iskolába járó gyermekek száma, nyelvre nézve, a következőképp oszlik meg: magyar 6,969, oláh 9,218, német 100, tót 144. Vallásra nézve: helvét hitv. 5,918, r. kath. 916, gr. kath. 8,616, gr. keleti 600, ág. hitv. evang. 161, mózes vallású 220. Az iskolába nem járók száma tesz 14,829-et; ezek közül 6,629 fiú, 8,100 pedig leány.

Tehát iskolába jár 16,431: iskolába pedig nem jár 14,829. Az iskolába járók száma a tankötelesek számának 53%-át teszi, a mi a megelőző iskolai évhez képest 3%-nyi szaporodást mutat.

b) A tankötelesek közül télen-nyáron iskolába járt 13,309 növendék, csakis télen 3,122. Tankönyve volt 10 ezer 788 növendéknek, tankönyve nem volt 5,643-nak.

Az iskolai mulasztások száma, egy mulasztást egy fél-napra számítva 111,224; ezen mulasztók közül megbüntetett 2,342, felmentetett 108,882. Egyelőre nagyon látszik e szám, azonban ha meggondoljuk, hogy az iskolák és növendékek számához képest e sok mulasztásból egy gyermekre az egész év folyamán átlag 3 nap esik, bátran elmondhatjuk: vajha igaz volna e szám, mert akkor a megyei iskoláztatás még tűrhető volna.

c) Az iskolák száma, jellege, minősége és felszerelése. A megye három rendezett tanácsu városában és 239 községében létezik 299 iskola. Ezen iskolák közül 18 államilag segélyezett községi, 180 gr. cath., 13 gr. keleti, 72 ev. reform., 14 r. cath., 1 luth., 1 izraelita.

Megyénk 10 román ajku községében ugyan nincs külön iskola, de a mennyiben ezen községek már a régebbi idő óta a szomszéd községekkel tartanak közös iskolát, a dolog mégis úgy áll, hogy megyénkben iskola nélkül voltaképpen egy község sem létezik.

Ezen iskolák közül tulajdon épülettel bir 264; bérlett épülettel pedig 35. Az iskolai épületekben tanterem van 334; tanítói lak pedig 283. Ezen iskolák mellett van 20 kert, 175 faiskola: testgyakorló hely, hol a tornászati szerekkel is taníttatik 16, tehát két annyi mint a múlt iskolai évben volt. Népiskolai könyvtár létezik több helyen. A megyebeli iskolák évi bevétele tesz: 79,482 frtot; ugyanazon iskolák évi kiadása tesz: 49,463 frtot.

Az összes iskolák tanszereit képezik: 319 fekete író tábla, 279 fali olvasó tábla, 418 térkép, 127 földgömb, 159 természetrajzi ábra, 57 természettani gyűjtemény, 97 természettani kép és 70 számoló gép.

E szerint az iskolák közül taneszközökkel fel van szerelve jól 182, középszerűen 74, gyengén és hiányosan 43.

A különböző iskolák taneszközökkel való felszerelésére vonatkozólag ez alkalommal örömmel jelezhetem, hogy e tekintetben számos iskola körében mutatkozik gyarapodás; azonban sok iskolánál még mindég számos tanszer szükséges arra, hogy bennök alapos és helyes oktatást adhassanak az illető tanítók.

d) Az iskolák tannyelve, tanítói és azok évi fizetése.

Tannyelvre nézve megyénk iskolái a következőképen oszlanak meg: E 299 iskola közül 103-ban a tannyelv magyar, 191-ben román (oláh), magyar és német 2-ben, magyar-román 1-ben, 2-ben pedig tót. Ezen 299 iskolában összesen működik 304 tanító. Ezen tanítók közül 286 rendes, 18 pedig segéd-tanító, képzettségre nézve 170 képesített, 134 nem képesített.

A tanítók szolgálati éve a következőképen oszlik meg: 0—5 évig szolgált 67 tanító, 5—10-ig 75, 10—15-ig 48

15—20-ig 50, 20—25-ig 24, 25—30-ig 12, 30—35-ig 13, 35 felül 15. A megyebeli összes tanítók évi fizetésére kiszolgáltattott 64,340 frt, mely összegből átlag egy-egy tanítóra 210 frt, tehát a minimumnál kevesebb esik. Azonban a valóságban úgy áll a dolog, hogy a megyebeli 304 tanító közül 173 tanítónak évi fizetése még a 200 frton is alól áll. Hogy a megyebeli tanítók legnagyobb részének évi fizetése még a máj nap is így áll, ez elég szomorú dolog, úgy a tanügyre mint az illető tanítókra nézve; tanítói fizetés javítását varni megyénk szegény, s a mellett a tanügy iránt nem is lelkesülő népétől a jelen nyomasztó anyagi viszonyok között annyit tesz, mint lehetetlenséget kívánni. Ez alkalommal még azt is megjegyzem, hogy a lefolyt évben megyénk tanítói közt általában nagy volt a személy változtatás.

Nevezetesen meghalt 8, állomásáról leköszönt 9, áthelyeztetett 20, állomásáról elmozdított 2 tanító. Tehát a lefolyt évben megyénk tanítói között volt összesen = 39 személy változtatás.

e) Iskolai takarékpénztárak, némi észrevételek a tanítás általános sikerére vonatkozólag.

Megyénk egyes községi iskoláiban iskolai takarékpénztárakkal is találkozunk, még pedig Zilahon és Sz.-Somlyón. A zilahi gyakorló iskolában volt 21 betevő növendék, a megtakarított összeg 22 frt 9 kr, a szilagy-somlyói községi iskolában volt 128 betevő növendék, a megtakarított összeg 32 frt 52 kr. Tehát egy év lefolyása alatt 149 mindkét nembeli gyermek 64 frt 61 krt takarított meg. Miután az iskolai takarékpénztárakról is szó van, nem tehetem, hogy ez alkalommal az illető ügyre vonatkozólag egy pár szóból álló rövid megjegyzést ne tegyek. Semmi kétséget sem szenved az, hogy az iskolai takarékpénztárak eszméje szép és üdvös dolog ott, a hol annak kivitele a helyi viszonyok és körülményekkel nem ellenkezik; de a mi megyénkben, hol a betéti összeg egyedül a szülők jószágától függ, az iskolai takarékpénztárak meghonosítása több kárt okoz, mint hasznot. Adjunk először a növendékeknek alkalmat a pénzkeresésre, azután állítsunk fel iskoláinkban takarékpénztárakat.

A tanítás általános sikerére vonatkozólag álljanak itt röviden a következő sorok: Megyénk iskoláiban a tanítás sikerére vonatkozólag örömmel jelezhetem, hogy az olvasás és számolás tekintetében általános javulás mutatkozik; s ezen öröndetes jelenségnek oka az, hogy az írás és olvasás tanításának módszerét részint a több éves pótanfolyamokon nyert gyakorlati utmutatás, részint pedig a tanítóegyletek működése által előidéztet jótékony eszmecsere folytán, még a gyengébb képzettségű tanítók is elsajátították. De nem így áll a dolog a többi kötelezett tantárgyakkal. Ha az írás, olvasás és számolás tanításán kívül a többi kötelezett tantárgyak tanítása körül is keressük az általános sikert, fájdalom! itt már nem szólhatunk a sikeréről. Nem pedig egyfelől azért, mivel a tantárgyak némelyike oly iskolákban, melyek ma is csak 2—3 osztálylyal birnak, nem is taníttatik, s másfelől azért nem, mert néhány iskolában

azok előadására tanító sem képes, végül azért sem, mert ha a tanító értene is az illető tantárgyak előadásához, vagy növendéke, vagy pedig taneszköze nincsen. Az előbbiekből minősített iskolák száma, a megye összes népiskoláinak egy harmadát biztosan megüti.

Az ezen felül eső iskolákban azonban szintén örömmel jelezhetem, hogy az írás, olvasás és számolás tanítása mellett a főbb kötelezett tantárgyak nemcsak hogy tanítatnak, hanem azokban az elért eredmény nagyon is kiélegető.

A fennebbi minőségben jelzett iskolákon kívül, megyénk városáiban és nagyobb községeiben valódi paedagogiai tapintattal berendezett iskolákkal is találkozunk.

Kétségkívül, megyénk tanügyi állapota általán véve még sok orvoslást kíván; de hogy népnevelés ügye évről-évre folytonos és fokozatos haladást mutat: azt a legszigorubb bírálónak is el kell ismernie. Mi pedig megyei tanügyiünk ezen folytonos és fokozatos haladásáért megyénk ernyedetlen és ügybuzgó kir. tanfelügyelőjének csak elismeréssel tartozunk.

Zilah, 1878. febr. 10-én.

Fodor Dániel.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(A kormány és az anglicanismus)

Hírlik, hogy az angol kormány desétablirozni akarja az indiai anglikán egyházat, megvonván attól az államsegélyt és hivatalos színezetet. Okot e hirre az adott, hogy a kormány újabbán statistikai kimutatás előterjesztését kívánta az anglicán egyháztól, informatiót szerzendő magának az e felekezethez tartozók középszáma felől.

Németország.

(Biblia puszttók.)

Lotharingiában a legtöbb új-testamentum van elterjedve, de a legtöbb is pusztított el. Biblia-collecteurök jelentik, hogy látták a papok és testvérkezések parancsára megsemmisített könyvek üres kötéseit, sőt üldözéseknek is voltak kitéve „protestáns Bismarck-könyveik“ miatt. Egy kórházban egy apáca kivéve a beteg kezeiből az új-testamentumot, s egy híres rabló élettörténetét adá helyette oda. Ez adatokat a „D. Protestantenblatt“-ból vesszük át, s hitelességükért nem kezeskedünk.

(A berlini botrány folytatása)

Berlinből írják, hogy az ev. főegyháztanács a socialista Mostot vád alá fogta, az általunk is jelzett népgyűlésen kiejtett vallásgunyoló szavaiért. Mire Most egy új összejövetel alkalmával, mondják, azt jegyezte meg, hogy a papok fegyvere mindig is államkényszer és rendőrség volt.

Afrika.

(Egy kipusztult missio-telep.)

Emlékezhetünk rá, hogy Déláfrikában, Livingstone fölfedezéseinek színhelyén, az angolok egy missio-telepet alapítottak, Livingstonia név alatt. Most azonban kénytelenek lesznek ezt oda hagyni, egy tsetsé-nek nevezett halálos csipésű rovar garázdálkodásai következtében, mely jelentéktelensége daczára minden élő kipusztít maga körül, s mely miatt minden forgalom, közlekedés lehetetlené válik.

China.

(A világ legnagyobb könyve.)

A „North China Herald“ írja, hogy a chinai irodalomnak tervbe vett, 5—6000 kötetre terjedő compendiuma Pekingben befejeztetett. Kang-shi császár érdeme e gigási munka kezdeményezése, mely egy e célra készített mozgatható gép segítségével nyomtatott, a jezsuita missionariusok felügyelete alatt. A British Muzeum fogja birtokába venni, mint egyedüli hely, hol a kínai irodalom tanulmányozása rendszeresen üzethetik.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, febr. 15.

— A jó öreg Elekes Károly bár nem váratlanul jött, de azért csak oly fájdalmasan érzett halálhíre, közrészvételt kelt azokban a körökben, melyek szerencsések voltak ösmerni a kedélyes, egyenes lelkű, fáradhatatlan buzgalmu férfit. Az elköltözött temetése vasárnap történik meg, s egyik szolgálattelvő papnak, a család részéről, lapunk szerkesztője hivatott meg, ki már el is utazott e szomorú tiszttel betöltésére. A családi gyászjelentés a következőleg hangzik: Özvegy Elekes Károlyné: Pap Juliánna, maga és gyermekei: Károly, nagy-enyedi ev. ref. tanár; Julcsa; Ida és férje ifj. Mihollyes Zsigmond gyógyszerész s gyermekei; Viktor, bölcsészettudor, zilahi ev. ref. tanár; Albert, gy.-fehérvári m. k. aljárásbíró —; valamint az idvezültnek testvérei: Elekes Ferencz, mérnök — Elekes György, m.-igeni ev. ref. lelkész, és családjaik nevében a szomorú veszteség megmérhetlen sulya alatt mély gyászba borulva tudatja, hogy forrón szeretett férje, gyermekeinek feledhetetlen édes atyjok, az őszinte jó indulatú testvér és rokon, idősb Elekes Károly, gyula-fehérvári ev. reform. lelkipásztor, a gyula-fehérvári ev. reform. egyházmegye esperese, az erdélyrési ev. reform. egyházkerület generalis notáriusa és igazgató tanácsosa, nemes Alsó-Fehérmegye közigazgatási bizottságának tagja, Gyula-Fehérvár városi diszpolgára és képviselő-testületi tagja, agy.-fehérvári városi kaszinó-egylet, takaréks, és kölcsönkiszegítő-pénztár elnöke, közhasznú életének 65-ik, buzgón vezetett papi hivatalának 40-ik és boldog házasságának 36-ik évében, csütörtökön, folyó február hó 14-én este 7 órakor hosszasan tartott és fájdalmas — de Istenben vetett rendületlen bizodalomával, megtörhetetlen lelki erejével türt szenvedés után bekövetkezett végelgyengülésben jobb létre szenderült. Hült tetemei vasárnap, folyó február hó 17-én délután 3 órakor fognak az ev. ref. papi lakból örök nyugalomra elhelyeztetni. Tisztelet, béke porai nyugalmának, ki életét a közjó ernyedetlen szolgálatában töltötte! Gyula-Fehérvár, február 14-én, 1878.

— IX. Piusért folynak az isteni tiszteletek, a conclave pedig készül az utód megválasztására Rómában, mert a pápaválasztás helyéül Máltát kitűzni akaró bibornokok nagy kisebbségben maradtak. Római hírek szerint illetékes személyiségek véleménye odahajlik, hogy mérsékelt olasz bibornok fog pápává választatni, és pedig a 65ből 40 szavazattal. Állítólag legtöbb kilátásuk van a megválasztásra Marichino, Pecci, Granelli és Cosolini bibornokoknak, legújabb hír szerint pedig Canossa bibornoknak. Egyébaránt régi olasz közmondás, hogy a ki mint pápa megy be a conclaveba, rendesen mint bibornok hagyja el a titokzatos épületet.

— Ferencz József unitárius püspök imája, melyet Kaali Nagy Elek, az unitárius vallásközönség b. e. főgondnokának koporsója fölött f. é. jan. 9-én mondott, megjelent és szerkesztőségünkhez is beküldetett. A mű méltó mind a szerzőhöz, mint az elköltözöttökhöz.

— Kolozsvári főtanodánkban a tanév második felének ünnepélyes megnyitása mult hétfőn történt meg, mely alkalommal Jancsó Lajos igazgató tanár tartá egyikét amaz emelkedett szellemű magvas beszédeknek, melyeket tőle ily esetekben már megszoktunk hallani. Ugyanekkor történt a mult félévi érdemfokozatok kihirdetése és a jutalmak kiosztása is. És most ismét foly a szorgos munka újult erővel s igyekezettel, vajha kétszeres sikerrel is!

— Horváth Mihálynak, a nemzet nagynevű történetírójának, épen most jelent meg a keresztelyenség Magyarországon való megalapulásáról szóló nagy érdekű munkája, Ráth Mór kiválólag díszes kiadásában. Főntartjuk magunknak e munkát is oly közelről érdeklő nagy becsű munka alkalomszerű ismertetését.

— Küküllői egyházmegyénkből a gogán-váralyai egyházközönségre nézve terjedelmes és igen szomorú adatokat tartalmazó két rendbeli értesítést vettünk. Az ügyet nem akarván a személyi vita terére bocsátani, egyszerűen pár pontot emelünk ki a sok közül, kérve és remélve a nt. esperes úr, illetőleg az érdekelt pap megnyugtató fölvilágosításait. E pontok a következők: igaz-e, hogy az 1869-ben 143 vékát magában foglaló magtár, melynek a fennálló kamatrendszerhez képest ma 1864 vékát kellene tennie, a mai napon összesen csak 122 véka követelésből áll? Igaz-e, hogy az 1868-ban 42 vederrel alapított bortár, mely maig 750 vederre emelkedett volna, ma 25 vederből áll? Igaz-e, hogy az erdő — az egyház vagyona — nagy részt le van tarolva? Igaz-e, hogy a magtárból évenként 10 véka gabona ára — esperesi engedéllyel — közös pálinkázásokra fordítatik? A dolog természetéhez képest sürgősen kell az illetők nyilatkozatait kérnünk.

— Lapunk mai számához van mellékelve Tauffer Ferencz jó névnek örvendő magkereskedésének magárjegyzéke. Ajánljuk a közönség figyelmébe.

A főtiszt. püspök úr a következő köröztvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek :

110—1878. Sepsői egyházmegyénkből a szemerjai kántor-tanítói állomás. Fizetése: 66 kalongya ósz-, ugyanennyi tavasz-, kepe, 20 tereh tüzi fa, 7 frt. ospora, tandij 16—20 frt. stola; a nyugalmazott tanító életében 2 szekér szénát, 1 szekér sarjut termő kaszáló, 12 véka férő szántó, annak halála után 4 szekér szénát, 2 szekér sarjut termő kaszáló és 10 köböl férő szántó; tisztességes lakás, gazdasági épületekkel. A megválasztandó tanító köte-

les egy évi fizetése 10%-át a gyámintézetnek foglalóul lefizetni, s az egyházmegyei könyvtárnak évi 50 kr. befizetéssel tagjává lenni. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Csiszér Gábor aához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

126—1878. Szilágy-szolnoki egyházmegyénben a h-nádasdi kántor-tanítói állomás. Fizetése: 55 véka búza, 54 veder bor, 61 szekér fa, 55 csirke, 4 frt 40 kr. garaspenz, tandij minden gyermektől (70—80) 20 kr. és egy véka csős törökbúza, confirmálandóktól 1—1 véka csős törökbúza; 7 hold 1415 □° szántó, 2 hold 420 □° kaszáló, 332 □° szőlő és 218 □° gyümölcsös haszonélvezete; három ünnepi legatusi díj 9 frt. stola; tisztességes lakás 1465 □° udvarral és kerttel. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diosadra (u. p. Sz.-Szentkirály) küldendők.

168—1878. Nagyszombeni egyházmegyénben a tური pap-tanítói állomás. Javadalma: 78 hold can. portió; az egyház pénztárából 200 frt. félévi előleges részletekben; egy szobából és konyhából álló lakás, az iskola helyiséggel egy fedél alatt. A rendes papi teendőken kívül kötelessége a 15—20 tankötelest a törvény kívánalmainak megfelelő oktatásban részeltetni. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Ágoston Mózes aához Balázsfalvára küldendők.

181—1878. Sepsői egyházmegyénben a komollói papi állomás. Javadalma: 70 kalongya ósz kepe, 70 kalongya zab, a negyed kepeektől 11 régi véka rozs vagy törökbúza, a magtár kamatjából 9 hectoliter rozs, ospora és stola mintegy 16 frt, fakepeváltság 31 frt, a temető földe termésének $\frac{2}{3}$ -a, 6 hold 800 □° szántó, 2 hold 600 □° kaszáló haszonélvezete; tisztességes lakás gazdasági épületekkel. A megválasztott köteles egy évi fizetésének 10%-át foglalóul, s ezután 19 éven át 2 frt 10 krt a Rikánbelői özvegy-árvai gyámintézetnek befizetni, és 1 frt. évi fizetéssel az egyházmegyei könyvtárnak tagjává lenni. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Csiszér Gábor aához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

190—1878. Orbai egyházmegyénben a tamásfalvi levitai állomás. Fizetése: 90 kalongya rozsnak, 90 kal. zabnak, 30 teher fának, 7 frt. osporának $3\frac{1}{2}$ hold szántónak — a nyugalmazott levita haláláig — fele része; míg a felekezeti iskola fennáll s az abba járókat tanítja: 150 frt. havi részletekben; minden tankötelestől (30—40) 40—40 kr. tandij; stola és tisztességes lakás. Folyamodóktól megkivántatik az orgonálásban való jártasság is. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Magyarosi Ferencz aához Telekre (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

204—1878. Küküllői egyházmegyénben a haranglábai kántor-tanítói állomás. Fizetése: 267 frt. Pályázati határnap február vége. Folyamodványok esperes t. t. Benedek Ferencz aához Haranglábára (u. p. D.-Szent.-Márton) küldendők.

Kolozsvár, február 6-án, 1878.

A szerkesztő postája.

Török Istvánnak, Zilah. Holnap kerül tárgyalás alá. Az igazság és méltányosság határai között számíthatok ránk.

Benke István, tanár úrnak, Kún-Szt.-Miklós. Az érdekes közleményt köszönöm; a tanulmány kéziratának beküldését kérem, hogy — mint hiszem — igenlőleg nyilatkozhassam.

Hirdetések.

Épen most jelent meg és kapható
STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

GYÁSZ- ÉS SIRBESZÉDEK, prédikációk, imák, sirversek.

Irta: **BORZSÁK ENDRE**, szegszárdi ref. lelkész.

I. füzet. Tartalom I. Sirbeszédek, összesen 16 beszéd. II. Gyászbeszédek, összesen 10 beszéd. III. Prédikációk, összesen 10 beszéd.

Toldalékul 20 különféle alkalomra irt sirversek ima alakban.

Ára 1 frt 50 kr.

Protestáns egyházirodalmi műveket tartalmazó jegyzékkel kívánatra ingyen és bérmentve szolgálók.

PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK GYŰJTEMÉNYE.

VI. kötet. Tartalom „Édes Albert egyházi beszédei“ jutányos kiadása.

Ára 80 kr.

Ugyanott kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.	Dr. Heiszler József. Halotti egyházi beszédek. 1 frt
60 kr.
Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatául készíttette Bozsodi József. Második kiadás. Díszkötésben
2 frt.	Gyöngyösi Sámuel. Magyar protestáns egyházi szónoklatok. Ünnepi alkalmi, közönséges és gyászbeszédre. Első kötet 1 frt 80 kr. Második kötet
1 frt 80 kr.
Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohász-szal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.	Dr. Kovács Ödön. A vallás bölcsészeti kézikönyve. Első kötet: A vallás mint tünemény, vagy a vallások története. 3 frt.
Egyház szertartási beszék. Készíttette Révész Bálint, kötve
2 frt 40 kr.	Kozma Mihály. Temetési alapigék az ó és új testamentumból összeszedve. 1 frt.
Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.	Mitrovics Gyula. Egyháziatlanság és üres templomok. Egyháztársadalmi elűelkedés. 50 kr.
Kálvin élete és a kalvinizmus. Emléktül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulata irta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arcképpel.
2 frt.	Szilágyi János. Egyházi beszédek. Első kötet 1 frt 60 kr. Második kötet 2 frt.
Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve
2 frt.	Ó testamentomi apokrifus könyvek. Az eredetiből, görögből fordította Kámory Sámuel. 1 frt.
Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.	Könyves Toth Kálmán. A koporsónál. Közönséges és alkalmi halotti imák. Kötve 2 frt 40 kr.
Lukács Ödön. Közönséges egyházi beszédek. 1 frt.	Herczeg Sándor. A földrajz elemei és a magyar királyság s az osztrák császári tartományok földrajza. Bővebb tekintettel az erdélyi részre. Az I. II. és III. osztályu népiskolák számára. Hatodik és az új beosztási közigazgatáshoz alkalmazott kiadás. Kötve 20 kr.
— — Egyházi beszédek templomi és temetési használatra. 1 frt 80 kr	Egyházi beszédek. Irta Fejes István. 2 füzet. Ára
4 frt.
Dr. Kolozsvári Sándor. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyház-joga. 3 frt.	Az öskeresztyénség történelme. Irta dr. Baur Ferdinánd Ch. Fordította Dózsa Dénes és Fesko Lajos
3 frt.
Kovács József. Husz ünnepi és alkalmi prédikáció.
1 frt.	Köznapi imák négy hétre templomi használatul. Irta Filep Mihály. Csinos bőrkötésben
2 frt.
Ferencz József. Unitárius isteni tisztelet, melyet október 21-én 1876. Budapesten az ágostai hitvallású főgymnasium nagytermében tartott. 30 kr.	
Fábián Mihály. Az Isten országa az evangéliumi példázatok szerint egyházi beszédekben. 1 frt 80 kr.	

Megjelenik
minden vasárnap

Szerkesztősi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélsebb módon pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Vestigia terrent. II. Nagy László. — Az áll. ig. tanács gyűléséből. r. t. — Viszhang a „centralisatio rém“-ére. (Vége.) Csulak Zsigmond. — Vidéki élet: A gyulafehérvári egyházmegyéből. Tokos Sándor — A Királyhágón túli testvér superintendentiák köréből. Esperesi látogatás és vizsgálat tárgyai a dunamelléki ref. egyházkerületben. Benke István. — Külföld: Olaszország, — Tárca: A gyermek. B. S. — Egyházi és iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — Melléklet: Emlékszó id. Elekes Károly felett. Szász Domokos.

Vestigia terrent.

II.

Sz.-Somlyó, 1878. febr. 18.

A papok, tanítók és egyházak tizedkárptólási papirjait központi kezelés alá vonta az egyházi főtanács kis gyűlésében. Constatálván azt, hogy e fontos ügy az akkori főhatóságok (egyházi főtanács nagy gyűlése és közzsinat) elébe illetékes elintézés végett nem terjesztetett, vajjon a kis gyűlés nem lépett-e túl jogkörén, midőn e majoris momenti ügyben végérvényesen intézkedett? És vajjon ha az egyházak, papok és tanítók gyámjának (szegény gyámoltalanok) megtette magát, miért nem lépett tovább, s miért nem vonta központi kezelés alá a tanodák hasontermészetű papirjait is? És miért tett kivételt minden többi egyházak felett a kolozsvári egyházzal szemben? Azonban „n'en parlons plus“!

Am lássuk a központi kezelés mikéntjét! Mindenek előtt kijelentem, hogy tapasztalataimat a szilágysági dézmavétel-jogosultakkal szemben tanúsított eljárásból merittem, ámbár nincs okom feltenni, hogy a többi dézmás papok és egyházakkal szemben más eljárás követtetett volna.

Az A) betűs papir félévi kamatilletékét, a Szilágyságot illetőleg, 24 vételjogosult számára egy tömegben kezéhez vette a mi kerületi pénztárnokunk. A kivett pénzt, egy tömegben, igen bokros teendői

miatt rendesen két-három hét múlva elküldötte az espereshez, a kitől ideiglenes kumulatív nyugtát követelt, mintha nem lett volna rá nézve kellő biztosíték a postai vevény, a mely mellett a pénzt továbbítás végett az állam hitelére bizta. Az esperes a pénz megérkezte után azonnal azon örvendetes izennettel lepte meg a 24 vétel-jogosultat, hogy valamelyik központnegy nap lesz kitűzendő, s a kinek pénz kell nyugtájával felfegyverkezve siessen a hely színére. A vétel-jogosult pap tehát illetékét, per tot discrimina rerum, május, illetőleg november 1-je helyett megkapta legjobb esetben azon hó 15—20-án, ámde volt olyan eset, hogy egy paptársunk a maga illetékét épen deczember 20-án kaphatta meg. És e pontos és biztos eljárásáért fizettünk a központnak muszájból $\frac{1}{2}\%$ -től, fizettünk az esperesnek valóban sok munka és felelősséget igénylő eljárásáért önként $\frac{1}{2}\%$ -től, fizettünk a kijelölt központba menetelkor szekérbért stb. elannyira, hogy mikor megszámláltuk pénzünket, úgy találtuk, hogy meg van az illeték $1\frac{1}{2}$ vagy 2% -től disagioval. Most pár év óta más, jellemzőbb eljárás lön életbe léptetve. A központi kezelésért fizetni kellett $\frac{1}{2}\%$ -től tehát megszabadultunk ugyan, ámde elrendelve lett, hogy nyugtánkat előre küldjük az espereshez, az esperes az összeszedett nyugtákat láttamozva előre felküldi a központba, s a központból az előre felküldött nyugtákra aztán leküldik a pénzt, és azután következik a fennebb jelzett eljárás. Ámbár az igazság érdekében ki kell jelentenem, hogy a szilágysági esperes maga is történetesen tizedvétel-jogosult, s így minden lehető megtesz ezen nehézkes eljárás könnyítésére. Mégis az illeték a hó közepe előtt ritkán jut az illetékes kezébe, pedig hogy különösen a novemberi illetéknek 2—3 heti különbséggel való kézhezvétele minő hátramaradást és kárt okoz az illetőnek, megérthető azon körülményből, hogy az ebből élő pap ez összegből

kell hogy háztartását télire berendezze. És eltekintve azon körülménytől, hogy a pénz a postán is elveszhet — miután az államtól, habár hónapok mulva, visszakapható; hát ha az esperestől, míg a postáról haza viszi, elrabolják a 6—7000 frtnyi összeget, quid tunc? A 24 család félesztendeig nézheti az eget és az Isten szolgája nem is kérheti a mindennapi kenyeret, mivel azt már megadta neki Istene, de a központi bölcsesség kivette a szájából. Mikor ez eljárást hallotta az én plebános collegám éles gunylyal azt kérdezte tőlem: „Hát ez a ti hires autonómia-tok?” És én e jogosult guny-labdacsot elnyeltem, mert nem találtam rá cadentiát.

Ez eljárással szemben, mint igen jellemzőt megjegyzem, hogy a róm. kath. klerus, a centralisatio eme szerves teste, nem érezte magát jogosítva a bizonyos hely és állomáshoz kötött alapítványok javadalmait központi kezelés alá vonni, hanem az ily természetű javadalmak élvezője (plebános stb.) a hozzá legközelebb eső adóhivatal pénztárából, az illető hónapok első napján, hiány nélkül veszi kezébe illetékét. E körülmény magyarázza meg az én plebános collegám (ki maga is tizedvétel-jogosult) fenntebb hivatolt gunyos kérdését.

De lássuk az egyházak vagyonának központi kezelését. És itt megint csak a szilágyi egyházakkal

szemben tanusított eljárásból meritem tapasztalati adataimat. Kijelentem mindenekelőtt, hogy az egyházi tőkéknek központi miként kezeléséről nincs semmi tudomásom, de nemcsak nekem nincs erről tudomásom, de nincs a nagy erdélyi superintendenciában a közpénztárnokot, számvevőt s talán egy-két, a közpénztárt olykor átvizsgálni szokott főhivatalnokot kivéve egyetlen egy halandónak se tudomása. Hisz ez alapokról, s az alapok állásáról az ig. tanács, még kevésbé a kerületi közgyűlés elébe, kimutatás soha nem terjesztetett. A szilágy-szolnoki egyházmegye közgyűlése az illető egyházak megkeresésére ismételten kérte az egyházak vagyon-állásának legalább kimutatását, de legtöbbszörre semmi, egy párszor elutasító választ kapott. Mert az ig. tanács úgy látszik szereti a titokzatosság leple alatt tartani ezen ügyeket. Ezt bizonyítja ama körülmény is, hogy a sz.-szolnoki egyházmegye azon megkeresésére, melyben az egyes egyházak és állomások papírjainak nagyságáról és számairól tudomást akart szerezni, hogy a papírok időszaki kisorsolását figyelemmel kíséresse, kimutatást nem nyert. Pedig ez — úgy képelem — inkább érdekli az egyes egyházakat, s az illető állomásokon működő férfiakat, mint az ig. tanácsot. Azt kérdem Kolozsvári Sándortól, és az ő jogügyi véleményében teljesen

TÁRCZA.

A gyermek.

Ne sirj, ne fuss előlem; mért remeg
Kezembe' foglyul ejtett kis kezéd?
Nézz rám, ne rejtse el angyalarczodat,
Úgy fáj ha félsz, könyved szívembe hat.

Oh! látni azt, az élet mint örül
E homlokon; hol Isten csókja ül,
Tündérkezek mi lágyan lengetik
Csillagsugárban úszó fürteid.

Mit nékem álmok ködvilága már?
Ingó talaján lelkem félve jár,
S hazudva bár ezernyi csáb kísért,
Te vagy, te léssz e keblen itt a vért.

A merre csak picziny lábod tapad,
Nyomában im örömbimbó fakad,
E holt világban élet árja kél,
Hegy, völgy, patak, imádságot beszél.

S a mig szemem szótlán tekint reád,
Megérezem büneim bocsánatát,
Felém lebegve halkán, édesen,
Mint estharangszó csöndes völgy-ölen.

Egy csacska szó tetőled többet ér
E nagy világnak bölcsességinél;
Sugár az éjben, enyhe, üde csepp,
De minden kincsnél drágább, becsesebb.

Úgy, úgy; ne félj, közelb jér, szívemig;
Im lásd előtted térdem megtörök,
Te férfi, bölcs: a gyermek én vagyok,
Szemembe' köny, beszélj — én hallgatók!

B S.

meg is nyugszom, ha ez egyházak valamelyikének eszébe jutna polgári törvényszék útján szorítani számadásra a kerületi pénztárnokot, vajjon elutasítva lenne-e?

Tehát a központi kezelésről ne beszéljünk.

Készségesen elősmerem Szász Bélával, hogy az egyházak között lehetnek olyanok, melyeknél, „e kamatok szabad rendelkezésre állván, a legcsekélyebb szükség előfordultával szélbe szálltak volna“, ám Szász Béla is ismerje el az ig. tanács amaz eljárásának fonákságát és káros voltát, mely szerint némely egyházainknak, valóban nehéz időkben, felterjesztett kérelmei, melyeket az egyházmegyei közgyűlés a viszonyok teljes ismerete és a szükséglet lelkiismeretes latolása után pártolólágg terjesztett fel, legtöbbnyire csekély, a dolog lényegére nem tartozó alaki hiányok miatt ismételtén visszautasítottak, se miatt az előre beszerzett építkezési anyagok pusztultak, az épületben a romlás hatványosan nőtt, s a mit ma garasokkal lehetett volna befoldozni, holnap forintok lettek rá szükségesek. Ám mit mondana szabad kir. Kolozsvár városa, valamint a Kolozsvárnál nagyobbkisebb ezernyi-ezer községe széles Magyarországnak, ha a miniszterium azon aggodalomból, hogy a „vagyon a községeknek szabad rendelkezésére állván, a legcsekélyebb szükség előfordultával szélbe száll“ elrendelné, hogy Kolozsvár stb. stb. tőkét, urbéri és állam-kölcsön papirjait terjeszse be központi kezelés alá. És ez nem reductio ad absurdum, mert nézetem szerint vegyonkezelés szempontjában ugyanazon viszony van az egyházközség és az illetékes főhatóság, mint a politikai község és az állam illetékes közegei között. Ám teljesítse az ig. tanács fontos főfelügyelői hivatását, legyen az egyházi vegyonkezelésnek az illetékes közegek útján ellenőre, de ne legyen tutor, mert az évszázadok óta protestáns buzgóságból élő egyházak kinőttek már a járszalag alól.

Hogy az 548 anya- és 502 leány-egyház gondnokai között akad vagy egy, ki a sikkasztás bűnével szennyezi be magát és állását, hogy itt-ott a papi ház s abban az egyház ládája kirabolgatott, amott elégett, hogy akad az 5—600 pap között is hűtlen sáfár; mindez nem igazolhatja a 999 elkárkoztatását, nem igazolhatja az önlábukon járnai képes egyházak vegyonkezelési jogának confiscálását. Hisz a világtörténelem mutat fel pénzügyminiszttert is, ki az állam pénztárát megrabolta. És ha az 1000 gondnok vagy

500 pap között akad vagy egy hűtlen kezelő, és ha az 1000 egyház valamelyikét sujtja a gonosz ember, avagy elemi csapás romboló hatalma: ezt csak egy egyház érzi meg, s a többi egyházak segedelmével könnyebben kiheverheti a bajt, s ezenfelül mindazon egyházak számára, melyek ezerekre menő vagyont képviselő okiratok, értékpapírok és takarékpénztári könyvecskék birtokában vannak, fel van találva a Wertheim-féle szekróny védő hatalma. Ámde ha a központi pénztárnál történik hűtlenség, „honny soit qui mal y pense!“ ha a központi pénztár esik ádáz kezek, vagy elemi csapás martalékául, közös lesz a bukás, s százezerek sirhatnak a megsemmisült közvagyon romjai felett.

És most lássuk — habár nem szorosan tárgyunkhoz tartozik, egy pár központi kezelés alatt álló alap mikénti kiosztását.

A) Államsegély kiosztása (Lásd az 1877 évi ker. közgyűlés jegyzőkönyvének 59-ik lapjain).

Folyósz.	Egyházmegye	Anya egyház	leány egyház	lélek szám	segélyezési oszt. frt
1	V.-hunyadi	25	87	5130	540
2	Gyula-fehérvári	12	16	2889	400
3	Nagy-enyedi	32	40	18768	180
4	Kolozs-kalotai	39	16	23502	305
5	Szilágy-szolnoki	65	20	46524	340
6	Deési	28	27	8817	470
7	Széki	50	48	20261	500
8	Nagy-sajói	8	25	2624	90
9	Görgényi	33	45	18794	680
10	Marosi	63	30	38570	870
11	Küküllői	36	55	17170	540
12	Nagy-szebeni	21	21	5703	550
13	Udvarhelyi	51	40	34231	405
14	Erdővidéki	14	4	12191	80
15	Sepsi	35	5	22753	330
16	Orbai	11	6	12588	170
17	Kézdi	13	6	9759	250

B) Az egyhk. lelkészek és lelkészi özvegy-árvák gyámintézetének pénzalapjából javadalmazásra jogosult pap, papi özvegyek és árvák segélyezéséről szóló kimutatás szerint

a sz.-szolnoki egyházmegyéből egyetlen egy pap, papi özvegy és árva család sem részesült javadalmazásban (Lásd a hivatolt jegyzőkönyv 62 és 63 lapján) pedig tudtom szerint egyházmegyénk

ben ez idő szerint 26 papi özvegy és árva család van.

Hol van itt az osztó igazság, és hol az ösztön e különben igen üdvös intézmény gyarapítására?

Ámbár eddigi fejtegetéseimből a figyelmes olvasó már ismerheti, mindazáltal egy következő cikkben megkísérteni, röviden összegezni s indokolni fogom nézetemet a papi és tanítói fizetések rendezése tárgyában.

Nagy László.

Az áll. igazgató-tanács gyűléséből.

Kolozsvár, febr. 17.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter, elnök; b. Bánffy Albert, főgondnok; Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, ig. tanácsosok; Parádi Kálmán t. ü. e. Szabó Ádám, szv. Bođor Antal, titk. Balogh György, ügyv.

Az elnöki ellátott ügydarabok bejelentetvén, tudomásul vétetnek — köztük az oktatásügyi miniszter leirata a tanodai értesítőknék a tanév bezárultával azonnal leendő felterjesztése iránt, közöltetik a tanodákkal.

Elnök szomoruan jelenti, id. Elekes Károly, közfőjegyző és ig. tanácsos elhunytát, pár szóban ecsetelvén a boldogult egyházi munkálkodását és indítványozván, hogy az ig. tanács a család iránt részvétét s az elköltözött iránt elismerését jegyzőkönyvileg fejezze ki. Az indítvány egyhangulag elfogadtatik.

A nagy-fentösi püspöki jószág eladására vonatkozó okmány beszerzése — elnök indítványára — elhatározatik.

Az elnök bemutatja Torda-Aranyosmegye közigazgatási bizottsága hozzá tett átiratát, mely szerint a püspök felszólittatik, hogy az egyházakban felekezeti iskolai czélokra történő rovatatok, ellenörzés végett, a megyei hatóságnak jelentessenek be. A népoktatásra vonatkozó törvények ily ellenörzési jogot a megyéknek nem adván, ig. tanácsunk visszautasítja az autonomia e szándékolt megsértését.

Szász Béla ig. tanácsos indítványára a nagy-enyedi főt. gondnokság fölkéretik, hogy a b. Bánffy Dénes-féle követelés történetét s jelenlegi állását okmányszerüen fölvilágosítani sziveskedjék, miután a két egyházi lapban ez ügy fölött folyó polemia vagy a tanoda vagyónának megkárosítását, vagy a tanodai eljárás becsületének megsértését involválja, s így netaláni, további lépések válhatnak szükségessé.

A szancsali egyházkerület adóügyében és a kövesdi egyházkerület pénzkezelésében az esperes részéről szabályszerűtlenségek követtetvén el, az ügy fegyelmi ellátás végett áttétetik a főt. püspök urhoz, — az esperes pedig fölhivatik a pénzkezelésre vonatkozó okmányainak fölterjesztésére, a számvevői megjegyzések értelmében.

A ploesti egyházközség Lang Károly andrásfalvi pa-

pot megválasztván, kéri, hogy a moldva-oláhországi misszionáriusi teendőkkel nevezett afa bizassék meg. A megválasztás tudomásul vétetik, a missionáriusi állomásnak L. K. általi betöltetésére nézve azonban ig. tanácsunk kilátást csak arra az esetre nyujthat, ha előbb meggyőződött L. K. hivataloskodásából, hogy e tisztre alkalmas.

A főt. püspök ur fölbivja az ig. tanács figyelmét a széki egyházmegye vizsgálati jegyzőkönyvének némely pontjaira, melyek ig. tanácsi intézkedéseket tesznek szükségesekké. Így a mócsi iskola államivá alakittatván át, a nélkül, hogy az ügy felsőbb jóváhagyás alá terjesztetett volna: ig. tanácsunk e szabályszerűtlen eljárás fölött rosszaságát fejezi ki s fölrendeli a szerződési iratokat, a további intézkedések megtétele végett. Továbbá a méhesi iskola alap számadásai keblileg elláttatván, holott az ügy az ig. tanács előtt áll, a vizsgáló bizottság Kendeffy J. számadónak adott fölmentvénye föloldatik s a számadások fölrendeltetnek. — A széki egyházközség iskolájánál az iskola-mulasztások ijesztő nagy számban szerepelvén: ez iránt indokolt jelentés kéretik be; az egyházi tőkének sz. gondnok általi büns megkárosítása mellett a még megmaradt rész után i kamathátralékok majdnem kétezer forintra szaporodván, ez ellenében erélyes intézkedések rendeltetnek el s a számadások fölkéretnek, — a kepe törlesztési alap központi kezelés alá leendő fölküldése pedig elrendeltetik. Végül a czegei egyház gondnoka, gr. Wass Adám, ismételten megtagadott számadásainak ide beküldésére hivatik föl.

A szilágy-somlyói egyház rectori jövedelmeinek kiutalása iránti határozat hozatal alapján elrendeltetik, hogy az ottani kántornak fizetési hátralékokból fölgült tetemes követelése — melyért a kántor az egyházra törvényszéki végrehajtást is vezetett — egyházmegyei bizottság által kiszámitassék s erről a részletes kimutatás ide fölterjesztessék, hivatkozás tétetvén egyszermind az egyházkerületi közgyűlés 1876. 74. a) jegyzőkönyvi határozatára is. Az ügy érdekében való határozat-hozatal ez adatok beérkeztéig fölfüggesztetik.

A sepsi-szentgyörgyi tanoda fölterjesztésére örömmel egyezik bele az ig. tanács, hogy a Cserei-muzeum ama tanoda épületében helyeztessék el.

r. t.

V i s s z a n g

a „centralisatio rém“-ére.

Árapatak, 1878. febr. 10.

(Vége.)

Tekintsük csak gyakorlati oldalát az ügynek. Mert adromban van a példa. A közép-ajtai egyháznak éppen azon feltétel mellett engedélyeztetett erdője eladhatása 8 ezer frton, hogy a pénz! küldje fel központi kezelés alá. Mi történt? Tényleg nem küldötte fel, hanem felerészben ott helyt elhelyezte. Ebből mi következik egyenesen? megsemmisíteni a vásárt, mert az egyház ígérését nem tartotta

meg. Meg lehet-e semmisíteni? A polgári törvények szerint nem, mert a ki megvette, mint jóhiszemű birtokostól vette meg, a k. ajtai egyháztól, mivel a telekkönyvbe csak az egyház volt bevezetve tulajdonjoggal, az igazgató-tanács meg felügyeleti joggal nem.

Aztán, miután már benne vagyunk, azt hiszem, az igazgató-tanács e tekintetben nemcsak felettünk, egyes egyházak, hanem a tanodák, s azoknak vagyona felett is felügyelő. Ime az enyedi tanoda vagyonából, melyhelytelenül kezeltek, legalább azokat az urbéri kötvényeket jó lenne felszállítani oda. S miután dr. Kolozsvári Sándor úr, mint igazgató-tanácsos szerkesztette az arendába adhatás feltételeit, még lehetne azt is rendelni, hogy az árendatorok az ezután befizetendő összeget ne Enyedre, hanem Kolozsvárra fizessék. Fel lehetne rendelni, mint tisztán urbéri kötvényeket, a gróf Mikó Imre s szt.-györgyi 60 ezernyi, a gróf Kun Kocsárd szászvárosi 50 ezer, a dr. Gecse marosvásárhelyi emberszereteti alapítványait is, mert nemcsak mi falusi községek, hanem tanár uraimék is pusztítók. Ez aztán valódi universalis, nem partialis centralisatio lenne.

A példák azt hiszem legjobban világosítanak. Van egy lelkiismeretes falusbíró, illetőleg előljáróság. Ezek látva, hogy általában a nép, különösen Pál, Péter isznak, vesztegetnek, ma-holnap tönkre megy az egész, ők biz azt a határozatot hozzák, s érvényesítik is felsőbb jóváhagyás reményében, hogy ha a falusiak közül bárki gabonáért, marháért pénzt kap, azt köteles a falu ládájába tenni őrizés végett, s onnan majd kikapják ugyan a magok illetőségeket, de csak fuva. Mit mondanánk hozzá? Sántit a hasonlat. No hát mást mondok, a mi nem sántit. A nagyméltóságú belügyminiszter urnak éppen oly jogköréhez tartozik az egyes községek vagyon-kezelését illető községei által ellenőriztetni, mint nálunk az igazgató-tanács. Hát nincs ott is elég visszaélés? Már most ha elrendeli, hogy a magyar korona területén minden község a maga készpénzét, s a mi még pénze leend, köteles Pesten a központban kezelteni, mit mondanánk rá? Ennek még nem is kellene az országgyűlés jóváhagyása reményében lennie, mert ő független. Boldog Isten, mekkora Wertheim kellene oda, s mennyi pénz lenne abban! Mennyi fő- és alpnéztárnok, mennyi számvevő! Vajjon kivihető lenne-e? Én azt hiszem nem, mert a fennálló törvényekbe ütköznék. És most áttérek az utolsó pontra, az esélyek esetére.

Legyen, hogy a reversalis utján mindnyájan benne vagyunk a kolozsvári Wertheimba, s elfúhatjuk ama régi nótát: „gyere velem kincses Kata kincses Kolozsvárra“, felelet rá: „nem mehetek vitéz uram, sánta lovam lába“. Már most a muszka, mint hogy közel is van, tudja is az utat, bejöne hozzánk s egy generalis a hátára venné s Szt.-Pétervárig menne? Mit csinálnánk akkor? Vagy el sem vinné, hanem azt rendelné: a Wertheim kulcsa az enyém, a ki muszkául nem prédikál, nem eszik, mit csinálunk akkor valamennyien? Hát a patens kora olyan rég volt, hogy már megfeledkeztünk róla? De ne vegyítsünk idegen hatalmasságot belé, mert az otthon is úgy utolérhet,

mint a központban. Maradjunk magunkra. Azt mondja a rém írója: „A konkrét esetek elintézésénél, egyszer-mászor, tévedhetett az igazgató-tanács, emberek vagyunk. De alkalom adtán lehet sokkal bölcsőbb igazgató-tanácsosokat választani, s ez elvnek kötelezővé tétele által biztosítani az ügyet, mentesítve, emberileg szólva, minden előfordulható veszélytől“. (?) Éppen így lehet hivatkozni az ellenkezőjére, hogy ezek a mostaniak egyről-egyig mind derék emberek, de fordulhat a koczka, oly egyének léphetnek a polczra hogy nem lesz köszönet benne. Adhatja elő magát egy olyan forma eset: előáll egy pár ipar-lovag, s azt mondja az illető kezelőknek, egy nagyszerű vállalatot fogtam, bánatpénzül csak egy néhány ezer forintot kell hypotékául betenni félévig, most miután az illetőket már félévre kifizették, a pénz ügy is ott hiában állt; mutyiba fele nyereséggel tegyük be a kivánt összeget, nés mi lenne akkor, ha megbuknának, vagy elégne, vagy ellopnák s a tolvaj átmenne az Oceanon? Hát nincs példa rá akárhány? Végül 1866-ban, mikor a königrécezi esata folyt, az urbéri papír árfolyama 65-re jött volt le. Bezzeg szöpegtünk, a kik ezelőtt egy pár évvel kaptuk volt ki a hátrálék kamatokat? Oh azok a krakkok nem nekünk valók, s az urbéri papiroknak is egyszer vége lesz, miután rendre-rendre félévenként sor-solgtatják őket ki. Az sem örökké tartó.

Bezárom már tán igen is hosszúra nyult cikkemet egy adomával, a mi való alapon nyugszik. Egy őszi vetés alkalmával két székely atyafi vetett egymás mellett, egyik zsákból, a másik lepedőből. Végződén a munka, szóba állnak egymással, míg a cselédség boronált. „Hát koma kend zsákból vet?“ „Én abból, hát maga?“ „Én lepedőből.“ Látja pedig jobb sokkal zsákból. Jobb lepedőből, jobb zsákból, jobb lepedőből, jobb zsákból. „Egyszer azt mondja az egyik: „Tudja mit koma? Tova van a tekintetes úr, menjünk oda, adjuk fel az ügyünket, dönsön ő, a mi határozatot mond, mint tapasztalt gazda, azon álljunk meg.“ „Jó. Nem bánom.“ El is mennek, feladják az ügyet, várják a végítéletet. Egyszer azt mondja az úr: „mit mond vala csak maga Péter?“ Én azt, hogy jobb zsákból. „Hát maga Pál?“ „Én azt, hogy jobb lepedőből.“ „Jól van tehát legyen úgy: önnek jobb zsákból, önnek lepedőből, nekem pedig tökéletesen mindegy.“ Én is azt mondom, nekem is tökéletesen mindegy, akár zsákban, központilag. Kolozsvártt, akár lepedőben, keblileg, otthon kezeljék az egyes egyházak saját vagyonukat. Csak hogy erős z a ne legyen a döntő, mert az az autonomiával, a protestantizmus szellemével homlokegyenest ellenkező.

Csulak Zsigmond.

VIDÉKI ÉLETT.

Agyula-fehérvári egyházmegyéből.

Id. Elekes Károly temetése, febr. 17-én 1878.

„Legördült a függöny, a drámának vége!“ Beranger hatyu-dalának eme szavaival kezdem én is szomorú tudósítá-

somat, Vége, tehát vége! Egy becsületos munkában s drámai mozzanatokban gazdag életnek vége!

A dráma hőse, id. Elekes Károly, az én atyai barátom, ott nyugszik már a gy.-fehérvári temetőben, három korán elvesztett kedves gyermekével egy sirban, áldatva még haló porában is mindazon jók és nemesek által, kik őt személyesen, vagy tettei után ismerték.

Folyó hó 9-kén beszéltem vele utoljára, s szorítám enyémbé atyai jobbját; 11-ére gyűltünk volt össze mindnyájan, egyházmegyéje papjai, hogy vegyük tőle végbúcsunkat; de ezt — fájdalom! — többé már nem tehetők: — megkezdődött volt már a haldoklás, melynek 14-én estve 7 órakor lőn vége.

A megdöbbsentő hír villám-gyorsan terjedt el mindjárt, nemcsak a városon, de az egész környéken is s általános részvételt keltett mindenütt.

Hogy mily általánosan szeretett és becsült volt az idevezült teljes életében, az főként most, temetésén tűnt ki leginkább. A nagy veszteséget gyászlobogók hirdették az egyház tornyáról, a városi tanácsház, a városi kaszinó, a kisegítő pénztár-egylet, a takarékpénztár és izraelita hitközség épületeiről. Temetésén megjelent nemzetiség- és vallás különbség nélkül az egész város kicsinyje, nagyja, az egész környék értelmisége, és egy oly impozans tömeggé tömörült, melyhez hasonlót a nemzeti fejedelmek temetése óta bizonyára nem látott Gy.-Fehérvár.

Ott volt az összes felekezetek fő- és al-papsága; a cs. kir. katonaság és m. kir. honvédség, élükön a várkormányzó tábornokkal; a kir. törvényszék; a czéhek és testületek zászlóikkal; a Hegyalja vidéki birtokosság; megyénk mltgos főispánja; a n.-enyedi Bethlen-főtanoda gazdagondnoka, a n.-enyedi theologiai akadémia egy tanára, — ugy hozzávetőleg 5—6 ezer ember, mely eljött az idevezültnek megadni a végtisztességet, és már jóval a harangozás előtt betöltötte az utcát, egy a szomszédos utcákat is.

A gyász-szertartás $\frac{1}{2}$ 3 órakor vette kezdetét, midőn is a gyász-ravatalt a keserves család és az egyházmegye összes papsága állván körül, Veres Sándor sárdi ifju lelkész társunk mondott egy emelkedett szellemű, magasztos szép imát, melynek végeztével a koporsó bezáratván, mi, egyházmegyéje papjai, vettük karjainkra a drága hamvakat s vittük be a templomba, hová azokat letévé, az Urasztal körül állottunk félkörbe, s míg a megjelent gyász-kiséretnek alig negyed része tért be a templomba, addig a künn maradt rész eltöltötte a templom tágas udvarát és az előtte elvonuló széles utcát.

A gyülekezet éneke után felzendült a nagy-enyedi tanuló ifjuság énekkarának gyász-dala, melynek végsorai alatt Szász Domokos lépett a gyásszal bevont szöszökre s egy rövid halotti ima után emlékbeszédet tartott, melynek végeztével szerető hivei vették karjaikra a koporsót és teték a fáklyák lángtengerétől környezett 4 fogatu gyászkoszira, és a katonazenekar gyászindulója mellett megindult az impozáns gyászmenet, a piacon át a temető felé.

A sirnál a helybeli evangelicus szász atyafiak egyházi dalárdája zengett még egy bucsudalt, ezután a város közönségének nevében városi főjegyző tek. Gazda János úr tartott egy bucsú szónoklatot, melynek ezen végszavaira: „és most dobj göröngyöt a szentelt porokra!“ megkezdtek a sírásók szomorú munkájokat s eltakarták szemünk elől a koporsót, melyet oly sokak sohaja s résztvevő könye kísért idáig, s melyet midőn elfedett előlünk a hant, mi, ez egyházmegye papjai, méltán kiáltottunk fel az ő tanítójától Ilyestől elszakított Elizeus ama szavaival: „Édes atyám, édes atyám!“ (II. kir. 2. 12.) És szívünk mély bánatával, s lelkünk ama tépelődésével oszolhattunk szét: Vajh! lesze közöttünk egy, ki az égbe felszállt meszter lehullott palástját magára öltve, örökségül nyerje azzal együtt az ő lelkének kettős mértékét is!?

Tókos Sándor.

A királyhágóntuli testvér superintendentiák köréből.

Esperesi látogatás és vizsgálat tárgyai a dunamelléki ref. egyházkerületben.

A dunamelléki ref. egyházkerületnek Budapesten, mult év május 28-diki gyűlésén felolvasott püspöki jelentése, a többek közl hangsúlyozta, hogy az esperesek által az egyházlátogatások eredménye, a körükben felmerült nevezetesebb események és mozzanatok, a tapasztalt előnyök és hiányok felől az illető egyházmegyei gyűléseken tett jelentések, külalakjuk s tartalmukra nézve oly különbözők, mint a helyi viszonyok és változó események, elannyira, hogy — bár mindenik jeles a maga nemében — belőlük egyidomú, minden tagjaiban teljes alakot előállítani, egyöntetű jelentést szerkeszteni nem lehet.

Ezen előterjesztésre vonatkozólag még ugyanazon gyűlési jegyzőkönyv 11 sz. a. végzésében ki lőn mondva, hogy ohajtandó, hogy az espereseknek évi egyházlátogatási jelentéseik külalakjukra nézve egyöntetűek legyenek, s erre nézve részletes utasítás készítésével és az esperesekhez elküldésével ft. Török Pál püspök úr elnöklete alatt Fördős Lajos, Dobos János, Filó Lajos és Antos János urak bizattak meg. A bizottság a szóban levő utasítással nem váratott sokáig magára, mert mult évi okt. 30-án Abonyban tartott összejevetel alkalmával elkészítve kiadták az esperesi látogatás és vizsgálatra vonatkozó utasítást, melynek értelmében kell ezután az espereseknek a presbyterium, vagy kiküldött bizottságának jelenlétében az alább közölt kérdések szerint megejteni egyházlátogatásukat és szerkeszteni jelentéseiket.

Erdélyi honfőitársaimnak s legközelebb e becses lap t. olvasóinak véltem szolgálatjára tenni, midőn ezen esperesi vizsgálati utasítást nt. szerkesztő úr által e lapok hasábjain nyilvánosságra hozatni kívántam, lévén másfelől czélom az, hogy ennek közlésével egy kis bepillantást nyújt-

sak királyhágóninneni egyik, tettekben dús egyházkerületünknek életműködésébe. A nevezett utasítás szövege a következő kérdéseket tartalmazza:

1. Szabályszerű-e a presbyterium, s annak gyűlési jegyzőkönyve rendben vezetett-e?

2. Az anyakönyvek két eredeti példányban szabályszerűen vezetettek-e, s az egyik példány évenként a megyei levéltárba beszolgáltatják-e?

3. Megőriztetnek-e az egyházmegyei és egyházkerületi jegyzőkönyvek, s az esperesi és püspöki hivatalos levelek és rendeletek jegyzőkönyveztetnek-e?

4. Van-e leltára az egyháznak, iratairól, szent edényeiről s bármely ingó vagy ingatlan vagyonáról?

5. Az egyház földjei, épületei s temetőhelyei annak nevére vannak-e telekkönyvezve? és tőkepenzei az előmutatott kötvények szerint szabályszerűen vannak-e biztosítva?

6. Befolynak-e az egyház jövedelmei, a kamatok, haszonbérék, egyházi adó stb. vagy hátrálékok vannak, s ezek behajtására mi intézkedések tétettek?

7. Az alapítványok megvannak-e, s rendeltetésök céljaira fordítatnak-e?

8. Az évi számadások rendben s megvizsgálva vannak-e?

9. Hogy áll a megelőző évi számadás mérlege? a netaláni hiány fedezésére mi intézkedés van tételre? van-e az egyháznak adóssága? s ha igen, annak törlesztéséről van-e gondoskodva?

10. Az egyház épületei jó karban tartatnak-e, azoknak évenkénti javításáról van-e gondoskodva, s azok tűzkár ellen biztosítják-e?

11. A hivatalnokok fizetése pontosan kiszolgáltatják-e, és az azok használatában levő egyházi földek adója az egyház által fizettetik-e?

12. Beszolgáltatja-e az egyház évi tartozását az egyházmegye és egyházkerület pénztárába, különösen beadja-e pontosan az iskolai gyámpénzösszeget?

13. Az országos tanítói nyugdíjintézetbe fizeti-e mind az egyház, mind a tanító az évi illetéket?

14. Isteni tisztelet tartatik-e minden hétköznap, és vasárnap délelőtt egyházi beszéd, délután kátémagyarázat? Hát biblia-magyarázat koronként tartatik-e?

15. A confirmatióban kellőleg készítettnek-e a növendékek elő?

16. Látogatják-e az isteni tisztelet, és az urvacsoarával mily mévben élnek a hívek?

17. Az ünnep- és vasárnapok a közönség által kellő módon megtartatnak-e?

18. Más vallásról hány fi és nő tért hozzánk, vagy más vallásra hány fi és nő tért át tőlünk?

19. Sűrű-e a vizályos házasság és a törvénytelen összeállítás?

20. A szegény-ügyben fejt-e ki az egyház munkásságot? adakozik-e a szeretet-intézetekre és segíje-e a szegényeket, árvákat, özvegyeket?

21. Az egyházi és iskolai ügyek előbbvitelére micsoda nevezetesebb intézkedések (p. o. építkezés, nagyobb értékű épület-javítás, új iskola felállítása, takarékmagtár stb.) tétettek?

22. Forognak-e fenn hitfelekezeti sérelmek?

23. Az iskola mi karban van általánosságban, szellemileg és anyagilag? és nem történtek-e annak ügyeibe törvénytelen beavatkozások?

24. Fordult-e elő hivatali változás a lelkésznek és tanítónak akár nyugalomba lépése, akár más helyre távozása, akár elhalálása folytán?

25. Mely egyesek, és micsoda adománnyal járultak a) az egyház, b) az iskola javára?

26. Melyek a megelőzőt polgári évről a népesedési mozgalom főbb adatai? nevezetesen mennyi:

a) a népesség összesen, felemlítésével annak, hogy az előbbi évhez képest mennyi a szaporodás vagy a fogyás?

b) Mennyi a szülöttek (fi, leány, összesen), a meghaltak (fi, leány, összesen), az új házaspárok, s a confirmáló növendékek (fi, leány, összesen) száma?

c) Mennyi a tankötelesek száma?

6—12 évig fi, leány, összesen?

13—15 évig fi, leány, összesen?

d) Mennyi az iskolába járók száma?

6—12 évig fi, leány, összesen?

13—15 évig fi, leány, összesen?

Hogy hű és teljes képét adjuk a czimünk alatti tárgynak és illetőleg a fentt elősorolt kérdéseknek, ide igtatjuk még az utasítás szövege ezen záradékát is: „Ezen kérdések minden egyes egyházban a hivatalos látogatás alkalmával föltétetnek, s azok szerint készítik az esperes urak összegezve az egyházmegye állapotáról szóló évi jelentésüket. Az iskolákról szóló részletes tudósítás a tanbizottsági jelentés számára tartatik fenn. A népmozgalmi adatok pedig az egyes egyházak adatai nyomán állítatnak össze az esperes urak által, s csak azoknak összege, mely már az egész egyházmegye népesedési mozgalmát tünteti elő, foglaltatik jelentésökbe be.”

Mint látható a fentti utasításban foglalt esperesi vizsgálat tárgyai felölelik az egyház-iskolai, vallás-erkölcsi kérdések mellett mindazokat, melyek reform. felekezetünket közvetlenül vagy közvetve érinthetik. Ha tartalmát közelebbről vizsgáljuk, három főcsoportot különböztethetünk meg; és pedig az első (1—13 alatti pontok) az egyház külső életére és vagyonára, a második (14—22 alattiak) az egyház belső életére, vezetésére és működésére, a harmadik (23—26-ig) szorososan az iskolai ügyekre és statisztikai adatokra terjed ki. Hogy kellett volna-e még más valami egyéb tárgyat is felvenni a kérdések közé, vagy a meglevőket másként tenni kérdésbe vagy osztályozni, egyszóval mennyiben tökéletes vagy hiányos a kiadott egyházlátogatási formula, mennyiben tér el a régitől, canonszerű-e stb. ezt kritizálni merészelnék — még a fenn nevezett bizottsági tekintélyekkel szemben is — azok, kiknek mesteriségéhez tartozik a gáncsoskodás, szörszálhasogatás vagy a

veszőparipákon való lovaglás! Nekem — mint már említém is — csak a fentebbiekben adott ismertetés, illetőleg közlés volt ezuttal kitűzött célom.

Kun-Szent-Miklós, 1878. febr. 10-én.

Benke István

gym. tanár és presbyteriumi jegyző.

K Ü L F Ö L D.

Olaszország.

(Pápa választás.)

A katolikus világ gyásza öröme fordult; a „Habemus papam“ kimondatott. Az új pápa, Pecci Joachim XIII. Leo név alatt csőtörtőkön délben 1 órakor választatott meg. Élettörténetét illetőleg följegyezzük, hogy 1810-ben született Carpinetoban, jelenleg tehát 68 éves, 1853. decz. 19-ike óta bibornok s egyuttal perugiai érsek. IX. Pius camerlengonak nevezte ki, valószínűleg a rá féltékeny Antonelli sugalmazására, miután a camerlengo rendszerint nem tartatott pápabilisnek, s így eddig példa sem volt rá, hogy megválasztassék. Nagy pártját csupán szelidségének s kormányzó-i tehetségének köszönheti. Külalakját így írják le: magos testalkatu, ascetaszerű, sovány agg. Arczvonásai jellemzők élések, csaknem szögletesek; hangja harsány, ha beszédet tart brilliáns, ha társalogva szól, kissé homályos. A magán-körben egyszerű, szeretetreméltó, jó akaratú. Ünnepeles alkalmakkor azonban szigorú fennséges, mintegy hivatalának fontosságától van áthatva. Mint pápai kiküldött Beneventumban s más helyeken kiirtotta a rablókat. A bibornoki kalapot a brüsszeli kormány kérésére kapta, hol nuntius volt, s ugyanakkor perugiai érsekké is lett. Nagy műveltségű s költészettel is foglalkozik. Peccit 4 $\frac{1}{2}$ órakor kiáltották ki roppant üdvkiáltások közt. Maga benedictet énekelt a tömegre. Különben a volt camerlengo ildomos, erélyes férfiú, s a mérsékelt bibornokok pártjából való. Segur bibornok rög-tön 1 millió francot ajánlott fel neki első Péter-fillér gyanánt, Franciaország részéről.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, febr. 22.

— A kolozsvári ref. egyház, e hó 20-án, legdere-rekabb s legbuzgóbb hiveinek egyikét kísérte sirjába: Kovács Márton, a tisztes agg férfiut, kit fáradhatatlan munkássága s közhasznú élete az egyszerű köznép sorából magosan kiemelt. Szegény szülőktől származott, de buzgó igyekezete által oly tekintélyes, legalább is 60—70 ezer frt értékű, vagyonra tett szert, a minőt, a mi köznépünk fiai közül, egész nemzedékeken át, egy sem képes fölmutatni. Gyermekekkel nem áldván meg az ég, jó szíve arra készíté, hogy 72 évre terjedt élete folyamán át, a leg-nemesebb áldozatkészség számtalan tetteiben keresse s lelje legfőbb örömét. Végrendelkezése által is szép emléket ha-

gyott hátra. A helybeli Mária Valeria leány-árvaháznak 2000 frtot; a kolozsvári ev. ref. belső templomnak 1000 frtot, a külsőnek szintén 1000 frtot, végre az ev. ref. papi árvák és özvegyek, valamint a kolozsvári ev. ref. kollegium pénztára részére is 1000-1000 frtot hagyományozott végrendeletileg. Temetése, melynél az egyházi szertartást, a helybeli derék polgári dalárda közreműködésével, Szász Gerő esperes s e lapok szerkesztője végezték, imposáns látványt nyújtott. A városi polgárság s a köznép ezrei se-reglettek össze, kifejesésül azon köztiszteletnek, melynek koszoruja, a mind végig, gazdagsága daczára is, nemes egyszerűségben élt férfiú halántékait köríté. Legyenek áldottak nemes hamvai!

— A rima-szombati ref. főgymnasium a folyó tanév végével, juniusbán, fogja megülni 25 éves fennállásának jubiliumát. Ez alkalommal nem mulaszthatjuk el fölemlíteni, hogy e helyzeténél fogva oly fontos intézet azon korban alapított, a midőn a magyarhoni protestánsizmus oly igen érezte szükségét a társulásnak; az osztrák politika cseltámadásai ellen féltett autonómiaját megóvándó, lutheránusok és reformátusok vállvetett munkássága következtében jött létre akkor az eszme, a felső-magyarországi heterogén nemzetiségek üdvös társadalmi közvetítésül e tanodát alapítani meg, mely azóta annyi tót születésű, de igaz magyarán érző s gondolkozó honfit nevelt a hazának. Fábry János, tanár, egy kiadandó „Emlékkönyv“-re elfizetést hirdet. A mű ára 1 frt.

— Beküldetett szerkesztőségünkhez: Servet Mihály jellemrajza, írta Tollin Henrik magdeburgi lelkész, fordította, előszóval és jegyzetekkel ellátta Simén Domokos, tanár. E munka annak idején nagy port vert külföldi egyházi-irodalmi körökben. Most azonban, miután a Servet és Kálvin kérdése pro et contra már annyiszor meg volt vitatva, még pedig eredménytelenül, — a felekezeti méltányosság és közeledés ez idejében nem tartjuk indokoltnak a további fessegetést, kivált ha az oly tendentiosus kiindulási pontot vesz föl mint a jelen mű, melynek polemicus oldalát fordító még jobban előtérbe állítani látszik. Jellemzi szerző felfogását hogy ugyane tárgyról már husznál több kisebb-nagyobb munkát bocsátott közre; ily meddő munkásságra vesztegeti más különben kétségbevonhatlan tehetségét. Mert hogy egyes részei a szóban forgó munkának nagy elbeszélői tehetségről, kitűnő jellemzési erőről, s a történelem világrennítő tényeinek mély ismeretéről, sőt költői felfogásáról tanuskodnak — azt készséggel elismerjük.

— Veisz József, helybeli jó hírnevű magkereskedő árjegyzékét, mely lapunk mai számához van mellékelve, olvasóink figyelmébe ajánljuk.

A szerkesztő postája.

Kakasi Mártonnak, Teremi. Az egyházközségek összes vagyonának központi kezelés alá vonásáról szó sincs. A főtiszt. ur indítványa csupán a kepe megváltási alapokra vonatkozó.

Mai számunkhoz $\frac{3}{4}$ -ed iv rendkívüli melléklet s Veisz J. magárjegyzéke van csatolva.

EMLÉKBESZÉD

id. Elekes Károly, ev. ref. egyházkerületi közjegyző felett.

(A gyula-fehérvári ev. ref. templomban, 1878. február 17-én, tartotta Szász Domokos.)

Először szólalok föl az Örökkévalónak e szent hajlokában s miért tagadnám? szólanom felette nehéz, mert szívemnek felette fáj.

Atyámfi! midőn hajdan ama betlehemi jászol-bölcső felett megnyilatkozott az ég, angyaloknak szellem-ajkairól zendült alá a bátorító, felemelő, vigasztaló szózat: „nagy örömet hirdetek nektek, mely az egész népnek öröme lesz.“ És ime, most nekem, erőtlen embernek, ajkai nyílnak föl, nem egy bölcső, hanem egy koporsó fölött s hirdetnem kell nektek, nem örömet, hanem keserüséget, mély, igaz, nagy keserüséget, mely mindnyájunké. Azt a keserüséget, mely e néhány, de oly sokat jelentő szóban rejlik: id. Elekes Károly nincs többé! E bús szavak szárnyra kelnek s szállnak szivből szivbe s oh! hány szivből búsán felel a visszhang: nincs többé, nincs többé!

Az a család, melynek ékessége, feje, koronája volt; e nemes város, mely őt, évtizedeken át, büszkén vallotta polgárának s a köztisztelet piedestáljára fölemelte; e nemes városban az a gyülekezet, mely benne hű pásztorát birta s szerette; a gy.-fehérvári ref. egyházmegye, melynek lelki atyja s bölcs kormányzója volt; az erdélyi ref. anyaszentegyház, mely őt közbizalmának kitüntető jeleivel tisztelte meg és főpásztorául kijelölte; a magyar egyetemes prot. egyház, mely őt leghivebb bajnokainak sorába már régóta bejegyezte; a magyar nemzet, melynek dicsőségben, gyászban hű fia volt... mind, mind búsán visszhangozzák a bús hangot: nincs többé, nincs többé!

Afiai! egy pár szóban mennyi veszteség! Egy néhány röpke hangban mennyi keserűség! Nem tudunk kibékülni azzal a gondolattal, hogy elragadtatott közülünk az a férfiú, ki mint törpe bokrok közül a nemes pálma, kimagaslott sorainkból; az a férfiú, kinek méltóságteljes apostoli alakja, első tekintetre tiszteletet gerjesztett, míg szelidségtől s jóságtól sugárzó arcza rokonszenvre s szeretetre indított; az a férfiú, kiről bizva hittük, hogy erőteljes teste még sokáig dacolni fog az évek romboló hatalmával s még későre lesz felette diadalma a halálnak; az a férfiú, kinek nemes szellemében világos elme, buzgó sziv s erős akarat szép harmoniában egyesültek, hogy lenne annyiaknak vezére az igazság útján s példaadója a nemes munkásságban az a férfiú nincs többé s ravatala fölött nekem kell szólanom!

Vajha bírnék Apollos ajkaival, hogy hirdetném méltóképen a dicséretes férfiú nevének, emlékének dicséretét! Vajha bírnék Pál szellemének mély pillantásával, hogy föltárhathnám előttetek amaz elrejtett rugokat, melyek őt a maga elébe tüzött cél felé buzgó törekvésében előre készítették! Vajha bírnék János ihletével, hogy sziveket indítón, mutathatnám föl előttetek ama szelid lelkű, gyöngéd szívű férfiut, kinek ravatala körül azért sereglettünk össze, hogy megadjuk az igaz embernek a méltó elismerést! Vajha bírnék Péter lánghevével, hogy fellobbanthatnám szivetekben ama nemes lángolást, mely őt a gondviselés által kitűzött helyén lelkesíté! De mélyen érzem, hogy nem adatott nekem sem Apollos ékesen szólása, sem Pál szellemének mélysége, sem János ihlete, sem Péter lángoló heve; érzem, hogy e helyen, e szomorú alkalommal nem vagyok, nem lehetek méltó tolmácsa a közveszteségnek, melynek fájó tudata mindnyájunk szivét mélyen áthatja.

És mégis, ha be kelle következnie annak, a mit a szárnyaló hir már régóta búsán suttog, de fennhangon hirdetni nem meré; ha a szörnyű kinok rettentő sulyja alatt végre össze kelle roskadni annak, ki erős vala; ha aláhanyatlott a hatalmas kéz kihullott belőle a toll; ha azokról az ajkokról, melyek oly sokáig Isten igéjét oly buzgón hirdették, el kellett röppenni az utolsó hangnak; ha azokat a szemeket, melyek szelid lelkének valának tükörei s annyiak fölött oly éber gonddal őrködtek, végre

rányomta hideg ujjait a halál s ha az összeroskadt porhajlékból el kelle röppenni annak a nemes szellemnek, melynek fénye oly tisztán sugárzott: miért tagadnám? erőtlenségem érzete daczára, bár szívemnek fáj, még is jól esik, hogy felém csöndült a bánatosan hívó baráti hang s adatott nekem alkalom, hogy összeomlott hamvai fölött megálljak egy pár pillanatra s a közgyász kupressus lombjainak árnyékában, itt az Örökké valónak e templomában, tolmácsa lehessenek a lesújtott család mély keserüségének, a pásztorát sirató gyülekezet érzékeny veszteségének, ama tiszteletteljes elősmerésnek, melylyel e nemes város, az anyaszentegyház s a magyar haza, választottjainak egyikét, sirjába kíséri s hantjára háladatoságának koszoruját leteszi. Az én erőtlenségemet túl fogja ragyogni élete képének fénye; titeket pedig kérlek afiai! fordítsátok lelketek tekintetét, ne rám, hanem e fény felé.

Nézzétek amott a szöke Maros hömpölygő folyamát, mely tova siet a völgy ölén s hullámaival megtermékenyíti az egész vidéket s megenyhíti annyiaknak szomját; még a tél jéglánczai sem tarthatják önn zsongó hullámait, még azoknak sulya alatt is mormolva siet tova, míg nem futását bevégzi s testvér-vizekkel egybevegyülve, a tengerben megpihen . . . Ugy-e önkénytelenül is azt kérditek: honnan jön? hol van az a forrás, melyből ennyi élet, áldás kiárad s mely annyi szomju ajkat enyhülettel kínál?

Nézzétek, szép őszi alkonyon, midőn a nyugovóra szálló nap sugarai még egyszer megaranyozzák a távolban kéklő hegyek ormait s ti, a kert sárguló lombjai alatt, hallgatjátok az esti harangszó méla hangját, s im a hervadó levelek közül, a drága terhe alatt meghajló ágról, az érett jó gyümölcs elötökbe hull. Ugy-e önkénytelenül is azt kérditek: melyik az a fa, melyen termett? hol van az a törzs, melybe a nemes nedvek gyökérszálai egybefutottak, hogy az ág rügybe szökkenjen, a rügy bimbóvá fakadjon, a bimbó virággá nyíljen s a virág gyümölcsöt adjon?

Afiai! a természet életének képe saját életünk képét tükrözi vissza. Az ok és okozat, a ható erő s eredmény, a kezdet és vég belső egybefüggésének, természetes egymásutánjának örök törvényei ugyanazok amott, mint bennünk. Épen azért, miként a tova siető folyam láttára tudjuk, hogy gazdag forrásnak kell annak lenni, melyből a termékenyítő hullámok kiáradtak; miként a jó gyümölcsöt izelve tudjuk, hogy jónak kell lenni annak a fának, mely azt megtermé: épen így, midőn egy maradandó eredményekben gazdag életnek képe vonul előttünk végig, bizton következtethetünk, hogy gazdag az a forrás — akarom mondani — az a lélek, melyből a nemes munkálkodás hullámai fölbuzogtak, termékeny az a talaj — akarom mondani — az a szív, mely az életnek ily gyümölcseit termé!

És úgy tetszik nekem, hogy ez egyszerű igazságok hangoztatása Elekes Károly ravatala fölött kiválóan alkalomszerű. Tudjátok ti, kik közt élt, hogy az ő élete nem ahoz a hegyi patakhoz hasonlított, mely hótakarta bérczek zordon ölén kezdi s végzi futását és setét sziklák üregeiben útat vesz, hanem ama méltóságosan hömpölygő folyamhoz, mely áldásos utját milliók szemeláttára futja meg, mindaddig, míg az örökkévalóság tengerébe elmerül. És tudjátok ti, kik közt élt, hogy az ő élete nem ahoz a terméketlen fához hasonlított, mely felől még Krisztus szelid ajkairól is elhangzott a kérlelhetetlen ítélet, hogy kivágattassék és a tüzre vettessék, hanem ama nemes plántához, mely még az idők vészeivel is daczol s évről-évre megtermi és sokaknak kínálja, adja drága gyümölcseit, míg nem jön egy rettenetes vihar s lombkoszoruzta koronája a porba lehull s hullásának zaját az egész erdő bús zokogással veri vissza.

És aligha csalódom, midőn úgy vélem, hogy a munkásság, melyet egész pályafutásán kifejtett, az eredmény, melyet bezárult élete hátrahagy, egyetlen forrásra, egyetlen gyökérszállra vezethető vissza.

Miként a választott nép előtt hajdan egy tüzoszlop magaslott föl, mely előtte lobogva szüntelen vezérelte a pusztai vándorlás sivár homokján az ígéletnek földje felé, úgy őt is egész életén át egy magas, egy fénylő gondolat hatotta át, mely bátorította őt, ha csüggedett, új erőt kölcsönözve neki, ha lankadott s bizonynyal nem hagyta el őt még a halál árnyékának völgyében sem s elröppent szellemében ma is él.

Miként az ifju Mózes előtt kigyúlt a csipkebokor lángja s a lángban szólott hozzá az Ur s ő így felelt: „Imhol vagyok uram! így szólott hozzá is szíve, lelke mélyen már akkor, midőn még ifju vala; midőn ezelőtt 41 évvel a nagy-enyedi „alma materben“ a bölcs Gamalielek hallattára, a nyilvánosság színe előtt először lépett föl, mint afejedelmi alapító emlékünnepeinek ihlett ajku szónoka. A hívogató szóra, mely szívébe csöndült, ő már akkor így válaszolt: Imhol vagyok uram! A talen-

tumokat, melyeket nekem adtál, a buzgalmat, melyet szivembe oltottál, az akarat erejét, melylyel megáldottál, mind, mind neked szentelem! A te szolgád leszek én, hadd legyen a te igéd az én ajkamnak igéje, hadd legyen a te világosságod az én lelkemnek világossága, hadd legyen a te szereteted az én szivemnek szeretete! Istennel szövetségre lépve, Istennek szolgálni! Ez volt az a magas, fénylő gondolat, melynek Veszta-lángja lelkében föllobbant; az a forrás, melyből egész élete munkásságának hullámai szétáradtak; az a gyökérszál, melyből a nemes gyümölcsökben gazdag életének fája kihajtott. És a szövetséget, melyet az Örökkévalóval kötött a tanodából kilépő ifju, hiven megtartotta a meglett kor küzdterén a férfiú és szive utolsó dobbanásáig az agg.

Istennel szolgált, mint lelkipásztor. Kereshetett s találhatott volna magának oly munkássági tért, hol a szép reményű ifju és sokra képes férfiú halántékait a világi dicsőség ragyogása sugározta volna körül s hol a buzgó munkának bére is nagyobb. De tudta jól, hogy az útszélen nyíló virágoknak csak szinpompájuk ragyogó, de illatjuk nincs; tudta jól, hogy a legdrágább gyöngyök a világ kíváncsi tekintetétől elrejtetten, tengerek mélyén szülemenek s szive jó sugallatát követve, az iskola falai közül, egyenesen arra a pályára lépett, melynek külső ragyogása, e világ szerinti jutalma vajmi kevés, de belső fénye, a kinek szive annak szükségét érzi s befogadni képes s a lélekben elrejtett jutalma annál több. Boldognak vallunk téged, gy.-fehérvári ref. nemes és szent egyház, hogy Istennek ily szolgáját nyerted s birtad oly sokáig pásztorul, kinek midőn ezelőtt csaknem 40 hosszú évvel, először zendültek meg ajkain, e templomban, az Úrnak igéi, mint hajdan az Úr szavára dél és észak, kelet és nyugat felől előjőve a megelevenítő lélek s az alvó tetemek, nagy zugással, életre keltek, — úgy te is, az ő szavára, melyben Istennek szava szólott hozzád, új életre ébredtél, mert hangzott ajkairól a bátorító, biztató szózat: ne félj kicsiny sereg! És itt, egy hatalmas felekezet fejedelmi városában, hol azelőtt, a kényuralom setét éveiben, a magyar ref. Sion népe s őrei számára alig volt hely, az éles ellentétek Scyllái s Charybdisei között az ő bölcs tapintattal vezérlő szelleme s még az ellent is tiszteletre s türelemre készítő jó szive jogot szerzett neked arra, hogy újra élj s virulj! Pásztorokodásának diadalmas munkája ez, melyben két hatalmas fegyvert használt ő, melynek nyomán nem hull köny, nem omlik a vér, hanem tenyész élet, áldás.

E két fegyver közül az egyik a szeretettel párosult igazság igéje. Az az ige, mely fölírzza az alvó lelkeket s nemes hevületekre gerjeszti az elbágyadt sziveket; az az ige, mely mosolyt kelt az ajkon, könyvet csal a szembe, majd az enyhület balzsamát hullajtja a sajgó sebre; az az ige, melynek halattára hajdan föl pattantak még a sirok závárai is s új életre keltek a halottak s mely ma is csodákat mivel a szivek, a lelkek világában. Az igének e főséges hatalmával volt megáldva ő is s mint Isten szolgája, mint Krisztus vitéze, forgatta e fegyvert nemes bátorsággal, nem lankadó buzgósággal, mint az apostol mondja: alkalmas és alkalmatlan időben. Igen „alkalmatlan“ időkben is; oly idők viharában, midőn a czedrusok is megingarok s az erősek szive elalél. Ő oly pillanatokban is megmutatta, hogy van nemes bátorsága, rendületlen hite. A sok közül csak egy példát említek:

Afiai! emlékezzetek csak vissza . ezelőtt 29 évvel történt . Klio setétlő betűkkel jegyezte föl e nemes város történetében ama setét napot, midőn a felkorbácsolt vad szenvedélyek végletekre kész dühe fenyegette e várost, midőn a védő kicsiny sereggel szemben, az ellenség ezerekre menő táborátámadásra jött, hogy a föld poráig megalázza e város népét s fellobogó lángok fényénél s meggyilkoltak hullái fölött üljön diadalmi tort. Nézzétek őt, a nemes bátorságú férfiut, a repülő golyók záporába megy s a felbőszült ellenséggel szembe megáll, mint a békességnek követe s midőn szólani kezd, mint hajdan Róma kapui előtt a bölcs Leo szavára Attila véres sergei, lebocsátja fölemelt fegyverét az ellen s a város mentve lön. Ime, a szeretettel párosult igazság igéjének főséges hatalma!

De afiai! tudta ő jól, hogy ha bár nagy hatalom a szó, az ige, de annál még nagyobb a tett, a példaadás. Nemes bátorsággal s diadallal forgatta ő azt a fegyvert, de téged, szerette gyülekezete! még több diadalra vezérlett, mint a tett, a példaadás, a cselekvés embere. Merre tekintsek afiai! hisz e gyülekezetben nemes munkásságának nyomai láthatók mindenfelé. Hiába hangzottak felé fensőbb helyekről hívó hangok, ő itt akart közöttetek élni mindvégig, nehogy kora távozásával a nemes munka, melyet ő kezdett, az alapok, melyeket ő rakott le, romba düljenek.

Amott szemben, az a hajlék, mely lelkipásztorsága örömeinek s bánatának, szeretettel szivéhez ölelt családjá nevelkedésének, az édes apai köny s mosoly váltakozásainak oly sokáig néma tanuja volt

s melyet élete végszakának szörnyű kínai a fájdalom templomává szenteltek fel: a gyülekezet általa felkeltett s lángra lobbantott buzgalmának alkotása.

Az az iskola, melyben a szülők édes örömei, egy szebb jövőnek drága zálogai, nemzedékről-nemzedékre, nevelkednek föl, az agg derék tanító*) mellett, ki 39 év óta szolgálja itt közöttetek az oktatás és nevelés szent ügyét, az ő nevét s emlékezetét dicséri s ha valaha elfelejtenétek ti, megszólamlanának a néma kövek.

És nézzétek, afiai. e templomot! Hogy ebben Isten szent nevének dicsérete ma is zeng, hogy a felette elvonult nehéz idők viharait túlélte s azokból megújulva kelve ki, ezelőtt 18 esztendővel fennállásának százados ünnepét, hálaadó érzelmekkel, megünnepelhetétek, Isten után kinek köszönhetitek, ha nem a buzgó lelkipásztornak, ki nemes példaadásával fölgerjesztette a ti szívetekben is az Úr háza iránti buzgó szeretetet?

Oh zengjük mindnyájan dicséretét e dicséretes férfinak, ki téged, nemes es szent egyház, anynyi nemes munkára hevített, annyi diadalra segített, mert Istennek szolgált!

De afiai! emelkedjünk még egy lépcsővel feljebb, miként ő is mind fölebb és fölebb emelkedett. Ő nemcsak e gyülekezetnek volt nagyérdemű lelkipásztora, hanem e vidék összes ref. egyházainak szellemi vezére, bölcs kormányzója, sőt bátran kimondom a szót második megalapítója, apostoli buzgalmú ujjá teremtője.

És itt e pontnál afiai! a régi idők homályából, a választott nép történetéből, kimagaslik előttem a buzgó Nehemias profétai alakja. Föl van róla jegyezve, hogy akkor lépett föl, midőn a babyloni fogságból kiszabadult maradéka a választott népnek nagy nyomorúságban s gyalázatban sinlett s vállalkozott arra a nehéz munkára, hogy az ellenség által levért s szétszórt népet újra összegyűjtse. Mielőtt munkára vetette volna kezét, így imádkozott: „Kérlek Úram, menynek Istenem! nagy és rettenetes Isten! ki megtartod fogadásodat s irgalmasságodat a téged szeretőknél, ki megígérted, hogy ha az égnek utolsó szélére küzetnék is a te néped, összegyűjtöd és beszállítod abba a helybe, melyet rendeltél, hogy oda helyeztessed a te nevedet. Ezek pedig a te szolgálid és a te néped, kiket megszabadítottál, a te nagy erőd által. Kérlek Úram, hallgass a te szolgád könyörgésére s ad neki jó előmenetelt!“ És az imádság által lelkébe megerősödvé, munkához kezdett, a népet összegyűjté, a szövetséget, melyre az az Örökkévalóval lépett vala, szent esküvéssel újra megerősíté s ment föl a király trónusáig s így szólott: „Ha jónak tetszik neked, oh király s kedves olótted a te szolgád, bocsáss engemet az én atyáim temető helyére, hogy újra megépítsem azt!“ És elbocsátá őt a király s a romba dőlt Jeruzsalem városát s annak szent templomát fölépíté!

Afiai! midőn az a férfiú, kinek nemes hamvai ama koporsóban pihennek, 1850-ben e vidék ref. gyülekezeteinek kormánypálcáját kezébe vette, bizonynyal ő is buzgón imádkozott a nagy és rettenetes Istenhez, ki megengedte vala, hogy nagy nyomorúság és gyalázat sujtsa le a magyar hazában a magyar nemzetet; ki úgy akará, hogy a nyomor és gyalázat tán sehol se legyen rémitőbb, mint épen itt, e szomorú emlékű vidéken, hol hontalanná lett saját szülőtte földjén a magyar nép; hol lángba borultak a békés hajlékok s szentségtelen kezek még az Isten házaira is üszköt vetettek; hol megcsontított haldoklók nyögése tölté be a levegőt s ártatlanul meggyilkoltaknak véréből ittasult meg az anyaföld. És a szörnyű gyász e szörnyű pillanataiban, midőn a pusztulás setét angyala röppent végig e vidék fölött, a csüggedők sorából, mint egy második Nehemias, fölmagaslott e férfiú alakja; letörölte szemeiből a keserűség könyeit, visszafojtotta ajkán a kitörő fájdalom panaszait és segedelmet kérve a királyok királyától, a hatalmas Istentől, munkához kezdett. És a hatalmas Isten segedelmét nem vonta meg tőle; adott szívébe lánghevet, adott ajkaira életre keltő hangot s munkára vetett kezeit, irgalmasságának végzetlenül gazdagságából, megáldotta. Halljátok csak, mily csodás mértékben áldotta meg. Ez is akkor történt, a nemzeti pusztulás ama setét esztendejében. Nem messze innen, egyik egyházközségben,**) hol hajdan a Bod Péter ajkairól zengett az ige, a magyar hivek nagy része le vala gyilkolva s a megmára-

*) Balogh Ferencz.

***) M.-Igen.

dott kevesek, aggok és gyermekek, rettegve viraszták át az éjszakát. Épen karácson ünnepe közelgett s ekkor a fölzaklatott ellen soraiban fölhangzott a bösz jeladás: „nincs itt többé magyar nép, jertek, foglaljuk el a templomot!“ És ekkor, nézzétek mily fönséges látvány! bár tudja jól, hogy életét veti kockára, ő megy, a kétségbeeséssel küzdő hiveket rejtekhelyeikben fölkeresi s a megostromlott templomban maga körül gyűjtve, mint Krisztusé, midőn a templom pitvarából kiüzé hajdan azokat, kik azt megszentelteleníték, úgy emelkedik föl, zokogó népe soraiból, az ő alakja is s rettenthetlen hitének, az ajkain harsogó igének lángostorával az ostromlókra sujt s azok, mintha Isten ítéletét hallanák, remegve vonulnak vissza, míg a templom boltívei alatt az Úr szent vacsorájában részesülő hivek ajkain fölhangzik a dicsének: „Te benned biztunk eleitől fogva!“

E fönséges diadal hire elhatott az egész vidékre s bátorságot öntve a csüggedőkbe, a szétzültek összegyűltek, a romok lassanként eltűntek, a templomok hamvaikból kikeltek, az iskolák ajtai megnyitak s lőn új ég s új föld, melyen már csak a vissza siró emlékezet beszél bús regéket a bús időkről. De e bús regéknek újra és újra visszatérő s még a sir mélyéből is kiemelkedő alakja, hőse marad az a férfiú, ki itt is, e téren is, mint mindenben, mindenütt Istennek szolgált!

Csodálkozhattok-e afiai! ha annak, kinek ily érdemekben gazdag multja volt, hire, neve beszárnyalta egész erdélyi ref. anyaszentegyházunkat, s őt, a zajtalan, de annál áldásosabb munkásságú férfiut, ki hir, dicsőség után nem esengett soha, szerény hajlokában fölkereste százezereknek elismerő tisztelete s minden kincsénél többet érő bizodalma. 12 éve mult el annak, hogy őt e közbizalom egyházközségi s egyházvidéki munkásságának teréről még egy magasabb munkássági térre hívta el s a legmagasabb egyházi méltóságba, a főpásztori székbe következés jogával kezébe adta azt a tollat, melynek vonásaiban az egész anyaszentegyház közakarata nyer kifejezést; azt a tollat, melylyel a ki visszaél, az igazság, a hűség, a szent Lélek ellen vétkezik, mely bűn meg nem bocsáttatik sem földön, sem égben; azt a tollat, melyet a ki hiven használ, Krisztus vitézkedő anyaszentegyházának magos rendű szolgálatokat tesz. És ha kezdettől fogva valaki, úgy ő méltónak bizonyult arra, hogy azt kezébe tartsa, mert nem azért nyerte s forgatta azt, hogy a nálánál hatalmasabbak kegyét hajhászta s meggyőződését az önző érdekek tekinteteinek, csak egy pillanatra is, feláldozta volna; feddhetetlen jelleme, az igazságot kereső s szerető lelke minden ily kisértésnek magosan fölébe emelte őt; hanem nyerte azért, mert e munkája közben is azon magos, fénylő gondolat hatotta át, vezette s tartotta fenn, hogy Krisztus egyházának s abban Istennek szolgál.

És csodálkozhattok-e, ha ily szolgálat látára tisztelettel hajlottak meg előtte, nemcsak hitének sorsosai, hanem mindazok, kik a valódi embert, bármily hittű, fölösmerni s becsülni tudják: e nemes város egész polgársága, mely őt, évek hosszú során át, egyik vezérférfia gyanánt önként elfogadta, sőt mint ilyennek, a diszpolgárság megtisztelő koszoruját homlokára tűzte, mert látta, hogy nemes munkássága az egyház körén kívül is élő és ható; látta, hogy a közügynek, bármely téren, fáradni nem tudó, áldozni mindig kész bajnoka, mint a közhasznu egyleteknek s intézeteknek alapítója, vezérszellemé s buzgó terjesztője.

Vajh ki az, ki méltó arra, hogy nyomdokába lépjen, kiben az életbölcesség ennyi tapintattal, az igazság iránti hűség ennyi szeretettel, a tekintély hatalma ennyi emberiséggel, a közédék iránti lángolás ennyi önzéstelenséggel, a vallásos buzgóság oly nemes türelemmel párosulna, mint benne?

Ajkimon elhal a szó s elnémulok.

Hisz mindennek vége mi? Egy hideg koporsóban egy maroknyi hamv, elrejtve mélyen a hideg földben. Hogyan? hát egy hosszú élet minden küzdelme, lángolása, szenvedése, mind, mind hiában való s az örök enyészetnek martaléka lesz? Nem! nem afiai! Mint az egyiptomi pyramisokban elrejtett búzamagvak év-ezredek múlva is magokban hordják az életnek Istentől beléjük oltott csiráját s kihajtanak, újra és újra-, éppen így, ki Istennek szolgál, soha meg nem hal; az igazság igéje, mely ajkáról elröppén, a nemes munkásság, mely által szelleme; már itt a földön, a dicsőség örök honában polgár-jogot nyer, hatásában, alkotásaiban tul éli az időt, s tulszárnyalja a tért. Az idvezültet se keressük mi e hideg koporsóban, mely csak összeomlott hamvait zárja magában, hanem keressük őt, hitünk tekintetével a halhatatlanok ama Pantheonában, hol anyaszentegyházunk, hazánk legjobbjai, a földi lét nemes küzdel-

mei után, örök hajlékot nyernek s onnan tekintenek alá ránk s szellem-ajkaikról hangzik felénk a földi lét titkát megfejtő szózat:

„Ember, küzdj és bizva bizzál!”

Mélyen lesújtott család! mely a kétség és remény hullámain sokáig hanykódál, mignem a reménység utolsó szála szétszakadt, s a kétség szomorú valósággá vált; ti, kik az elköltözött mélyen érző szive szeretetének választottjai voltatok; kiknek boldogságáért emelkedett föl a kinoktól vonagló ajkakra az utolsó esdeklő fohász; ti, kik a hű férjet, a jó apát, testvért s rokont siratjátok, emeljétek föl sziveteket a keserűség mélységéből s bár remegő ajakkal, reszkető szívvél, mondjátok hálát a jó Istennek, hogy vele, általa titeket megáldott s végre könnyörülve rajta, fájdalomnak lánczait feloldozá. A jóságos Isten adjon nektek erőt, megnyugvást, vigasztalást!

Nemes és szent gyülekezet! kitől a hű, a jó pásztor most örökre távozik, de itt hagyja neked örök emlékezetül, drága örökségül nemes munkásságának fölemelő emlékeit, buzdító példáját s maradandó alkotásait, zárd mélyen szivedbe s őrizd meg hiven, nemzedékről-nemzedékre, az elköltözöttnek nemes emlékezetét s a kegyeteljes hálát, melylyel iránta tartozól, tanusítsd azokkal szemben, kikben ő most is kebeledben él: családja iránt. Többet, jobbat nem kérhetek számodra Istentől, minthogy adjon neked, nyomába lépő, hozzá hasonló hű és buzgó pásztorokat, hogy haladj többről-többre, nyereségről-nyereségre s az idők végéig élj s virulj!

Gyula-fehérvári ev. ref. egyházmegye! Szivedben te is mélyen rejtésd el s tartsd fön, az idők végeig, második megalapítód nemes emlékét. Az édes apa fiát, az édes anya leányát tanítsa meg annak nevére, ki a magyar Sionnak javáért, a magyar fajnak e vidéken fönnmaradásáért, oly sokat, oly buzgón fáradozott, ki azt mivelé, hogy a sirok felett is újra kizöldült a pást s a romok fölött is támadott zsenge virulás! Ez egyházmegye nemes és szent papsága! Pályatársaim! Kiknek tévedező pillantástok hiába keresi többé a bölcs, erős és buzgó vezért, kinek magosra emelt lobogója alatt ti is oly nemes bátorsággal küzdöttetek, a mire külön-külön erőtök nincs, egyesült erővel emeljétek föl az ige s példaadás hatalmas fegyverét, mely kezéből kihullott s küzdjete tovább, egész a diadalomig, mert az lesz a legméltóbb emlék, melyet sirja fölébe emelhetek, ha munkásságtok nyomán, e vidéken, a magyar protestantismus s az által a magyar nemzet él s virul!

Erdélyi ev. ref. egyházkerület! Tudom, minden hű gyermeked lélekben, itt van most jelen, hogy könnyeivel áldozék ravatala fölött annak, ki alant és fönnt, kicsinyben és nagyban egyaránt hű s az egész anyaszentegyháznak egyik dicsősége, ékessége, büszkesége volt s most már, időnek előtte, halottja lett! Isten, az irgalom atyja, adjon vigasztalást a Sion leányának, mely fejét lehajtja s busan zokog, mert itt hagyta őt az, ki szívének kedves, az ő szerelmének választottja volt!

Gyula-Fehérvár nemes városa! Minden rendü. rangu, hitü polgárai! Találkozzék össze s lakozzék együtt a ti hajlékokokban az igazság és békeesség, a buzgó hit s a türelmes szeretet, melynek diadalmáért az idvezült élt, küzdött, szenvedett! Hozzá hasonló polgárokkal legyenek megáldva házaid, hogy az a fejedelmi fény, mely a multakból feléd sugárzik, keljen uj ragyogásra a polgári, a hazafiui erényektől sugárzó szivekben.

Végre, fogadd el tölem is, erőtelen pálya-társadtól, hanvaidban is áldandó nemes férfit, meghatott szivem végső búcsuját. Mindig jó voltál irántam s jól esik szivemnek, hogy az apai ragaszkodásért, melyet irántam tanusítottál, a nemes példaadásért, melyet nekem s társaimnak adtál, mint a rád bizottakban mindig hű, — jól esik szivemnek, hogy mindezekért a hálának legalább parányi adóját, leróhattam ravatalod fölött. Téged nem csak mi, kik e szent hajlékban összegyülekeztünk, téged hálás tisztelettel kísér sírodba az egész gyülekezet, e nemes város, az anyaszentegyház, s az egész magyar hazában minden jóknak őszinte részvéte. A hosszú szenvedés után legyen pihenésed csöndes s elröppent nemes szellemed tekintsen alá ránk továbbra is, az idv hazájából, védőleg, buzdítólag, áldólag, miként áldjuk mi is a te nemes emlékezetedet, mely kísérni fog minket ama nagy napig, midőn újra találkozunk!

Addig is: Isten veled! Isten veled!!

